

TÜRK SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF TURKISH SOCIAL SCIENCES RESEARCH

Cilt:7 Sayı:1 (E-ISSN-2548-0103) (ISSN-2548-009X)

Sahibi

Fakülte adına Dekan Prof. Dr. Mazlum Çelik

Baş Editör

Prof. Dr. Mazlum Çelik

Editörler Kurulu

Doç. Dr. İbrahim Çütücü

Prof. Dr. İbrahim Sani Mert

Doç. Dr. Yunus Kılıç

Doç. Dr. Ahmet Keser

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Akben

Prof. Dr. Osman Tolga Arıcak

Arş. Gör. M. İhsan Kuyumcu

Yayın İşleri Sorumlusu

Arş. Gör. Bilal Çayır

Arş. Gör. Can Özcan

Hakem Kurulu

Bu Sayının Hakemleri Nisan 2022; 7(1)

Dr. Öğr. Üyesi Filiz Yetiz (AKDÜ)

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Aykaç (YTÜ)

Doç. Dr. Ali Fuat Gökçe (GAÜN)

Doç. Dr. Eray Gemici (GAÜN)

Dr. Öğr. Üyesi Burçin Uluğ Eryılmaz (HKU)

Doç. Dr. Eren Özceylan (GAÜN)

Prof. Dr. Filiz Gölpek (HKU)

Arş. Gör. Dr. Metin Kocatürk (İÜ)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kevser (BANÜ)

Doç. Dr. Mehmet Vahit Eren (KİYÜ)

Dr. Öğr. Üyesi Aslı Özpolat (GAÜN)

İletişim Adresi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Havaalanı yolu üzeri 8.km, 27010, Şahinbey, Gaziantep

Email: tjsr@hku.edu.tr

URL: <http://tursbad.hku.edu.tr/tr/>

Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, İşletme, İktisat, Psikoloji, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Ticaret ve Lojistik alanları ve ilgili ana bilim ve bilim dallarında yapılmış olan teorik ve uygulamalı çalışmaları kapsayan hakemli bir dergidir.

Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazar veya yazarlarına aittir. Yazılardaki görüşler dergiye mal edilemez.

JOURNAL OF TURKISH SOCIAL SCIENCES RESEARCH

TÜRK SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Volume:7 Issue:1 (E-ISSN-2548-0103) (ISSN-2548-009X)

Owner

Prof. Dr. Mazlum Çelik

Editor-in-Chief

Prof. Dr. Mazlum Çelik

Editorial Board

Assoc. Prof. İbrahim Çütücü

Assoc. Prof. Yunus Kılıç

Asst. Prof. İbrahim Akben

Res. Asst. M. İhsan Kuyumcu

Prof. Dr. İbrahim Sani Mert

Assoc. Prof. Ahmet Keser

Prof. Dr. Osman Tolga Arıcak

Editorial Office

Res. Asst. Bilal Çayır

Res. Asst. Can Özcan

Referee Board

The Referee Board in This Issue, April 2022; 7(1)

Asst. Prof. Filiz Yetiz (AKDÜ)

Assoc. Prof. Ali Fuat Gökçe (GAÜN)

Asst. Prof. Burçin Uluğ Eryılmaz (HKU)

Prof. Dr. Filiz Gölpek

Asst. Prof. Mustafa Kevser (BANÜ)

Asst. Prof. Aslı Özpolat (GAÜN)

Asst. Prof. Burcu Aykaç (YTÜ)

Assoc. Prof. Eray Gemici (GAÜN)

Assoc. Prof. Eren Özceylan (GAÜN)

Res. Asst. Dr. Metin Kocatürk (İÜ)

Assoc. Prof. Mehmet Vahit Eren (KİYÜ)

Contact: Hasan Kalyoncu University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Havaalanı yolu üzeri 8.km, 27010, Şahinbey, Gaziantep

Email: tjssr@hku.edu.tr

URL: <http://tursbad.hku.edu.tr/tr/>

Journal of Turkish Social Sciences Research covers theoretical and applied studies in the fields of Business, Economics, Psychology, Political Science and International Relations, International Trade and Logistics and related departments and sciences.

The responsibility of the published articles belongs to the author(s) of articles. The opinions in the articles cannot be attributed to the Journal of Turkish Social Sciences Research.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Covid-19 Pandemisinde Stresle Baş Etme Tarzlari İle İyilik Hali Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	1-16
Investigating The Relationship Between Stress Coping Styles And Wellness During The Covid-19 Pandemic	
<i>Mehmet Avcı</i>	
<i>İlknur Kiraz Avcı</i>	
Dışsal Siyasal Etkililik İle Siyasal Katılma Arasındaki İlişkiye Bir Bakış: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.....	17-31
An Overview Of The Relationship Between External Political Efficacy And Political Participation: A Study On University Students	
<i>Nigar Değirmenci</i>	
<i>Ferda Esin Gülel</i>	
Covid-19 Pandemi Döneminde E-Ticaret Ve E-Lojistik: Giyim Sektörü İnternet Sayfaları Üzerine Bir Araştırma.....	32-54
E-Commerce And E-Logistics In The Covid-19 Pandemic Period: A Research On Clothing Industry Web Pages	
<i>İbrahim Akben</i>	
<i>Fatma Aysun Çelebi</i>	
Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Kümeleme Analizi ile Karşılaştırmalı Performans Analizi...55-76	
Comparative Performance Analysis with Cluster Analysis of Banks Operating in Turkey	
<i>Bilgehan Tekin</i>	
<i>Seda Nur Bastak</i>	
Currency Crises And Humanitarian Funds: Welfare And Monetary Dynamics In Turkey.....	77-88
Kur Krizleri Ve İnsani Fonlar: Türkiye’de Refah Ve Parasal Dinamikler	
<i>Sebestyén Gergely</i>	
<i>Adam Obrycki</i>	
Yazım Kuralları / Author Guidelines	89-91

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN STRESS COPING STYLES AND WELLNESS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Mehmet Avcı

mehmet.avci@erdogan.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8298-8985

İlknur Kiraz Avcı

kiraz_ilknur@outlook.com

ORCID: 0000-0002-6800-9437

ABSTRACT: Covid-19 pandemic has affected the wellness of people, and it seems to do so in the future. Prior research demonstrates coping styles have a significant influence on wellness in different cultures. It is unclear what styles Turkish people may use to maintain wellness in compelling pandemic process. The aim of the study was to investigate the relationship between coping styles and the level of wellness during Covid-19 pandemic. A total of 492 completed the online survey. There were significant differences in the level of psychological, spiritual, intellectual, and emotional wellness in favors of men. Multiple regression analyses showed that self-confident, optimistic, and helpless coping styles, compared to submissive and social support seeking, are much stronger predictors of wellness among Turkish people. The usage of these findings at the individual, community, and professional level might benefit wellness not only in the ongoing pandemic but also in the aftermath of Covid-19.

Keywords: stress, coping styles, wellness, Covid-19

COVID-19 PANDEMİSİNDE STRESLE BAŞ ETME TARZLARI İLE İYİLİK HALİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZ: Covid-19 pandemisi insanların iyilik hallerini olumsuz bir şekilde etkilemiş ve gelecekte de etkilerinin olacağı ön görülmektedir. Yapılan araştırmalar, başa çıkma tarzlarının farklı kültürlerdeki bireylerin iyilik hallerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Zorlayıcı pandemi koşullarında ve sonrasında bireylerin iyilik hali için hangi tarzların etkin olduğu belirsizdir. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisi sırasında bireylerin stresle başa çıkma tarzlarının iyilik hali düzeyine etkisini araştırmaktır. Araştırmaya toplam 492 birey online anket ile katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, psikolojik, ruhsal, entelektüel ve duygusal iyilik hali boyutlarında erkekler lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Çoklu regresyon analizi sonuçları, bireylerin iyilik hali üzerinde kendine güven, iyimser ve çaresiz başa çıkma tarzlarının boyun eğici ve sosyal destek aramaya kıyasla daha güçlü etkilerinin olduğunu göstermiştir. Bulguların bireysel ve profesyonel düzeyde kullanılması sadece devam eden pandemi sürecinde değil, aynı zamanda Covid-19 sonrasındaki iyilik hallerinde de etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler: stres, baş etme stilleri, iyilik hali, Covid-19

Submission Date: 11.10.2021

Acceptance Date: 08.02.2022

Citation Information: Avcı, M. and Kiraz Avcı, İ. (2022). Investigating the relationship between stress coping styles and wellness during the Covid-19 pandemic, *Journal of Turkish Social Sciences Research*, 7(1), 1-16.

1. INTRODUCTION

Physical and psychological problems have increasingly received research attention during the Covid-19 outbreak. Because of doubt, lack of knowledge, change in life style, and pandemic severity, individuals have started to experience health-related problems such as anger, fear, anxiety, chronic pain, insomnia, loneliness, depression, and stress (Deshetler et al., 2021; Devine et al., 2019; Kang et al., 2020; Kim et al., 2019; Torales et al., 2020; Xiang et al. 2020). There are various studies underlining that individual, situational, and group level differences were determined potential risk factors. Some of the specific groups studied were females, individuals with lower socio-economic status, those who frequently use social media, and those who lack adequate social support (Mowbray, 2020; Özdin & Bayrak-Özdin 2020). The effect of age in terms of pandemic-related stress and mental health is contradictory in several studies conducted during the Covid-19 pandemic. For example, a high level of stress was linked to higher levels of anxiety in older people compared to younger people (Pearman et al., 2020), while another study indicated that the association did not differ based on age (Tulle et al., 2020).

Kang et al (2020) reported that individuals who suffer from mental health problems during the Covid-19 pandemic might have difficulty with wellness in the near future. Covid-19 has had many long-term health consequences; for example, people who have recovered from Covid-19 experienced latent or ongoing health issues such as fatigue, headaches, attention disorder, hair loss, and dyspnea (Lopez-Leon et al., 2021). Even people who had not previously been infected with the Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) virus experienced posttraumatic stress symptoms including depression, insomnia, and severe anxiety, often lasting from one to three years (Preti et al., 2020). Although everyone experiences stress on a daily basis and tries to cope with it effectively, the unpredictability of the current situation and uncertainty of how to control the pandemic has augmented the intensity of stress worldwide (Bao et al., 2020). Besides the increased stress levels and their negative impacts on overall well-being, stress reactions to trauma have been associated with long-term consequences such as depression, anxiety, cardiovascular disease, distress, and a lower level of wellness (Garfin et al., 2018). Thus, stress coping methods are and will play a crucial role in maintaining a healthy life and wellness during and after the Covid-19 pandemic.

1.2. Stress and coping framework

Folkman and Lazarus (1984) identified stress as an environmental demand in a person to environment interactions that endanger one's harmony and force or exceed available resources. As a total behavior pattern and one that varies from person to person, stress has physical, emotional, mental, and social symptoms (Lazarus, 1990; Lazarus & Folkman 1984). Stress coping strategies are related to how well an individual perceives and deals with these symptoms (Sethi-Singh, 1982). Cohen and Lazarus (1979) outlined the ways to cope with stressful situations, and these are as follows: 1) reducing harmful environmental conditions and improving individuals' perspectives for recovery; 2) strengthening oneself and adapting to negative circumstances and situations; 3) maintaining a positive self-image; 4) attaining emotional stability; and 5) maintaining satisfactory relationships with other individuals.

During demanding quarantine periods, people lose individual and social support mechanisms due to isolation and stay-at-home restrictions. These hamper the coping strategies needed to deal with stress (Zhang et al., 2020). Coping is seen as a set of strategies instead of a personality trait; these strategies mainly have problem-focused and emotion-focused forms. Problem-focused coping consists of learning new skills, finding alternative ways of gratification, and developing new behavioral patterns. Emotion-focused coping is based on internal emotional states that involve wishful thinking, minimization, or avoidance of harmful and challenging environmental conditions (Lazarus & Folkman, 1984). These coping strategies have been used to enhance wellness by individuals in response to harmful events (Folkman & Lazarus, 1984; Vitaliano et al., 1987). However, people can respond to stressful situations in both adaptive (positive) and maladaptive (dysfunctional/negative) ways. It was found that using maladaptive coping strategies toward stress caused lower levels of wellness (Sica et al., 2021; Zacher & Rudolph, 2020). During the pandemic, maladaptive coping strategies, including avoidance (Park et al., 2020), drug and alcohol use (Ogueji et al., 2021), and denial (Chew et al., 2020) were often used to cope with stress, and these strategies can be detrimental for different dimensions of wellness. Therefore,

Lazarus and Folkman's (1984) coping theory guides the present study, together with the Perceived Wellness Model (Adams et al., 1997).

1.3. Wellness

The concept of wellness has been addressed in many different theories (Adams et al., 1997; Crose et al., 1992; Hettler, 1984; Myers et al., 2000; Renger et al., 2000). Although the definition of wellness is ambiguous, The World Health Organization (2006) defines wellness as the optimal state of health of single individuals or groups of people. The realization of the fullest potential of an individual in regards to his/her social, economic, physical, spiritual well-being, and fulfillment of role expectations in the family and community, place of worship, and workplace are part of the new definition of wellness. The balance of body, mind, and spirit has also been increasingly studied instead of simply focusing on the absence of illness (Adams et al., 1997; Harari, Waehler, & Rogers, 2005; Smith, Tang, & Nutbeam, 2006). Briefly, the Perceived Wellness Model adopts salutogenic orientation, which emphasizes a complete physical, mental, and social well-being and not merely the absence of disease (Adams et al., 1997).

The definition of wellness includes physical, psychological, social, emotional, spiritual, intellectual, and occupational well-being (Witmer & Young, 1996). These dimensions are indicative of people's feelings, behaviors, thoughts, cognitions, relationships, and the meaning and purpose of life; each dimension can lead to an optimal state of health (Adams et al., 1997; Strout & Howard, 2015; Van Rensburg et al., 2011). During the pandemic, the scarcity of coping strategies has caused conditions of imbalance to the above-mentioned dimensions and, therefore, a possible worsening of these and the resultant adverse effects on overall wellness and ultimately on the life of an individual (Fullana et al., 2020).

1.4. Stress coping styles and wellness

There are distinct types or dimensions of coping strategies that ameliorate the level of an individual's wellness. For example, problem-focused coping has a moderating effect on the negative consequences of stress on well-being (Chao, 2011.). In addition, researchers have found that emotion-focused and problem-focused coping strategies are significantly associated with a higher level of well-being (Dwyer & Cummings, 2001). The majority of the literature indicates that social support, as a coping strategy, positively correlated with total well-being. The amount of social interaction with and support from others influence health outcomes. Lu (2011) found that social involvement and integration relieved the stress caused by Katrina Hurricane on psychological and psychosomatic health. In a recent study on Covid-19, Greenberg et al. (2020) stated the importance of social support networks on people's wellness levels during the pandemic. The outbreak caused serious economic problems. Aslund et al. (2014) indicated that a tangible social support is also an effective tool to cope with financial stress. Daily life events, such as coping strategies, also affect well-being. Robinson (2000) found a direct relationship between positive events such as romantic activities, getting enough sleep, academic development, and having free time and cognitive well-being. Psychological resources play a vital role in coping with stress: positive thoughts, self-assurance, generalized self-efficacy, and optimism have been strongly correlated with wellness and resistance to stress (Lightsey, 1996).

It is also important to observe that there is reciprocal determinism between wellness and coping strategies. Wellness behaviors can protect individuals from stress and related problems. The literature has identified the impact of physical activity (Bland et al., 2014), a nutritious diet (Kuo et al., 2008), mind-body activities such as prayer, (Ironson et al., 2002) yoga (Walsh & Shapiro, 2006), and a social support system (Cohen, 2004) as methods for coping with stress. Besides, wellness behaviors lead to long-lasting and positive outcomes in reducing various high-risk behaviors and negative coping methods such as smoking, excessive alcohol consumption, and substance abuse (Wills et al., 2001).

Since the initial spread of Covid-19 in Turkey, many studies have been conducted to determine the relationships between coping styles, anxiety, depression, stress, quality of life, life satisfaction, and well-being (Güzel et al., 2020; Karaköse & Malkoç, 2021; Özçevik-Subaşı et al., 2021; Sümen & Adibelli, 2021; Yıldırım et al., 2021). However, no studies have yet investigated the relationship between the level of total and dimensions of wellness and coping styles among people.

1.5. Current study

Although the importance of examining the relationship between coping styles and wellness has been highlighted (Bhattacharya & Basu, 2007; Lebensohn et al., 2013; Maan-Diong et al., 2005), few studies have focused on the association between wellness and certain coping styles during the Covid-19 pandemic in Turkey. As there is no clear information about the estimation of when the pandemic will be over, there is a need to initiate research about how to maintain wellness with both available and potential coping styles during the ongoing pandemic and in its aftermath. Given the theoretical and empirical evidence presented above, the purpose of the current study is to investigate the relationship between coping styles, dimensions of wellness, and overall wellness. In addition to coping with stress during the Covid-19 pandemic, wellness promoted coping styles must be investigated in order to adjust to post-Covid life. By investigating people's coping styles and their relationship to psychological, physical, social, spiritual, intellectual, and emotional components of wellness, governments and mental health professionals can better determine community-based prevention and intervention strategies during and in the aftermath of the pandemic.

2. METHOD

2.1. Participants and procedure

A cross-sectional study design was carried out to examine the relationship between coping styles and wellness as well as its dimensions. Data collection occurred between May 2020 and November 2020 during the pandemic. The participants of the study comprises of a sample of 492 people living in various provinces in Turkey. Out of total participants, there were 143(29.1%) males, and most were females. ($n=349$, 70.9%). Most of the participants were between 26-35 years ($n=216$, 43.9%), reported in middle-income class ($n= 406$, 82.5 %), and had bachelor's degree ($n=425$, 86.4%). The majority of the participants were employed (73.2 %) and healthcare professionals constituted 22 percent of total sample ($n=108$).

Ethical approval for the study was obtained by the corresponding author's university research ethics committee. The study used an Internet based survey question to collect data. In the beginning of the survey, participants were informed about the study with providing informed consent. Convenience sampling strategy was utilized focused on recruiting the general public living in Turkey. Convenience sampling is a method of collecting samples by taking samples that are conveniently located around a location or Internet service (Edgar & Manz, 2017). The online survey was first disseminated in social media and participants were encouraged to pass it on to others. While creating the online questionnaire, the integrity check function was activated that the survey could not be submitted unless all questions were answered. The 74-item questionnaire consisted of a socio-demographic data form, perceived wellness scale, and coping style scale.

2.2. Measures

Socio-demographic form: The form provided information about the participants' age, gender, employment status, education level, and marital status.

Perceived Wellness Scale: The 36-item scale was developed by Adams et al. (1997) that includes statements like, "My physical health has restricted me in the past" using a six-point likert scale from 1 (very strongly disagree) to 6 (very strongly agree). The survey assesses six wellness dimensions (psychological, spiritual, social, physical, emotional, and intellectual wellness) in addition to creating a wellness composite score. The scale was adapted to Turkish by Memnun (2005) who reported the Cronbach's Alpha value for the survey .91. The Cronbach's Alpha was found to be .90 in the current study.

Coping Styles Scale: The Coping Style Scale was created by Şahin and Durak (1995) based on the Ways of Coping Inventory by Folkman and Lazarus (1980). The 30-item scale includes five subscales: Self-confident, helpless, submissive, optimistic, and seeking social support. Internal consistency coefficients of the subscales were ranging from .47 to .80. In the current study, the internal consistency coefficients were found as follows: .62 for seeking social support, .80 for optimistic, .87 for self-confident, .77 for helpless, and .57 for submissive style. According to Nunally (1994), composite

reliability values of 0.60 to 0.70 are acceptable and values between .70 and 0.90 can be regarded as satisfactory.

2.3. Data analysis

Statistical analyses were conducted using SPSS statistical software (version 22, SPSS Inc.). The normality assumption was checked before analyzing the research data. According to George and Mallery (2010), skewness and kurtosis values should be between -2 and +2 in order to show a normal distribution. It was determined that the data showed normal distribution. The absolute values of kurtosis and skewness of the variables are presented in Table 1. Second, descriptive statistics (frequencies, means, SD) were used to describe the demographics of the sample. To examine the relationship of selected variables with wellness and coping styles, Pearson correlation was used. To compare mean scores and coping styles based on participants' demographics, variance analysis and independent-samples t-test were used. To determine whether coping styles predicted wellness and its dimensions, multiple regression analyses were run and statistical significance was set at p equal to or less than .05 for all the tests.

Before multiple regression analysis, several assumptions were checked. Sampling adequacy was tested by applying the formula $N > 50 + 8m$ (number of independent variables), $N > 90$ and $N = 492$. According to Green (1991), the sample size was adequate for multiple regression. The scatterplot of standardized predicted values showed that the data met the assumptions of homogeneity of variance and linearity. The data also met the assumption of independent errors that Durbin-Watson test were between 1.5 and 2.5 (Tabachnick & Fidell, 2013). Analysis of Mahalonobis' distance test was carried out, which showed that the data contained no outliers. Lastly, Variance Inflation Factor (VIF) values were less than 4 indicated that multicollinearity was not a concern (Tabachnick & Fidell, 2013).

3. RESULTS

Table 1 displays all the means and standard deviations of wellness dimensions. The average perceived wellness score for Turkish sample was slightly low ($M = 13.52$, $SD = 3.09$). The results showed the lowest scores in the dimensions of physical ($M = 3.94$, $SD = .96$) and psychological wellness ($M = 3.99$, $SD = .76$). The mean score of social ($M = 4.56$, $SD = .95$) and spiritual ($M = 4.30$, $SD = 1.08$) wellness were slightly higher.

3.1. Relationship of participants' demographics with wellness and coping styles

A series of bivariate analyses including Pearson correlation, independent-samples t -tests, and one-way ANOVAs were conducted to investigate association between socio-demographic characteristics, coping styles, and dimensions of wellness. The total wellness score, psychological, spiritual, intellectual, and emotional dimensions of the men's scores were significantly higher than women's scores ($p < .05$). No significant difference was found in physical ($p = .28$) and social ($p = .99$) dimensions of wellness regarding gender. According to income level, the total wellness score and the scores of the participants with middle and high income levels in physical, psychological, spiritual, intellectual, and emotional dimensions were significantly higher than the scores of the participants with low income level ($p < .05$). No significant difference was found in social dimension of wellness regarding to the income level ($p = .10$). To examine wellness scores and participants' education level, total and social wellness of the university graduate participants were found to be significantly higher than high school graduates ($p < .05$). However, there was no significant difference in physical ($p = .05$), psychological ($p = .05$), spiritual ($p = .16$), intellectual ($p = .11$), and emotional ($p = .13$) dimensions regarding to education level.

Regarding to the stress coping styles, women preferred more helpless and submissive approaches and less optimistic approach than men ($p < .05$). There was no significant difference in self-confident ($p = .07$) and seeking social support ($p = .85$) between male and female. Participants with medium and high income level choose more self-confident ($F = 7.30$, $p < .05$) and optimistic ($F = 9.50$, $p < .05$) approaches than participants with low income level. Participants with low income level was significantly higher than participants with middle and high income level regarding the helpless approach ($F = 44.1$, $p < .05$). Participants with university graduate degree used more frequently seeking social support approach than participants with lower degrees ($F = 4.50$, $p < .05$).

A significant positive association was found between total wellness, self-confident ($r=.637, p<.05$), optimistic ($r=.602, p<.05$) and social support seeking ($r=.257, p<.05$) approaches. A significant negative correlation was found between total wellness and helpless ($r=-.537, p<.05$) and submissive ($r=-.188, p<.05$) approaches.

Table 1. Means, standard deviations (SD), skewness, and kurtosis for the variables

		<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	Skewness	Kurtosis
Psychological wellness	Female	349	3,97	,74	-.28	.07
	Male	143	4,05	,81		
	Total	492	3,99	,76		
Social Wellness	Female	349	4,56	,95	-.54	-.34
	Male	143	4,56	,93		
	Total	492	4,56	,95		
Physical Wellness	Female	349	3,87	,93	-.07	-.30
	Male	143	4,10	1,02		
	Total	492	3,94	,96		
Spiritual Wellness	Female	349	4,24	1,09	-.53	-.13
	Male	143	4,46	1,04		
	Total	492	4,30	1,08		
Intellectual Wellness	Female	349	4,10	,82	-.09	-.36
	Male	143	4,27	,85		
	Total	492	4,15	,83		
Emotional Wellness	Female	349	4,20	,95	-.43	.02
	Male	143	4,50	,87		
	Total	492	4,29	,94		
Total Wellness	Female	349	13,26	2,92	-.26	-.28
	Male	143	14,17	3,40		
	Total	492	13,52	3,09		
Self-confident	Female	349	14.45	4.11	-.43	-.32
	Male	143	15.22	4.49		
Helpless	Female	349	11.13	4.60	.33	-.11
	Male	143	9.52	4.96		
Submissive	Female	349	6.55	2.82	.31	.11
	Male	143	5.58	3.19		
Optimistic	Female	349	9.04	3.22	-.27	-.30
	Male	143	9.83	3.48		
Social support seeking	Female	349	7.74	2.36		
	Male	143	7.69	2.14	-.37	.06

A standard multiple regression analysis was conducted utilizing five coping approaches as predictors in order to determine if participants' wellness could be predicted by coping styles (Table 2). The significant independent predictors of wellness were self-confident, helpless, optimistic, and social support seeking. The overall model $F(5,486)=116.7, p=.000$, accounted for 54% of the variance of

wellness. Self-confident approach had the strongest influence on the wellness ($\beta=.34$, $p<.05$). As compared to self-confident approach, helpless approach, optimistic approach, and seeking social support approach had a relatively low influence on wellness ($\beta= -.30$, $.23$, $.11$, $p<.05$, respectively).

Table 2. Coping styles predicting total wellness

	B	S.E.	β	t	p
Self-confident	2.00	.27	.34	7.49	.000
Helpless	-1.59	.20	-.30	-7.79	.000
Submissive	-.11	.30	-.01	-.36	.72
Optimistic	1.70	.35	.23	4.88	.000
Social support seeking	1.21	.34	.11	3.56	.000

R=.74; R²=.54; F_(5,486)=116.70; p=.000

A series of multiple regression analysis were conducted utilizing five coping approaches as predictors in order to determine if participants' dimensions of wellness by coping styles (Table 3). The significant independent predictors of psychological wellness were self-confident, helpless, optimistic, and social support seeking. The overall model $F(5,486)=60.07$, $p=.000$, accounted for 38% of the variance of psychological wellness. Helpless coping approach had the strongest influence on the psychological wellness ($\beta= -.32$, $p<.05$). The significant independent predictors of social wellness were self-confident, submissive, optimistic, and social support seeking. Social support seeking had the strongest influence on the social wellness ($\beta=.21$, $p<.05$). The multiple regression analysis also showed that the significant predictors of physical wellness were self-confident, helpless, submissive, and optimistic. As compared to social wellness, social support seeking was not a significant predictor of physical wellness ($\beta=.027$, $p=.527$). The significant predictors of spiritual wellness were self-confident, helpless, and optimistic. The overall model $F(5,486)=58.21$, $p=.000$, accounted for 37 % of the variance of spiritual wellness. The significant independent predictors of intellectual wellness were self-confident, helpless, optimistic, and social support seeking. Submissive coping styles did not have a significant influence on the intellectual wellness ($\beta= -.073$, $p=.097$). Self-confident and helpless approach had been found to be significant predictors on emotional wellness ($\beta= -.45$, $-.31$, $p<.05$, respectively). The overall model $F(5,486)=101.82$, $p<.05$, accounted 51% of the variance of emotional wellness.

Table 3. Coping styles predicting dimensions of wellness

	B	S.E.	β	t	p
Psychological Wellness					
Self-confident	.023	.010	.124	2.345	.019
Helpless	-.052	.007	-.319	-7.022	.000
Submissive	.011	.011	.042	1.004	.316
Optimistic	.070	.012	.303	5.632	.000
Social support seeking	.029	.012	.087	2.386	.017
R=.62; R ² =.38; F _(5,486) =60.07; p=.000					
Social Wellness					
Self-confident	.041	.013	.181	3.081	.002
Helpless	-.018	.010	-.089	-1.768	.078
Submissive	-.035	.015	-.108	-2.337	.020
Optimistic	.048	.017	.166	2.780	.006
Social support seeking	.088	.017	.213	5.257	.000
R=.49; R ² =.24; F _(5,486) =30.40; p=.000					
Physical Wellness					
Self-confident	.034	.014	.148	2.436	.015
Helpless	-.050	.011	-.248	-4.745	.000
Submissive	.045	.016	.137	2.854	.005
Optimistic	.044	.018	.150	2.428	.016
Social support seeking	.011	.018	.027	.634	.527
R=.43; R ² =.19; F _(5,486) =21.68; p=.000					
Spiritual Wellness					
Self-confident	.070	.014	.275	5.186	.000
Helpless	-.062	.010	-.272	-5.959	.000
Submissive	-.003	.015	-.007	-1.170	.865
Optimistic	.062	.018	.189	3.487	.001
Social support seeking	.027	.017	.057	1.541	.124
R=.61; R ² =.37; F _(5,486) =58.21; p=.000					
Intellectual Wellness					
Self-confident	.065	.011	.327	5.885	.000
Helpless	-.022	.008	-.126	-2.633	.009
Submissive	-.021	.012	-.073	-1.663	.097
Optimistic	.038	.014	.152	2.671	.008
Social support seeking	.038	.014	.105	2.737	.006
R=.56; R ² =.31; F _(5,486) =44.55; p=.000					
Emotional Wellness					
Self-confident	.102	.010	.458	9.753	.000
Helpless	-.062	.008	-.312	-7.728	.000
Submissive	-.015	.012	-.049	-1.311	.191
Optimistic	.021	.014	.075	1.569	.117
Social support seeking	.008	.013	.020	.623	.534
R=.71; R ² =.51; F _(5,486) =101.82; p=.000					

4. DISCUSSION

This study sought to find out the level of wellness and the impact of coping styles on people's wellness during the Covid-19 pandemic in a Turkish context. The results showed that Turkish people's physical and psychological wellness were lower than other dimensions of wellness. These results support previous, well documented studies effectuated since the beginning of the pandemic, showing the psychological effects of Covid-19 (Özdin & Bayrak-Özdin, 2020; Qiu et al., 2020). The total wellness score, psychological, spiritual, intellectual, and emotional dimensions of the men's scores were found to be significantly higher than women's scores. A possible explanation might be that increased domestic workload of women during the quarantine period might have hampered their wellness behaviors and has had an impact on their physical health, mood, and quality of life (Alon et al., 2020; Wenham et al., 2020). Also, prior research has indicated that emotion-focused coping styles are positively associated with health problems such as depression, anxiety, and somatic disorders (Greenberg, 2006). The physical and social dimensions of wellness did not differ based on gender. It could be said that all people equally lost their social interactions and recreational activities due to the many restrictions during the pandemic (Güzel et al., 2020).

The results revealed that coping styles influenced wellness and that the self-confident style had the highest impact on participants' wellness. As a problem-focused coping style, the self-confident approach emphasizes taking responsibility in dealing with stress and promotes awareness of this role in stressful situations (Şahin & Durak, 1995).

There are five different coping strategies linked to the prediction of wellness. While the self-confident, optimistic, and social support-seeking approaches significantly predicted psychological wellness, the submissive approach did not contribute to psychological wellness. In line with other studies, this result indicates that the more participants felt submissive, the more they tended to be dissatisfied with themselves (Sagone & De Caroli, 2014). On the other hand, the submissive, optimistic, and social support-seeking methods significantly predicted social wellness. Stay-at-home restrictions and reduced social interactions due to the pandemic might also have resulted in decreased interpersonal relationships among individuals and the level of support they gave to each other (Adams et al., 1997). In the present study, the helpless approach had a strong influence and negatively correlated with physical wellness. Peterson and Bossio (2001) indicated that behavior is a critical link in the process of attaining and sustaining physical well-being. The authors also found that behavior should be encouraged with optimism to augment physical well-being. One finding of this study also revealed that optimism significantly predicted physical wellness but that the helpless approach significantly predicted spiritual wellness. Previous studies have found that spiritual well-being is positively correlated with the coping style of the fighting spirit and negatively associated with helplessness and fatalism (Olver, 2013). Our finding is also consistent with Çelik and Köse's (2021) study that showed that people adopted a coping strategy based on helplessness during the pandemic. The fact that the participants in the current study did not experience a large-scale pandemic like Covid-19 recently and did not know how to adequately cope may have caused them to use the helplessness approach and to therefore decrease their spiritual wellness. In this study, the self-confident coping style was found to be the most predictive coping style of emotional and intellectual wellness, as well as total wellness. Lazarus and Folkman (1984) also indicated that self-confidence is positively associated with subjective well-being. Overall, only the self-confident style significantly predicted all dimensions of wellness.

During the pandemic, people have faced many challenges such as social isolation, disrupted work, changed family routines, and economic instability. People employing the self-confident approach might clearly see that they still have power over in their lives, even during the pandemic. They may take risks and redirect their energy towards different things that might help them effectively deal with stressful situations. Optimistic and social support seeking styles were positively associated to wellness, while the helpless style was negatively correlated to total, physical, social, psychological, spiritual, intellectual, and emotional wellness. These results are also in line with previous research that showed significant relationships between optimism and better physical health, meaningful relationships with others, and quality of life (Brissette et al., 2002; Schou et al., 2005; Schwarzer, 1994). As a positive coping style, optimism has a regulative function on negative emotions and stressors (Conversano et al., 2010), and a

higher level of optimism is associated with higher levels of preventive action taking against Covid-19 (Jovančević & Milićević, 2020).

Problem-focused coping styles have a more positive impact on mental health and wellness than emotion-focused coping styles such as submissive, desperate, and helpless styles (Mayordomo et al., 2015). In our study, we found that the submissive style was negatively correlated to total, physical, social, spiritual, and intellectual wellness and failed to significantly predict wellness. Regarding the stress coping styles, women preferred more helpless and submissive approaches and less of the optimistic approach than men. This is in line with other studies done on the topic, considering that women mostly use emotion-focused coping styles (submissive, helplessness) and men use more problem-focused coping styles (Ptacek et al., 1994). Women reported lower scores in all of the wellness dimensions and total wellness in the current study. Research has shown that emotion-focused coping styles are less effective and more likely to be related with distress than problem-focused coping styles (Billings & Moos, 1984; Sigmon et al., 1995). This finding can be interpreted as demonstrating the fact that situations (disasters, pandemics) do not play a determining role in women's coping styles.

4.1. Implications for the everyday life of the individual

Understanding the impact of coping styles on wellness is important in identifying specific resources as intensifiers of wellness (Hobfoll, 2010). We highlight several coping styles that show an association with level of wellness and that may serve as protective functions. Understandably, the uncertainty of when the pandemic and threat to life will end results in prolonged periods of stress (Estes & Thompson, 2020). In stressful situations, people cannot clearly realize their abilities due to an imperfect knowledge about themselves (Benabou & Tirole, 2000). Thus, the development of self-confidence could be an important solution for people eager to maintain their wellness during and after the pandemic. For example, there is a positive association between self-confidence and emotional wellness that show that self intervention techniques such as relaxation and yoga (Powell et al., 2008), positive psychology interventions such as a self-awareness worksheet, a daily mood tracker, or a problem solving worksheet and techniques for disputing irrational beliefs might contribute to an increase self-confidence and emotional wellness. Furthermore, these positive psychological interventions have a significant impact on subjective and psychological well-being, as well as in helping reduce the negative effects of stress (Bolier et al., 2013).

The physical and psychological dimensions of wellness have occupied the lowest rank among all dimensions of wellness. It could be observed from the findings of this study that the optimistic coping style has a high positive correlation to these wellness dimensions. Research has shown that optimism is a protective factor for physical and psychological health (Taylor et al., 2000) and considered as kind of flexible way to deal with inevitable life challenges. Because of the rapid spread of Covid-19 and due to its ensuing restrictions, people's lives have drastically changed; thus, they have to cultivate positive emotions in their home, in relationships, and for themselves in order to experience a high level of wellness. For example, individuals may express their negative feelings by talking or writing them down instead of bottling them up to defeat the adverse effects of submissive and helpless coping styles.

In our study, Turkish women reported that they cope with stress by using submissive and helpless coping techniques and had lower levels of wellness. The additional work and home responsibilities brought on by life during the various lockdowns may reduce the performance of women and lead to negative emotions that aggravate normal life obstacles. Also, women generally deal more with children and experience family-related problems, financial uncertainty, and more severe mental distress more than men do (Gausman et al., 2020). Our findings suggest that problem-focused (self-confident and optimistic) coping styles are effective strategies for increasing the level of wellness. Therefore, women should develop more positive coping styles in order to overcome stress related to Covid-19. They can start by making a plan of action, including defining the problem, determining the goal, and taking action; this might result in increased competence and a positive attitude toward their abilities when they reach their goal.

4.2. Implications for mental health professionals

These findings might also help mental health practitioners to create therapeutic models based on cognitive, behavioral, and humanistic therapy. For example, therapists with a behavioral therapy orientation could help patients eliminate problematic or negative behaviors by adapting the right or most effective coping style. Emotion-focused therapy provides an increased awareness of adaptive and maladaptive emotions that guide people in their choices and decisions (Greenberg, 2006). Therapists may especially help women realize how emotions can be experienced physically and how they can influence thinking and their actions. Accordingly, their emotion-focused (submissive, helpless) coping styles could become effective styles of coping with stress.

4.3. Limitations and future research

So far, information about experiences during the Covid-19 pandemic have only included data related to stress coping styles. The degree of stress level might affect participants' coping styles. This must be addressed in future studies. Another limitation of this study is the lack of data collected prior to the Covid-19 pandemic as this does not allow for a comparison of levels of wellness. In a related way, coping styles can be changed in different circumstances that preclude causal interpretations about wellness scores. Additionally, the sample in this study included mostly women and people with bachelor's degree, so the results here are more generalized than diverse samples would be.

We would propose further research into the idea of whether women's coping styles are changing in different circumstances or whether this is because of gender stereotypes. Future studies may consider examining pandemic-related life style changes and identifying wellness behaviors. Also, conducting studies about how people modify or reduce pandemic-related sources of stress via individual behaviors might provide novel insight in the augmentation of wellness. Lastly, coping styles and wellness behaviors may be different due to cultural characteristics (Braun-Lewensohn, 2014); thus, comparison studies across cultures are required to better understand the needs of people experiencing stressful situations.

The results of the study indicate how the importance of strengthening coping styles both in women and men enable them to adapt effective coping styles in increasing and maintaining wellness. The results of the study showed that coping styles not only have an impact on wellness but also that specific coping styles (self-confident, optimistic) might be more effective than other styles in maintaining wellness among Turkish people. Although the pandemic has changed our interactions—as seen with social distancing and isolation rules—social support-seeking styles still play a significant role in influencing wellness. Despite its limitations, the study findings provide new insight into the association between coping styles and wellness and highlight the gender differences in this relationship during the pandemic.

Ethics Statement: *The authors declare that in all preparation processes of this study, ethical rules and principles of scientific citation are complied with. This study was approved by Recep Tayyip Erdogan University Research Ethics Committee. (05.05.2020, No:2020/30)*

Author Contributions: *All authors contributed to the study conception and design. Material preparation, data collection and analysis were performed by Mehmet Avci and İlknur Kiraz Avci. The first draft of the manuscript was written by Mehmet Avci and İlknur Kiraz Avci commented on previous versions of the manuscript. All authors read and approved the final manuscript. First author's contribution rate is 60%. Second author's contribution rate is 40%.*

Conflict of Interest: *The authors have no conflicts of interest to declare.*

REFERENCES

- Adams, T., Bezner, J., & Steinhardt, M. (1997). The conceptualization and measurement of perceived wellness: Integrating balance across and within dimensions. *American Journal of Health Promotion, 11*(3), 208-218. <https://doi.org/10.4278/0890-1171-11.3.208>
- Alon, T. M., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., & Tertilt, M. (2020). The impact of COVID-19 on gender equality. *National Bureau of Economic Research*. <https://doi.org/10.3386/w26947>
- Altunan, B., Unal, A., Bingöl, A., Dilek, F., & Girgin, D. (2021). Coping with stress during the first wave of the Covid-19 pandemic by Turkish people with Multiple Sclerosis: the relationship between perceived stress and quality of life. *Multiple Sclerosis and Related Disorders, 53*, 103039. <https://doi.org/10.1016/j.msard.2021.103039>
- Aslund, C., Larm, P., Starrin, B., & Nilsson, K. W. (2014). The buffering effect of tangible social support on financial stress: influence on psychological well-being and psychosomatic symptoms in a large sample of the adult general population. *International journal for equity in health, 13*(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12939-014-0085-3>
- Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J., & Lu, L. (2020). 2019-nCoV epidemic: address mental health care to empower society. *The Lancet, 395*(10224), 37-38. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30309-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30309-3)
- Benabou, R., & Tirole, J. (2000). Self confidence: Intrapersonal strategies. *Woodrow Wilson School Working Paper, 209*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.220788>
- Bhattacharya, S., & Basu, J. (2007). Distress, wellness and organizational role stress among IT professionals: Role of life events and coping resources. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology, 33*(2), 169–178.
- Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological Methods & Research, 10*(2), 141-163. <https://doi.org/10.1177/004912418101000205>
- Billings, A. G., & Moos, R. H. (1984). Coping, stress, and social resources among adults with unipolar depression. *Journal of Personality and Social Psychology, 46*(4), 877. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.4.877>
- Bland, H. W., Melton, B. F., Bigham, L. E., & Welle, P. D. (2014). Quantifying the impact of physical activity on stress tolerance in college students. *College Student Journal, 48*(4) 559-568.
- Bolier, L., Haverman, M., Westerhof, G. J., Riper, H., Smit, F., & Bohlmeijer, E. (2013). Positive psychology interventions: a meta-analysis of randomized controlled studies. *BMC public health, 13*(1), 1-20. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-119>
- Braun-Lewensohn, O. (2014). Coping resources and stress reactions among three cultural groups one year after a natural disaster. *Clinical Social Work Journal, 42*(4), 366-374. Doi.10.1007/s10615-013-0463-0
- Brissette, I., Scheier, M. F., & Carver, C. S. (2002). The role of optimism in social network development, coping, and psychological adjustment during a life transition. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 102–111. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.1.102>
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review, 30*(7) 879-889. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.01.006>
- Chao, R. C. (2011). Managing stress and maintaining well-being: Social support, problem-focused coping, and avoidant coping. *Journal of Counseling & Development, 89*, 339-348. <http://dx.doi.org.ezproxy.fhsu.edu:2048/10.1002/j.1556-6678.2011.tb00098.x>
- Cohen, F., & Lazarus, R. S. (1979). Coping with the stresses of illness. *Health Psychology: A handbook, 217-254*. Jossey-Bass, San Francisco, CA.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American psychologist, 59*(8), 676.
- Conversano, C., Rotondo, A., Lensi, E., Della Vista, O., Arpone, F., & Reda, M. A. (2010). Optimism and its impact on mental and physical well-being. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health: CP & EMH, 6*, 25–29. <https://doi.org/10.2174/1745017901006010025>
- Çelik, S., & Köse, G. G. (2021). Mediating effect of intolerance of uncertainty in the

- relationship between coping styles with stress during pandemic (COVID-19) process and compulsive buying behavior. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 110, 110321.
- Deshetler, L., Gangadhar, M., Battepati, D., Koffman, E., Mukherjee, R. K., & Menon, B. (2021). Learning on Lockdown: A Study on Medical Student Wellness, Coping Mechanisms and Motivation during the COVID-19 Pandemic. *MedEdPublish*, 10, 1-9. <https://doi.org/10.15694/mep.2021.000050.1>
- Devine, H., Quasim, T., McPeake, JM., Shaw, M., McCallum, L., MacTavish, P. (2019). Chronic Pain in intensive care unit survivors: incidence, characteristic and side effects up to one year post discharge. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 51, 451–455. <https://doi.org/10.2340/16501977-2558>
- Dwyer, A. L., & Cummings, A. L. (2001). Stress, self-efficacy, social support, and coping strategies in university students. *Canadian Journal of Counseling*, 35(3), 208-220.
- Edgar, T., & Manz, D. (2017). *Research methods for cyber security*. Syngress.
- Estes, K. D., & Thompson, R. R. (2020). Preparing for the aftermath of Covid-19: Shifting risk and downstream health consequences. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1), S31. <https://doi.org/10.1037/tra0000853>
- Folkman S. (2007). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety Stress Coping*, 21, 3–14. doi: 10.1080/10615800701740457.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21, 219-239. <https://doi.org/10.2307/2136617>
- Fullana, M. A., Hidalgo-Mazzei, D., Vieta, E., & Radua, J. (2020). Coping behaviors associated with decreased anxiety and depressive symptoms during the COVID-19 pandemic and lockdown. *Journal of Affective Disorders*, 275, 80-81. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.06.027>
- Garfin, D. R., Thompson, R. R., & Holman, E. A. (2018). Acute stress and subsequent health outcomes: A systematic review. *Journal of Psychosomatic Research*, 112, 107–113. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpsychores.2018.05.017>
- Gausman, J., Austin, S. B., Subramanian, S. V., & Langer, A. (2020). Adversity, social capital, and mental distress among mothers of small children: a cross-sectional study in three low and middle-income countries. *PLoS One*, 15(1). Doi: 10.1371/journal.pone.0228435
- Green, S. B. (1991). How many subjects does it take to do a regression analysis. *Multivariate Behavioral Research*, 26(3), 499–510. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr2603_7
- Greenberg, N., Docherty, M., Gnanapragasam, S., & Wessely, S. (2020). Managing mental health challenges faced by healthcare workers during covid-19 pandemic. *BMJ*, 368. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1211>
- Greenberg, L. (2006). Emotion-focused therapy: A synopsis. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 36(2), 87-93. <https://doi.org/10.1007/s10879-006-9011-3>
- Güzel, P., Yildiz, K., Esentaş, M., & Zerengök, D. (2020). “Know-How” to spend time in home isolation during Covid-19; restrictions and recreational activities. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 7(2), 122-131. <https://doi.org/10.17220/ijpes.2020.02.011>
- Harari, M. J., Waehler, C. A., & Rogers, J. R. (2005). An empirical investigation of a theoretically based measure of perceived wellness. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 93–103. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.1.93>
- Hettler, B. (1984). Wellness: Encouraging a lifetime pursuit of excellence. *Health Values*, 8(4) 13-17.
- Hobfoll, S. E. (2010). Conservation of resources theory: Its implication for stress, health, and resilience. *The Oxford Handbook of Stress, Health, and Coping*, 127–147. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195375343.013.0007>
- Ironson, G., Solomon, G. F., Balbin, E. G., O'cleirigh, C., George, A., Kumar, M., Woods, T. E. (2002). The Ironson-Woods Spirituality/Religiosity Index is associated with long survival, health behaviors, less distress, and low cortisol in people with HIV/AIDS. *Annals of Behavioral Medicine*, 24(1), 34-48. https://doi.org/10.1207/S15324796ABM2401_05
- Jovančević, A., & Milićević, N. (2020). Optimism-pessimism, conspiracy theories and general

- trust as factors contributing to covid-19 related behavior -a cross-cultural study. *Personality and Individual Differences*, 167, 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110216>
- Kang, L., Li, Y., Hu, S., Chen, M., Yang, C., Yang, B. X., Wang, Y., Hu, J., Lai, J., Ma, X., Chen, J., Guan, L., Wang, G., Ma, H., & Liu, Z. (2020). The mental health of medical workers in Wuhan, China dealing with the 2019 novel coronavirus. *The Lancet Psychiatry*, 7(3), e14. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30047-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30047-X)
- Karakose, T., & Malkoc, N. (2021). Psychological impact of the COVID-19 pandemic on medical doctors in Turkey. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 49(1), 1-10. <https://doi.org/10.2224/sbp.9890>
- Kim, Y. G., Moon, H., Kim, S.-Y., Lee, Y.-H., Jeong, D.-W., Kim, K., Moon, J. Y., Lee, Y. K., Cho, A., Lee, H.-S., Park, H. C., & Lee, S.-H. (2019). Inevitable isolation and the change of stress markers in hemodialysis patients during the 2015 MERS-CoV outbreak in Korea. *Scientific Reports*, 9, 1-10. <https://doi.org/10.1038/s41598-019-41964-x>
- Kuo, L. E., Czarnecka, M., Kitlinska, J. B., Tilan, J. U., Kvetňanský, R., & Zukowska, Z. (2008). Chronic stress, combined with a high-fat/high-sugar diet, shifts sympathetic signaling toward neuropeptide Y and leads to obesity and the metabolic syndrome. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1148(1), 232-237. <https://doi.org/10.1196/annals.1410.035>
- Lazarus, R. S. (1990). Theory-based stress measurement. *Psychological inquiry*, 1(1), 3-13. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0101_1
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer publishing company. New York, NY.
- Lebensohn, P., Dodds, S., Benn, R., Brooks, A. J., & Birch, M. (2013). Resident wellness behaviors. *Fam Med*, 45(8), 541-549.
- Lightsey Jr, O. R. (1996). What leads to wellness? The role of psychological resources in well-being. *The Counseling Psychologist*, 24(4), 589-735. <https://doi.org/10.1177/0011000096244002>
- Lopez-Leon, S., Wegman-Ostrosky, T., Perelman, C., Sepulveda, R., Rebolledo, P. A., Cuapio, A., & Villapol, S. (2021). More than 50 Long-term effects of COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *Scientific Reports*, 11(1), 1-12. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3769978>
- Lu, A. (2011). Stress and physical health deterioration in the aftermath of hurricanes Katrina and Rita. *Sociological Perspectives*, 54(2), 229-250. <http://dx.doi.org.ezproxy.fhsu.edu:2048/10.1525/sop.2011.54.2.229>
- Maan Diong, S., Bishop, G. D., Enkelmann, H. C., Tong, E. M., Why, Y. P., Ang, J. C., & Khader, M. (2005). Anger, stress, coping, social support and health: Modelling the relationships. *Psychology & Health*, 20(4), 467-495. <https://doi.org/10.1080/0887044040512331333960>
- Matud, M. P. (2004). Gender differences in stress and coping styles. *Personality and individual differences*, 37(7), 1401-1415. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.01.010>
- Mowbray, H. (2020). In Beijing, coronavirus 2019-nCoV has created a siege mentality. *British Medical Journal*, 368, 1-3. <https://doi.org/10.1136/bmj.m516>
- Myers, J. E., Sweeney, T. J., & Witmer, J. M. (2000). The Wheel of Wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling & Development*, 78, 251–266. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2000.tb01906.x>
- Mayordomo-Rodríguez, T., Meléndez-Moral, J. C., Viguer-Segui, P., & Sales-Galán, A. (2015). Coping strategies as predictors of well-being in youth adult. *Social Indicators Research*, 122(2), 479-489. DOI 10.1007/s11205-014-0689-4
- Nunnally, J. C. (1994). *Psychometric theory* (3.Ed.). Tata McGraw-Hill Education.
- Ogueji, I. A., Okoloba, M. M., & Ceccaldi, B. M. D. (2021). Coping strategies of individuals in the United Kingdom during the COVID-19 pandemic. *Current Psychology*, 1-7. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01318-7>
- Olver, I. N. (2013). The relationship between spiritual well-being and quality of life. In *Investigating prayer* (pp. 77-94). Springer, New York, NY.
- Özçevik Subaşı, D., Akça Sümengen, A., Şimşek, E., & Ocakçı, A. F. (2021). Healthcare workers' anxieties and coping strategies during the COVID-19 pandemic in Turkey. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(4), 1820-1828. <https://doi.org/10.1111/ppc.12755>

- Özdin, S., & Bayrak Özdin, Ş. (2020). Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(5), 504-511. <https://doi.org/10.1177/0020764020927051>
- Park, C. L., Russell, B. S., Fendrich, M., Finkelstein-Fox, L., Hutchison, M., & Becker, J. (2020). Americans' COVID-19 stress, coping, and adherence to CDC Guidelines. *Journal of General Internal Medicine*, 35(8), 2296–2303. <https://doi.org/10.1007/s11606-020-05898-9>
- Pearman, A., Hughes, M. L., Smith, E. L., & Neupert, S. D. (2020). Age differences in risk and resilience factors in COVID-19-related stress. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 76(2), 38-44. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa120>
- Peterson, C., & Bossio, L. M. (2001). Optimism and physical well-being. In E. C. Chang (Ed.), *Optimism & Pessimism: Implications for Theory, Research, and Practice* (pp. 127–145). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10385-006>
- Preti, E., Di Mattei, V., Perego, G., Ferrari, F., Mazzetti, M., Taranto, P., & Calati, R. (2020). The psychological impact of epidemic and pandemic outbreaks on healthcare workers: rapid review of the evidence. *Current Psychiatry Reports*, 22(8), 1-22. <https://doi.org/10.1007/s11920-020-01166-z>
- Ptacek, J. T., Smith, R. E., & Dodge, K. L. (1994). Gender differences in coping with stress: When stressor and appraisals do not differ. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(4), 421-430. <https://doi.org/10.1177/0146167294204009>
- Robinson, M. D. (2000). The reactive and prospective functions of mood: Its role in linking daily experiences and cognitive well-being. *Cognition & Emotion*, 14(2), 145-176. <https://doi.org/10.1080/026999300378914>
- Sagone, E., & De Caroli, M. E. (2014). A correlational study on dispositional resilience, psychological well-being, and coping strategies in university students. *American Journal of Educational Research*, 2(7), 463-471. DOI: 10.12691/EDUCATION-2-7-5
- Schou, I., Ekeberg, O., & Ruland, C.M. (2005). The mediating role of appraisal and coping in the relationship between optimism–pessimism and quality of life. *Psycho-Oncology*, 14, 718–727. <https://doi.org/10.1002/pon.896>
- Schwarzer, R. (1994). Optimism, vulnerability, and self-beliefs as health-related cognitions: A systematic overview. *Psychology and Health*, 9, 161–180. <https://doi.org/10.1080/08870449408407475>
- Sethi-Singh, A. (1982). Stress Coping. *Canadian Journal of Public Health/Revue Canadienne de Sante'e Publique*, 73(4), 267-271. <https://doi.org/10.2307/41994236>
- Sica, C., Latzman, R. D., Caudek, C., Cerea, S., Cerea, S., Colpizzi, I., Caruso, M., Giulini, P., Bottesi, G. (2021). Facing distress in Coronavirus era: The role of maladaptive personality traits and coping strategies. *Personality and Individual Differences*, 177. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110833>
- Sigmon, S. T., Stanton, A. L., & Snyder, C. R. (1995). Gender differences in coping: A further test of socialization and role constraint theories. *Sex Roles*, 33(9), 565-587. <https://doi.org/10.1007/BF01547718>
- Smith, B. J., Tang, K. C., & Nutbeam, D. (2006). WHO health promotion glossary: new terms. *Health Promotion International*, 21(4), 340-345. <https://doi.org/10.1093/heapro/dal033>
- Strout, K. A., & Howard, E. P. (2015). Five dimensions of wellness and predictors of cognitive health protection in community-dwelling older adults: A historical collage cohort study. *Journal of Holistic Nursing*, 33(1), 6-18. <https://doi.org/10.1177/0898010114540322>
- Sümen, A., & Adibelli, D. (2021). Nursing students' readiness and coping strategies for the Covid-19 pandemic in Turkey. *Journal of Professional Nursing*, 37(3), 553-561. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2021.03.005>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* 6th Edition: Pearson New International Edition.
- Taylor, S. E., Kemeny, M. E., Reed, G. M., Bower, J. E., & Gruenwald, T. L. (2000).

- Psychological resources, positive illusions, and health. *American Psychologist*, 55, 99–109. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.55.1.99>
- Torales, J., O'Higgins, M., Castaldelli-Maia, J. M., & Ventriglio, A. (2020). The outbreak of Covid-19 coronavirus and its impact on global mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(4), 317-320. <https://doi.org/10.1177/0020764020915212>
- Tull, M. T., Edmonds, K. A., Scamaldo, K. M., Richmond, J. R., Rose, J. P., & Gratz, K. L. (2020). Psychological outcomes associated with stay-at-home orders and the perceived impact of COVID-19 on daily life. *Psychiatry Research*, 289, 113098. <https://doi:10.1016/j.psychres.2020.113098>
- Van Rensburg, C. J., Surujlal, J., & Dhurup, M. (2011). Exploring wellness practices and barriers: A qualitative study of university student-athletes: Physical activity, health and wellness. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*, 17(2), 248-265. <https://hdl.handle.net/10520/EJC19709>
- Vitaliano, P. P., Maiuro, R. D., Russo, J., & Becker, J. (1987). Raw versus relative scores in the assessment of coping strategies. *Journal of Behavioral Medicine*, 10(1), 1-18. <https://doi.org/10.1007/BF00845124>
- Walsh, R., & Shapiro, S. L. (2006). The meeting of meditative disciplines and Western psychology: a mutually enriching dialogue. *American Psychologist*, 61(3), 227. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.3.227>
- Wenham, C., Smith, J., & Morgan, R. (2020). COVID-19: The gendered impacts of the outbreak. *The Lancet*, 395(10227), 846–848. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30526-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30526-2)
- Wills, T. A., Sandy, J. M., & Yaeger, A. M. (2001). Time perspective and early-onset substance use: A model based on stress–coping theory. *Psychology of Addictive Behaviors*, 15(2), 118-125. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.15.2.118>
- Witmer, J. M., & Young, M. E. (1996). Preventing counselor impairment: A wellness approach. *Journal of Humanistic Education & Development*, 34(3), 141-155. <https://doi.org/10.1002/j.2164-4683.1996.tb00338.x>
- World Health Organization (2006). The world health report 2006. *Health Systems: Improving Performance*. WHO, Geneva
- Xiang, Y. T., Yang, Y., Li, W., Zhang, L., Zhang, Q., Cheung, T., & Ng, C. H. (2020). Timely mental health care for the 2019 novel coronavirus outbreak is urgently needed. *The Lancet Psychiatry*, 7(3), 228-229. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30046-8](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30046-8)
- Yıldırım, M., Kızılgeçit, M., Seçer, İ., Karabulut, F., Angın, Y., Dağcı, A., Enes-Vural, M., Bayram, N., Çinici, M. (2021). Meaning in life, religious coping, and loneliness during the coronavirus health crisis in Turkey. *Journal of Religion and Health*, 60(4), 2371-2385. <https://doi.org/10.1007/s10943-020-01173-7>
- Zacher, H., & Rudolph, C. W. (2020). Individual differences and changes in subjective wellbeing during the early stages of the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 76(1), 50-62. <https://doi:10.1037/amp00007021>
- Zhang, J., Wu, W., Zhao, X., & Zhang, W. (2020). Recommended psychological crisis intervention response to the 2019 novel coronavirus pneumonia outbreak in China: a model of West China Hospital. *Precision Clinical Medicine*, 3(1), 3-8. <https://doi.org/10.1093/pcmedi/pbaa006>

DIŞSAL SİYASAL ETKİLİLİK İLE SİYASAL KATILMA ARASINDAKİ İLİŞKİYE BİR BAKIŞ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Nigar Değirmenci
ndegirmenci@pau.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6295-6265

Ferda Esin Gülel
fegulel@pau.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7060-7914

ÖZ: Siyasal katılma ve Dışsal Siyasal Etkililik olguları arasındaki ilişkiye odaklanan bu çalışma bir üniversite öğrencileri üzerinde uygulanan anket çalışmasıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Campbell vd.nin (1954, s. 187) öncü çalışmasında yer alan genel olarak “siyasal etkililik duygusu”nu ölçen ifadelerine Craig vd.nin (1990, s. 292-294) getirdiği içsel/dışsal ayrımıyla elde edilen iki soruluk ölçek kullanılmıştır. Siyasal katılma ölçeği Caprara vd.lerinin (2009, s. 1012) çalışmasından alınarak uyarlanmıştır. Anket, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre ve web tabanlı soru formu aracılığıyla 280 kişiye uygulanmıştır. Alan araştırması sonucunda elde edilen verilen SPSS 23 yazılımı yardımı ile Frekans dağılımları ve Kendall’s Tau Korelasyon katsayıları ile analiz edilmiştir. Analiz, deneklerin siyasal katılım ölçeğinde yer alan katılım türlerine “Evet” ve “Bazen” cevaplarını verdikleri katılım türleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma sonucunda oy verme davranışı şeklindeki siyasal katılma artarken Dışsal Siyasal Etkililik duygusunun da arttığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu literatürde konan bulgularla uyumludur. Siyasal katılımların diğer türleri ile olan ilişkisi için ileri araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dışsal siyasal etkililik, Siyasal Katılma, Kendall's Tau Korelasyon Katsayısı

AN OVERVIEW OF THE RELATIONSHIP BETWEEN EXTERNAL POLITICAL EFFICACY AND POLITICAL PARTICIPATION: A STUDY ON UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT: This study, which focuses on the relationship between the phenomena of political participation and external political efficacy, was carried out with a survey conducted on university students. In the study, a two-question scale obtained by the internal/external distinction brought by Craig et al. (1990, pp. 292-294) to the statements measuring the "sense of political efficacy" in the pioneering study of Campbell et al. (1954, p. 187) was used. The political participation scale was adapted from the study of Caprara et al. (2009, p. 1012). The questionnaire was applied to 280 people according to the easily accessible sampling method and through a web-based questionnaire. We analyzed frequency distributions and Kendall's Tau Correlation coefficients by using SPSS 23 software. The analysis was limited to the types of participation in which subjects gave "Yes" and "Sometimes" answers to the participation types included in the political participation scale. As a result of the study, we observed that while the political participation in the form of voting behavior increased, the sense of External Political Efficacy also increased. This finding is consistent with the findings in the literature. Further research is needed for its relationship with other forms of political participation.

Keywords: External Political Efficacy, Political participation, Kendall's Tau Correlation

Makale Gönderim Tarihi: 05.12.2021

Makale Kabul Tarihi: 10.02.222

Citation Information / Kaynakça Bilgisi: Değirmenci, N. ve Gülel, F.E. (2022). Dışsal siyasal etkililik ile siyasal katılma arasındaki ilişkiye bir bakış: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma, Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 7(1), 17-31.

1. GİRİŞ

Etkinlik duygusunun sonuçları üzerine özellikle 1980 ve 2000’li yıllar arasında çok sayıda alan araştırması (Ashton, 1983; Nicholls, 1984; Schunk, 1989; Bandura, 1993; Bandura, 1997; Schulz, 2005) yapıldığı görülmektedir. Bunların arasında okul veya iş yönetiminde etkin katılım ve kontrol hissiyatıyla bağlantılı araştırmalar dikkat çeker. Bu araştırmalardan Bandura, güçlü bir etkinlik duygusunun kişisel başarıyı birçok yönden geliştirdiğini, bu duyguya sahip olanların zor görevlere kaçınılması gereken tehditler olarak değil üstesinden gelinmesi gereken zorluklar olarak yaklaştığını, başarısızlıktan sonra da etkinlik duygusunu kurtarıp çabalarını artırdığını tespit etmiştir (Bandura, 1997, s. 144-145). Bu ve benzeri bulgular, siyasal alanda siyasal etkinlik duygusunun ne gibi etkisi olacağı sorusunu getirir. Bu çalışmada özel olarak dışsal siyasal etkililik duygusunun üzerine odaklanılacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Etkinlik duygusunun özel bir boyutu olan siyasal etkinlik duygusu çalışmaları 50’lere kadar (Campbell, Gurin, & Miller, 1954, s. 190) geri gitmekle beraber farklı boyutlarının olmasına ilişkin çalışmalar daha yakın tarihtir. Örneğin Pateman, siyasal etkinlik duygusunun siyasal kültür gibi üç boyut içerdiği tespit etmiştir: değerlendirici veya normatif boyut, kişinin etkinlik hissi veya ego gücünden oluşan psikolojik boyut ve demokratik yapının işleyişi hakkında bilgi ve inançtan oluşan bilişsel boyut (Pateman, 1971, s. 298). Dolayısıyla bireyler siyaseten etkinlik duygusunu geliştirdiklerinde bu üç boyutu referans almaktadırlar ve bu bağlamda “*siyasal etkinlik duygusu, mevcut siyasi gerçekliklere kısa süreli bir yanıt değil, bunun yerine, rejimin duyarlılığına ilişkin daha sıkı bir şekilde yerleşik bir tutumdur*” (Iyengar, 1980, s. 255). Diğer yandan Almond ve Verba’nın *The Civic Culture* adlı çalışmasında siyasal yeterlilik (*political competence*) anlamında ele aldıkları siyasal etkinlik duygusu, anahtar bir siyasal tutum olarak değerlendirilir. Siyasal etkinlik duygusu yüksek olan vatandaşların demokratik, katılımcı ve sadık birer vatandaş olduklarının altını çizerler (Almond & Verba, 1989, s. 206-207).

Siyasal etkililik duygusunun kapsamında yer alan “dışsal siyasal etkililik duygusu”nun (*external political efficacy*)¹ şeklinde ayrı bir boyut olarak adının konması öncü çalışmalara getirilen yeni perspektifle nispeten geç dönemde ortaya çıkmış bir olgudur. Balch’a (1974, s. 24) göre “*dışsal etkililik, siyasal yetkililerin veya rejimin girişimleri etkilemeye duyarlı olduğu inancıdır.*” Bir diğer tanıma göre ise “*dışsal siyasal etkililik (EPE-External Political Efficacy), bireyin siyasi sistemi popüler talebe potansiyel şekilde yanıt veren olarak algılayıp algılamadığını ifade eder.*” (Pollock, 1983, s. 403) Daha yakın tarihli bir tanımlamada ise siyasal etkinliğin dışsal boyutunun bir kişinin hükümetin duyarlılığına ilişkin görüşüne işaret ettiği ve hükümetin gerçekten dinleyip dinlemediği sorusuna bireyler tarafından verilen cevap olduğu yönündedir (Dyck & Lascher, 2009, s. 406). Bir bireyin siyasi sistemin açıklığına ve duyarlılığına olan inancını ifade eden olgu olarak tanımlayan bir diğer bakış açısına göre dışsal etkinlik duygusu yüksek insanlar, -kendileri uygulamak isteyip istemediklerine bakılmaksızın- vatandaşlar tarafından sisteme yönelik bir baskı uygulandığında sistemin tepki verdiğine inanırlar (Valentino, Gregorowicz, & Groenendyk, 2009, s. 208).

Diğer taraftan siyasal aktörler seçmenlerin görüşlerini dikkate alarak, çıkarlarını gözeterek hareket etmeleri ya da en azından vatandaşların öyle olduğunu algılamaları/varsaymaları, bu vatandaşlarda öznel yetkinlik (*subjective competence*) duygusunu oluşturmalarına olanak yaratmaktadır (Almond & Verba, 1989, s. 137) ki bu olgu dışsal siyasal etkililik duygusundan farklı bir boyuta işaret eder. Yalnız belirtmek gerekir ki bu durum, her zaman demokratik kaygılarla gerçekleşmeyebilir. Örneğin bir patronaj ilişkisinde bulunan seçmen de siyaseti etkileyebildiği ve yönlendirebildiği hissiyatında pekala da bulunabilir. Burada Almond ve Verba’nın öznel yeterlilik ile aslında içsel siyasal yeterlilik olgusunu (*internal political efficacy* ya da *personal political efficacy*) ve siyasal etkinliğin psikolojik boyutunu kastettiği anlaşılmaktadır. Bu ayrım Craig vd. tarafından da önemle belirtilir: “*İçsel siyasal etkinlik duygusu daha çok kişinin siyasal ilgisi ile güçlü bir ilişki içindeyken dışsal siyasal etkililik duygusu hükümet kurumlarına güven, politikalara yönelik tatmin ve sisteme yönelik destekle yakından ilişkilidir*”

¹ Literatürde kullanılan Efficacy kelimesi etkinlik, etkililik anlamlarına gelmektedir. Internal Political Efficacy bireyin içel duygu durumuyla ilgili olduğu için “İçsel Siyasal Etkinlik” olarak çevrilirken, External Political Efficacy siyasal süreci etkilemesine yönelik olduğundan “Dışsal Siyasal Etkililik” olarak çevrilmesi uygun görülmüştür.

(Craig & Maggiotto, 1982, s. 100). Benzer şekilde Gurin vd. içsel siyasal etkinlik duygusu yerine “kişisel kontrol” (*personal control*) kavramını kullanırken Dışsal Siyasal Etkililiğe yakın olarak da “ideolojik kontrol” kavramını kullanır. Bu çalışmada yazarlar siyasal eylemin (hem geleneksel hem geleneksel olmayan siyasal eylemler) içselle değil dışsal kontrol duygusuyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Gurin, Gurin, & Morrison, 1978, s. 291). Bunun gerekçesini şu şekilde açıklarlar: “*Kişisel kontrol, mevcut iktidar ilişkilerinin adaletini sorgulayan insanların politik tutum ve davranışları için önemsizdir. Sınırlamayı vurgulayan ideolojiyi kontrol etme konusundaki ideolojileridir. Onların siyasi inançları ve siyasi faaliyete katılımlarıyla ilgili olan bireyciliğin potansiyeli sınırlamayı vurgulayan unsur değildir.*” Dolayısıyla bireyler sorunun sistemsel kaynaklandığına dair kanıtlarını geliştirdiğinde bireysel olarak içsel siyasal katılımın önemini yitirdiğini görüyoruz.

Pollock Dışsal Siyasal Etkililiği, “*bireyin siyasi sistemi popüler talebe potansiyel olarak yanıt veren olarak algılayıp algılamadığı*” şeklinde açıklarken (Pollock, 1983, s. 403) Kölln vd., siyasilerin algılanan duyarlılığı (*perceived responsiveness*) ile dışsal siyasal etkililik arasında teorik ve ampirik ayrıma gitmektedir. Algılanan siyasi duyarlılık, temsili süreçler hakkındaki bilişsel inançlara- seçilmiş temsilcilerin ve kurumların vatandaşların istek ve görüşlerine uyum sağlamak için nasıl davrandıklarına – karşılık gelirken dışsal siyasal etkililik bu süreçlerin sonuçları hakkında oldukça genelleştirilmiş ve duygusal olarak yüklü inançlara karşılık gelmektedir. Bu teorik ayrımı ampirik amaçla desteklemek üzere dışsal siyasal etkililik ölçen ifadelerden ayrı olarak algılanan duyarlılığa yönelik bir üç biri beş ifadeli iki ölçek daha geliştirmişlerdir (Kölln, Esaiasson, & Turper, 2013, s. 1-2,5,14). Bu çalışmanın konusu ise Balch (1974) tarafından çerçevesi çizilen haliyle ele alınmış olan Dışsal Siyasal Etkililik duygusu olup bu kapsamda yapılan araştırmalara yer verilecek ve çalışmanın uygulama kısmında aynı kaynakta yer alan Dışsal Siyasal Etkililik ölçeğinden (EPE SCALE) yararlanılacaktır.

3. LİTERATÜR

Dışsal siyasal etkililik duygusu literatürde birçok farklı değişkenle ilişkilendirilerek çalışılmıştır. Bu çalışmaların arasında siyasal dışsal etkililik ile rejim ve siyasal iktidarın demokratik niteliğine odaklanan çalışmalar (Bentzen, 2014; Davis & Colema, 1976; Ulbig, 2008; Watts, 1973) yanında ekonomi ve gelir dağılımı dengesi ile ilişkisine odaklanan çalışmalar (Norris, 2016; Karaman, 2004) ve yine Dışsal siyasal etkililik ile medya okuryazarlığı ile ilişkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Örneğin medya okuryazarlığının siyasal katılım ve dışsal siyasal etkililik arasında bir arabuluculuk görevi gördüğü tespit edilmiştir (Zúñiga, Diehl, & Ardévol-Abreu, 2017, s. 590). Diğer taraftan medyanın bir “bekçi köpeği” (watchdog) etkisi ile dışsal siyasal etkililik duygusunda azaltma yaratabilecek güçte olabilmesi için o ülkede gerçekten bir basın özgürlüğünden bahsetmek gerektiğinin altını çizen Bentzen, özgürlük ne kadar az ise medyanın da iktidar propaganda aracı olmaya daha çok meyilli olacağını ifade eder (Bentzen, 2014, s. 60). Medya, iç etkinliği güçlendirir ve bu da dış etkinliği etkiler. Brezilya, Kanada veya başka bir yerde, medyanın maruz kalması ve vatandaşların tepkisi nedeniyle politikacılar görevden başarıyla çıkarıldığında dış etkinin artması beklenir (Bentzen, 2014, s. 45). Medya ile dışsal siyasal etkililik duygusu ilişkisine odaklanan bir diğer çalışmada şüpheli vatandaşların “güvendikleri bilgi kaynaklarını bulduklarında ve aldıkları bilgiden memnun olduklarında, sonuç muhtemelen karar verme süreçlerinde artan güven ve daha güçlü bir dış etkililik duygusu olacağı” sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada medya kullanımının bu yönde bir etkide bulunabilmesi için vatandaşlar tarafından bu kaynakların tatmin edici düzeyde güven vermesi gerektiği aksi takdirde katılım ve etkinliğin baskılanacağına altı çizilmektedir. Dolayısıyla “*ılımlı bir medya memnuniyetinin, etkinliği arttırmanın ve ilgisizliği azaltmanın anahtarı olabileceğini düşündürmektedir*” (Pinkleton, Austin, Zhou, Willoughby, & Reiser, 2012, s. 33). Bununla birlikte, katılımdan yoksun vatandaşlar arasında bilgi kaynaklarından memnuniyetleri, düşük beklentilerini yansıtıyor olabilir.

Dışsal siyasal etkililik olgusunun koalisyon hükümetleri ile de ilişkisini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Buna göre, hükümette temsil edilen tarafların sayısının dışsal siyasal etkililik üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgu, seçmenlerin geniş koalisyonlar olduğunda daha az etkiye sahip olduklarını hissedebilecekleri beklentisiyle tutarlıdır. Bu sonuç, seçmenlerin seçimlerin kararlılığına duyarlı olduklarına dair en doğrudan kanıtı sağlar ve geniş koalisyonların seçmen katılımını neden düşürdüğünü açıklamaya yardımcı olur (Karp & Banducci, 2008, s. 325). Seçim sistemleri arasından ise Nispi seçim sistemlerinin oy verme davranışının artmasına yol açan dışsal bir

siyasal etkinlik duygusu geliştirmeye vesile olduğunu, ancak koalisyon hükümetlerinin bu artışa fren getirdiği tespit edilmiştir (Karp & Banducci, 2008, s. 332).

Daha mikro düzeydeki çalışmalar dışsal siyasal etkililik duygusunun siyasal tutum ve davranışlarla olan ilişkisine odaklanmıştır. Örneğin bu çalışmalardan Niemi vd. dışsal etkinlik duygusu ile siyasal güven arasında güçlü ve olumlu yönde bir ilişki (0,71) tespit ederken siyasal katılma (0,32) ve eğitim (0,20) ile düşük ama yine olumlu yönde ilişkiler tespit etmişlerdir (Niemi, Craig, & Mattei, 1991, s. 1411). Bir diğer çalışma, konuşmaya izin verilse bile dışsal siyasal etkinliğin olmadığı durumların konuşmaya hepten izin verilmediği durumlardan daha tehlikeli olduğunu altını çizer. Buna göre “*ne siyasi güven ne de politika memnuniyeti tek başına artan sese olumlu yanıt vermez, ancak vatandaşların hem söz hakkı hem de etkilerinin arttığına inandıklarında her ikisinin de değerlendirmeleri iyileşir*” (Ulbig, 2008, s. 524). Amerika ve 23 Avrupa ülkesi gençleri üzerinde yapılan 2004 tarihli bir çalışmada ise siyasal katılım ve dışsal siyasal etkililik arasında çok zayıf bir ilişki bulunmuştur (Amnå, Munck, & Zetterberg, 2004). Yine Avrupa ülkelerinin gençleri üzerinde yapılan karşılaştırmalı çalışmada İskandinav ülkeleri gibi köklü demokratik geleneğe sahip ülkeler bir kenara bırakıldığında yaş ilerledikçe dışsal siyasal etkinliğin düştüğü tespit edilmiştir.

Siyasal katılım türleri açısından konuya bakıldığında bu alanda da çok çeşitli araştırmalar dikkati çeker. Bu araştırmalardan büyük bir kısmı oy verme davranışı ile ilişkilendirilirken diğerleri geleneksel olmayan siyasal katılma yollarıyla ilişkisine odaklanır. İkinci grupta yer alan çalışmalardan biri “*içsel yeterlilik duyguları yüksek olup dışsal siyasal etkililik duygusu siyasal sinizm derecesinde düşük bireyler, alışılmadık, konformist olmayan katılıma daha yatkın*” olduğu sonucuna varmıştır (Pollock, 1983, s. 401). Oy verme davranışı ile ilişkiye odaklanan bir çalışmada duyguların siyasal etkinlik duygusu ile birlikte ele alınıp değerlendirilmiş ve dışsal siyasal etkililik duygusu yüksek olup bir olay üzerine öfke duyan bireylerin oy vermeye daha yatkın olduğu sonucuna varılmıştır (Valentino, Gregorowicz, & Groenendyk, 2009, s. 328). Finkel ise oy verme davranışı şeklindeki siyasal katılımın dışsal etkinlik duygusunu, yani siyasal otoritelerin vatandaşların taleplerine duyarlı olduğu inancını arttırdığını tespit etmiştir (Finkel, 1987, s. 444). Ona göre oylama, bireyin hükümet kurumlarına ve bunların içerdiği norm ve değerlere karşı daha olumlu hissetmesine hizmet eder (Finkel, 1987, s. 461). Bireyler açısından katılım kanallarının varlığının bilinip kullanıma açık olarak algılanması -bu kanalları kullanmasa bile- o kişilerde dışsal siyasal etkililik duygusunu arttırmakta ve bu da nihayetinde hükümetin meşruluğunu güçlendirmektedir (Ulbig, 2008, s. 535).

Geleneksel bir siyasal davranış modeli olarak oy verme, bireyin hükümet kurumlarına ve bunların içerdiği norm ve değerlere karşı daha olumlu hissetmesine hizmet eder ve böylece dışsal siyasal etkinliği arttırırken bir adayın seçimini sağlamaya çalışmak için zaman, çaba ve kaynak sağlayan kişiler adaylarının kazanmasından veya kaybetmesinden araçsal fayda (veya zarar) yanında siyasi sonuçlara ulaşma becerilerinden daha emin olurlar ve böylece içsel siyasal etkinlik duygularında artışa yol açar. Nihayetinde oy verme davranışı içsel siyasal etkinliğe yönelik bir eylem değildir (Finkel, 1987, s. 458, 461; Bowler & Donovan, 2002, s. 374). Böylece oy verme davranışı sistemi meşrulaştırırken aynı zamanda oy kullanan bireylerde sisteme yönelik desteği ve siyasal otoritelerin vatandaşların ihtiyacına yönelik davrandığı şeklindeki inançlarını beslemektedir. Benzer şekilde, çalışmada yüksek dışsal siyasal etkililik duygusu saldırgan siyasal davranışla negatif olarak ilişkilendirildiğinden oy kullanma ve kampanya eylemleri gibi geleneksel davranışların her biri bu tutumlardan birinin daha yüksek seviyelerini desteklediğinden, daha şiddetli veya rejime meydan okuyan eylemleri önleyebilecekleri iddia edilmiştir (Finkel, 1987, s. 461). Öte yandan Amerika’da gittikçe azalan oy verme oranlarını açıklamaya girişen bir çabada yaş faktöründen sonra en önemli etkenin, siyasal etkinlik duygusundaki azalmanın 1972’den sonraki oy verme oranlarına katılımın düşmesinin en büyük gerekçesi olarak tespit edilmiştir (Shaffer, 1981, s. 92). Hatta 1952-1956 yılları arasındaki oy vermeye katılım oranlarındaki geçici artış da o dönemde dışsal siyasal etkililik duygusundaki artışla ilişkilendirilmektedir. Özellikle de gençlerde bu duygunun daha yüksek seyrettiği göz önüne alındığında yaşın siyasal katılma üzerindeki etkisine de dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır (Abramson & Aldrich, 1982, s. 519-520).

“*Siyasi etkililiğe olumlu bir değer verilmiyorsa ya da etkisiz hissedilen bir kişi bu durum için hükümeti suçlamıyorsa o zaman bir dış etkisizlik duygusu güvenin düşmesine yol açmamalıdır*” (Craig, Niemi, & Silver, 1990, s. 300). Dolayısıyla düşük dışsal siyasal etkililik duygusu her zaman siyasal güveni düşürecektir diye bir kaideden bahsedemeyiz. Diğer taraftan Clarke vd.nin 1989’da yaptığı

çalışmada ne oy verme davranışı ve ne siyasal kampanyada yer almanın dışsal siyasal etkililik ile arasında bir ilişki tespit edilmiştir (Clarke & Acock, 1989, s. 556). Çalışma sonunda dışsal siyasal etkinliğin üzerinde asıl belirleyici olan noktanın -bireylerin o aday için oy versin ya da vermesin- destekledikleri adayın kazanması olduğunu tespit etmişlerdir (Clarke & Acock, 1989, s. 558). Bu durum başkanlık seçimleri için ayrıca değerlendirilmelidir, çünkü bu seçimde oy kullanmak dışsal siyasal etkililik duygusuna olumlu bir etki yaratmaktadır (Clarke & Acock, 1989, s. 560-1) Diğer bir deyişle, birey eğer siyasal kilit noktalarına söz geçirebilecek düzeyde güçlü bir adayı destekliyorsa ve bu aday kazanıyorsa siyasal etkinlik duygusu adaya olan inanç ve güven vasıtasıyla beslenmektedir. Bowler ve Donovan'ın çalışması da kazanan adayın desteklenmesinin dışsal siyasal etkililik duygusunu arttırdığı yönünde bulgular ortaya koymuştur (Bowler & Donovan, 2002, s. 390). Sonuç olarak oy verme davranışı ve dışsal siyasal etkililik olgusu arasında açıkça bir ilişki gözlemlenmekle beraber bunun niteliği birçok faktöre göre değişmektedir. Bu çalışmada ise hangi faktörlerin etkili olduğu sorusundan ziyade bu ilişkinin niteliği üzerinde durulacaktır.

4. YÖNTEM

Çalışmada Campbell vd.nin (1954, s. 187) öncü çalışmasında yer alan genel olarak “siyasal etkililik duygusu”nu ölçen ifadelerine Craig vd.nin (1990, s. 292-294) getirdiği içsel/dışsal ayrımıyla² elde edilen iki soruluk ölçek kullanılmıştır. Ankette yer alan siyasal katılım sorularının ölçeği, “Perceived political self-efficacy: Theory, assessment, and applications” (Caprara, Vecchione, Capanna, & Mebane, 2009, s. 1012) adlı çalışmadan uyarlanarak alınmakla beraber bu çalışmaya dışsal etkinlik ölçeği ile doğrudan ilgili olan sorulara verilen cevaplar dahil edilmiştir.

Anket, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre ve web tabanlı soru formu aracılığıyla 280 kişiye uygulanmıştır. Veriler SPSS 23 paket programı ile demografik değişkenlerin frekans dağılımı ve iki ordinal değişken arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Siyasal katılım ile dışsal etkinlik değişkenleri ordinal (sıralı) olduğundan aralarındaki ilişkiyi belirlemek için Kendall's Tau-b korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Kendall's Tau ilişki katsayısının formülü aşağıda verilmiştir (Kraska-Miller, 2013):

$$\tau = \frac{2Q}{\frac{1}{2}n(n-1)} - 1$$

Burada n ; hesaplamada kullanılan rank çiftlerinin sayısı, Q ; incelenen ranktan daha yüksek rankların toplamıdır.

4.1. Bulgular

Anketi cevaplayan kişilerin demografik frekans dağılımlarını gösteren Tablo 1 aşağıda verilmiştir:

² **Dışsal:** (EPE-External Political Efficacy)“-I don't think public officials care much what people like me think (NoCare)People like me don't have any say about what the government does (NoSay);

İçsel: (IPE:Internal Political Efficacy); *Voting is the only way that people like me can have any say about how the government runs things; Sometimes politics and government seem so complicated that a person like me can't really understand what's going on*

Tablo 1. Frekans dağılımları (Demografik Değişkenler)

		Frekans	Oran (%)
Cinsiyet	Kadın	156	55.7
	Erkek	124	44.3
Yaş	18-25	91	32.5
	26-35	112	40.0
	36-45	54	19.3
	46-55	16	5.7
	56 ve üstü	7	2.5
	Eğitim	İlköğretim	3
	Ortaöğretim	17	6.1
	Ön Lisans	25	8.9
	Lisans	156	55.7
	Lisansüstü	79	28.2
Yaşamlarını en çok geçirdikleri yerleşim birimi	Büyükşehir	156	55.7
	Şehir	41	14.6
	İlçe	70	25.0
	Kasaba	5	1.8
	Köy	8	2.9
	Gelir	Asgari ücret ve altı	84
2300-5000		80	28.6
5001-9000		88	31.4
9001-15000		16	5.7
15000 ve üstü		12	4.3
Total		280	100.0

Araştırmaya katılanların %55,7'si kadın, %40'ı 26-35 yaş grubu, %55,7'si Lisans derecesine sahip, %55,7'si yaşamının büyük bir bölümünü Büyükşehir'de geçirmiş ve %31,4'ü 5001-9000 TL gelir düzeyine sahiptir. Eğitim açısından bakıldığında yüksek eğitim içsel etkinlik duygusu için etkili bir faktör iken dışsal etkinlik duygusunda -eğer bu alınan eğitim özel olarak siyasal sistemin bu kişiye daha fazla etkileme fırsatı vermiyorsa- etkisi olmadığı ileri sürülmektedir (Vetter, 1997, s. 24). Bowler vd. de eğitimin dışsal siyasal etkililik üzerinde sınırlı bir etkide bulunduğunu tespit etmişlerdir. “*Çoğu iç siyasal etkinlik tahmininde önemli birer değişken olan cinsiyet, yaş ve güçlü partizanlık, dış siyasal etkinlik tahminlerinde daha az role sahiptir*” (Bowler & Donovan, 2002, s. 389). Böylece, deneklerin bu özellikler bakımından dengeli bir dağılım göstermemesinin yanında az olduğu düşünülen rolleri nedeniyle de aşağıda yapılan analizlerde bağımsız değişken olarak yer verilmemiştir.

Siyasal Katılım sorularına verilen cevapların dağılımı Tablo 2’de verilmiştir: Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere deneklerin siyasal katılma ölçeğinde yer alan ifadelerin “oy verme davranışı”, “ürün boykot etme”, “siyasal tartışmalara girme” ile “siyaset hakkında konuşma” dışındaki türlere yüzde seksen civarı ve üstü düzeyinde ağırlıklı olarak HAYIR cevabı verdiklerinden siyasal katılımlarının genel olarak düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Siyasal Katılım Ölçeği Cevaplarının Frekans Dağılımı

		Frekans	Oran (%)
Her seçimde oy kullanırım	Evet	229	81.8
	Bazen	25	8.9
	Hayır	26	9.3
Siyasi toplantılara katılıyorum	Evet	16	5.7
	Bazen	43	15.4
	Hayır	220	78.6
Milletvekillerine başvururum	Evet	11	3.9
	Bazen	25	8.9
	Hayır	244	87.1
Ürün boykot ederim	Evet	71	25.4
	Bazen	75	26.8
	Hayır	134	47.9
Siyasal tartışmalara girerim	Evet	72	25.7
	Bazen	130	46.4
	Hayır	78	27.9
Siyasi bir rozet takarım	Evet	11	3.9
	Bazen	10	3.6
	Hayır	259	92.5
Siyaseten destek olmak için ürün satın alırım	Evet	25	8.9
	Bazen	28	10.0
	Hayır	227	81.1
Broşür dağıtırım	Evet	15	5.4
	Bazen	9	3.2
	Hayır	256	91.4
Siyasi olayın düzenlenmesine bizzat yardımcı olurum	Evet	23	8.2
	Bazen	27	9.6
	Hayır	230	82.1
Siyasi eylem için dilekçe imzalarım	Evet	36	12.9
	Bazen	37	13.2
	Hayır	207	73.9
Politikacılarla doğrudan ilişkilerim vardır	Evet	18	6.4
	Bazen	26	9.3
	Hayır	236	84.3
Siyasete aktif olarak karışmış hissederim	Evet	19	6.8
	Bazen	44	15.7
	Hayır	217	77.5
Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum	Evet	102	36.4
	Bazen	123	43.9
	Hayır	55	19.6
	Toplam	280	100.0

Tablo 2’ye göre Evet cevabı sadece “*Her seçimde oy kullanırım*” sorusunda yüksek orana sahiptir. Siyasal katılımın en düşük formu olarak değerlendirilen oy verme davranışının deneklerin büyük oranda tercih ettiği tek katılım türü olduğu gözlemlenmektedir. Deneklerin çoğunluğu siyasal katılımın sadece bazı türlerine katıldığını ifade etmişlerdir. Bu türler “*Her seçimde oy kullanırım*”, “*Siyasal tartışmalara girerim*” ve “*Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum*” şeklindeki katılım yollarıdır. Bu sebeple de çalışmanın istatistiksel analiz bölümleri sadece bu katılım türlerine verilen cevaplarla sınırlandırılmıştır.

Dışsal siyasal etkililik sorularına verilen cevapların dağılımı Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3: Dışsal Siyasal Etkililik Ölçeğine Verilen Cevapların Dağılımı

		Frekans	Oran
<i>Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur</i>	Yüksek DSE (Katılmıyorum)	69	24.6
	Orta	53	18.9
	Düşük DSE (Katılıyorum)	158	56.4
<i>Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemseyemediğini sanmıyorum</i>	Yüksek DSE (Katılmıyorum)	163	58.2
	Orta	60	21.4
	Düşük DSE (Katılıyorum)	57	20.4
	Toplam	280	100.0

Craig vd.nin (Craig, Niemi, & Silver, Political efficacy and trust: A report on the nes pilot study items, 1990) geliştirmiş olduğu ayrıma dayanan dışsal siyasal etkililik ölçeğinin iki ifadesine deneklerin katılımları ile elde edilen veriler bireylerin Dışsal siyasal Etkililiklerini “Düşük”, “Orta” ve “Yüksek” olarak gruplandırılmıştır. Araştırmaya katılanların %56,4’ü “*Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur*” görüşünde olup düşük Dışsal Siyasal Etkililiğe sahiptir. %58,2’si ise siyasetçilerin kendi gibi insanların ne düşündüğünü önemseyemediği ifadesine katılmayarak yüksek Dışsal Siyasal Etkililik sahibidirler.

Siyasal Katılım ile Dışsal Siyasal Etkililik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Çalışmanın bu kısmında siyasal katılım ölçeğinde yer alan ifadelerle verilen cevaplar ile dışsal siyasal etkililik ölçeğinde yer alan ifadelerle verilen cevapların birlikte analiz edilmesi suretiyle elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Tablo 4: “Her Seçimde Oy Kullanırım” v. Dışsal Siyasal Etkililik (DSE)

		Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur			Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemsediklerini sanmıyorum					
DSE		Yüksek	Orta	Düşük	DSE	Yüksek	Orta	Düşük	Toplam	
Her seçimde oy kullanırım	Hayır	Frekans	4	3	19	Frekans	15	4	7	26
		Satır Oran	15.4%	11.5%	73.1%	Satır Oran	57.7%	15.4%	26.9%	100.0%
		Sütun Oran	5.8%	5.7%	12.0%	Sütun Oran	9.2%	6.7%	12.3%	9.3%
		Toplam	1.4%	1.1%	6.8%	Toplam	5.4%	1.4%	2.5%	9.3%
	Bazen	Frekans	5	8	12	Frekans	8	10	7	25
		Satır Oran	20.0%	32.0%	48.0%	Satır Oran	32.0%	40.0%	28.0%	100.0%
		Sütun Oran	7.2%	15.1%	7.6%	Sütun Oran	4.9%	16.7%	12.3%	8.9%
		Toplam	1.8%	2.9%	4.3%	Toplam	2.9%	3.6%	2.5%	8.9%
	Evet	Frekans	60	42	127	Frekans	140	46	43	229
		Satır Oran	26.2%	18.3%	55.5%	Satır Oran	61.1%	20.1%	18.8%	100.0%
		Sütun Oran	87.0%	79.2%	80.4%	Sütun Oran	85.9%	76.7%	75.4%	81.8%
		Toplam	21.4%	15.0%	45.4%	Toplam	50.0%	16.4%	15.4%	81.8%
Toplam	Frekans	69	53	158	Frekans	163	60	57	280	
	Satır Oran	24.6%	18.9%	56.4%	Satır Oran	58.2%	21.4%	20.4%	100.0%	
	Sütun Oran	100.0%	100.0%	100.0%	Sütun Oran	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
	Toplam	24.6%	18.9%	56.4%	Toplam	58.2%	21.4%	20.4%	100.0%	
Korelasyon		-0.062			-0.107					
p değeri		0.243			0.066					

Tablo 4’e göre “Her seçimde oy kullanırım” ile “Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur” soruları arasında ilişkinin yönü olarak beklenen sonuç elde edilse de istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Çalışmada DSE ölçeğinde yer alan ifadeler katılmamaları 1, kararsız olmaları 2, katılmaları ise 3 puanla değerlendirilmiştir. Siyasal katılma ifadelerine ise Hayır cevabı 0, Bazen 1, Evet cevabı 2 puanla değerlendirilmiştir. Aralarındaki korelasyon ilişkisinin yönünün negatif olması Siyasal Katılma skorlarının artması ile Dışsal Siyasal Etkililik ifadelerine katılmaları derecelerinin düşmesi anlamına gelmektedir. DSE ölçeğindeki ifadeler olumsuz anlam yüklü olması sebebiyle de bu ifadeler katılmanın düşmesi aslında DSE seviyelerinin yüksekliğine işaret etmektedir. Bu çerçevede araştırmaya katılanlar söz hakkı olmadıklarını düşündükçe oy vermeme eğiliminde olmaktadır yani oy verme davranışı ile Dışsal Siyasal Etkililikleri arasında olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu bulgu verilen cevap oranlarında da gözlenmektedir. “Her seçimde oy kullanırım” görüşüne Hayır diyenlerin %73.1’i söz hakkı olmadığını düşünmektedir. Ancak şaşırtıcı olan “Her seçimde oy kullanırım” görüşüne Evet diyenlerin %55.5’inin de söz hakkı olmadığını düşünmesidir. Tablo 4’e göre “Her seçimde oy kullanırım” ile “Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemsediklerini sanmıyorum” soruları arasında düşük de olsa istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Araştırmaya katılanlar siyasetçilerin oy verenleri önemsemediklerini düşündükçe oy vermeme eğiliminde olmaktadır. Bu bulgu verilen cevap oranlarında da gözlenmektedir. “Her seçimde oy kullanırım” görüşüne Hayır diyenlerin %57.7’i siyasetçilerin oy verenleri önemsemedikleri şeklindeki ifadeye katılarak DSE skorlarının düştüğü görülmektedir. “Her seçimde oy kullanırım” görüşüne Evet

diyenlerin %61.1'i ise bu ifadeye katılmayarak yüksek DSE skoruna sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalarda dışsal siyasal etkililik duygusu yüksek bireylerin oy vermeye daha meyilli oldukları bulunmuştur. (Rosenstone & Hansen, 1993, s. 145) Dolayısıyla çalışmamızda elde edilen bu bulgular literatürdeki Dışsal Siyasal Etkililiği yüksek bireylerin oy verme davranışına daha çok meyilli olduğu yönündeki literatür sonuçlarıyla uyumludur.

Tablo 5: “Siyasal Tartışmalara Girerim” v. DSE

DSE	Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur			Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemseyemediğini sanmıyorum							
	Yüksek	Orta	Düşük	DSE	Yüksek	Orta	Düşük	Toplam			
Siyasal tartışmalara girerim	Hayır	Frekans	19	15	4	4	Frekans	47	16	15	78
		Satır Oran	24.4%	19.2%	56.4%		Satır Oran	60.3%	20.5%	19.2%	100.0%
		Sütun Oran	27.5%	28.3%	27.8%		Sütun Oran	28.8%	26.7%	26.3%	27.9%
		Toplam	6.8%	5.4%	15.7%		Toplam	16.8%	5.7%	5.4%	27.9%
	Bazen	Frekans	27	24	79		Frekans	77	25	28	130
		Satır Oran	20.8%	18.5%	60.8%		Satır Oran	59.2%	19.2%	21.5%	100.0%
		Sütun Oran	39.1%	45.3%	50.0%		Sütun Oran	47.2%	41.7%	49.1%	46.4%
		Toplam	9.6%	8.6%	28.2%		Toplam	27.5%	8.9%	10.0%	46.4%
	Evet	Frekans	23	14	35		Frekans	39	19	14	72
		Satır Oran	31.9%	19.4%	48.6%		Satır Oran	54.2%	26.4%	19.4%	100.0%
		Sütun Oran	33.3%	26.4%	22.2%		Sütun Oran	23.9%	31.7%	24.6%	25.7%
		Toplam	8.2%	5.0%	12.5%		Toplam	13.9%	6.8%	5.0%	25.7%
Toplam	Frekans	69	53	158		Frekans	163	60	57	280	
	Satır Oran	24.6%	18.9%	56.4%		Satır Oran	58.2%	21.4%	20.4%	100.0%	
	Sütun Oran	100.0%	100.0%	100.0%		Sütun Oran	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
	Toplam	24.6%	18.9%	56.4%		Toplam	58.2%	21.4%	20.4%	100.0%	
Korelasyon	-0.056			0.032							
p Değeri	0.314			0.553							

Tablo 5'e göre “Siyasal tartışmalara girerim” ile “Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur” soruları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Ancak siyasal tartışmalardan sakındıkça söz hakkı olmadıkları fikrine katıldıkları (DSE skorları düştüğü) görülmektedir. Bu bulgu verilen cevap oranlarında da gözlenmektedir. “Siyasal tartışmalara girerim” görüşüne Hayır diyenlerin %56.4'ü, Evet diyenlerin %48.6'sı söz hakkı olmadığını düşünmektedir. Böylece Dışsal Siyasal Etkililiği düşük olan bireylerin siyasal tartışmalara girme şeklindeki siyasal katılımları da düşük olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 5'e göre “Siyasal tartışmalara girerim” ile “Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemseyemediğini sanmıyorum” soruları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Ancak araştırmaya katılanlardan siyasal tartışmalara girme eğiliminde olanların siyasetçilerin oy verenleri önemsemedikleri şeklindeki DSE skoru düşmektedir. Bu bulgu verilen cevap oranlarında da gözlenmektedir. “Siyasal tartışmalara girerim” görüşüne Hayır diyenlerin %60.3'ü siyasetçilerin oy verenleri önemsemediklerini düşünerek düşük DSE

skoruna sahip oldukları anlaşılmaktadır. Benzer bulgu “Siyasal tartışmalara girerim” görüşüne Evet diyenlerin %54.2’inde de gözlenmiştir. Dolayısıyla Dışsal Siyasal Etkililik ölçeğinde yer alan iki ifadeye verilen cevaplar siyasal tartışmalara girme şeklindeki siyasal katılma türüyle farklılaşmaktadır. Böylece siyasal tartışmalara girme şeklindeki siyasal katılma türüne katılım artarken söz hakkı şeklindeki DSE artmakta, siyasilerin dinlemediği şeklindeki DSE düşmektedir.

Tablo 6:” Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum” v. DSE

		Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur			Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemsediklerini sanmıyorum					
DSE		Yüksek	Orta	Düşük	DSE	Yüksek	Orta	Düşük	Toplam	
Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum	Hayır	Frekans	10	13	32	Frekans	35	9	11	55
		Satır Oran	18.2%	23.6%	58.2%	Satır Oran	63.6%	16.4%	20.0%	100.0%
		Sütun Oran	14.5%	24.5%	20.3%	Sütun Oran	21.5%	15.0%	19.3%	19.6%
		Toplam	3.6%	4.6%	11.4%	Toplam	12.5%	3.2%	3.9%	19.6%
	Bazen	Frekans	32	25	66	Frekans	72	30	21	123
		Satır Oran	26.0%	20.3%	53.7%	Satır Oran	58.5%	24.4%	17.1%	100.0%
		Sütun Oran	46.4%	47.2%	41.8%	Sütun Oran	44.2%	50.0%	36.8%	43.9%
		Toplam	11.4%	8.9%	23.6%	Toplam	25.7%	10.7%	7.5%	43.9%
	Evet	Frekans	27	15	60	Frekans	56	21	25	102
		Satır Oran	26.5%	14.7%	58.8%	Satır Oran	54.9%	20.6%	24.5%	100.0%
		Sütun Oran	39.1%	28.3%	38.0%	Sütun Oran	34.4%	35.0%	43.9%	36.4%
		Toplam	9.6%	5.4%	21.4%	Toplam	20.0%	7.5%	8.9%	36.4%
Toplam	Frekans	69	53	158	Frekans	163	60	57	280	
	Satır Oran	24.6%	18.9%	56.4%	Satır Oran	58.2%	21.4%	20.4%	100.0%	
	Sütun Oran	100.0%	100.0%	100.0%	Sütun Oran	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
	Toplam	24.6%	18.9%	56.4%	Toplam	58.2%	21.4%	20.4%	100.0%	
Korelasyon		-0.008			0.061					
p Değeri		0.886			0.268					

Tablo 6’ya göre “Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum” ile “Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı konusunda söz hakkı yoktur” soruları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Araştırmaya katılanlar çevresindeki kişilerle siyaset hakkında konuşmama eğiliminde oldukça söz hakkı olmadıkları şeklindeki DSE skorları düşmektedir. Bu bulgu verilen cevap oranlarında da gözlenmektedir. “Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum” görüşüne Hayır diyenlerin %58.2’si söz hakkı olmadığını düşünerek düşük DSE skoruna sahip oldukları görülmektedir. Tablo 6’ya göre “Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum” ile “Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemsediklerini sanmıyorum” soruları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Araştırmaya katılanlar çevresindeki kişilerle siyaset hakkında konuşma eğiliminde oldukça siyasetçilerin oy verenleri önemsemedikleri şeklindeki DSE skorlarının düştüğü görülmektedir. Bu bulgu verilen cevap oranlarında da gözlenmektedir. “Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum” görüşüne Hayır diyenlerin %63.6’sı siyasetçilerin oy verenleri önemsediklerini düşünmektedir.

Dolayısıyla DSE ölçeğinde yer alan iki ifadeye verilen cevaplar çevredeki kişilerle siyaset hakkında konuşma şeklindeki siyasal katılma türüyle farklılaşmaktadır. Böylece çevredeki kişilerle siyaset hakkında konuşma şeklindeki siyasal katılma türüne katılım artarken söz hakkı şeklindeki DSE artmakta, siyasilerin dinlemediği şeklindeki DSE düşmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, hükümet liderleri ve kurumlarının tepkisiz olduğu için halkın siyasi sonuçları etkileyemeyeceği inancını gösteren (Miller, Arthur, & Schneider, 1980, s. 253) bir kavram olan Dışsal Siyasal Etkililik olgusunun siyasal katılma ile olan ilişkisini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çerçevede çalışmanın denekler tarafından siyasal katılma ölçeğinde yer alan katılma türlerine “EVET” ve “BAZEN” cevapları verdikleri katılım türleri ile bu deneklerin Dışsal Siyasal Etkililik ölçeğine verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Frekans dağılımları ve Kendall’s Tau Korelasyon katsayıları ile analiz edilen bulgular bireylerin “Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemseydiğini sanmıyorum” şeklindeki Dışsal Siyasal Etkililikleri ile oy verme davranışları arasında olası bir olumlu ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca seçim sistemleri ile ilgili araştırmada Nispi seçim sistemlerinin oy verme davranışının artmasına yol açan dışsal bir siyasal etkinlik duygusu geliştirmeye vesile olduğu (Karp & Banducci, 2008, s. 332) belirtilmişti, Türkiye’deki mevcut seçim sisteminin aslında oy verme davranışı dolayısıyla Dışsal Siyasal Etkililiği arttırmaya yönelik bir etkisi olduğu yönünde bir varsayım ileri sürmek mümkündür. Ancak bu konuda kesin bir ilişki kurabilmek için (FPTP, Mutlak Majoriteriyen, Alternatif oy, Karma Seçim sistemi gibi) alternatif seçim sistemleriyle ilgili bir araştırmanın yapılması gerekmektedir.

Araştırma genelinde Siyasal katılım arttıkça Dışsal Siyasal Etkililiğin de arttığı saptanmıştır. Dolayısıyla siyasal katılım kanallarını kullanabilen bireylerin siyasal sistemin kendi talep ve beklentilerine açık olduğu yönündeki algısı da beslenerek sistemin meşruluk zeminini arttırıcı yönde rol oynaması söz konusu olabilecektir. Bu açıdan özellikle referandum gibi doğrudan demokrasi araçları ayrı bir öneme sahiptir.

Diğer taraftan çalışmada, Dışsal Siyasal Etkililik ölçeğinde yer alan “Siyasetçilerin benim gibi insanların ne düşündüğünü pek önemseydiğini sanmıyorum” ifadesine katıldıkça (yani DSE skoru düştükçe) siyasal tartışmalara girme ve çevresiyle siyasal konuları konuşma şeklindeki siyasal katılma türlerinde gözlenen artış sosyoekonomik ve siyasal diğer faktörlerin de dahil edildiği ileri analiz yorumlarına ihtiyaç doğurmaktadır. Ancak çalışmadaki veri seti bu açılardan dengeli bir dağılım göstermediği için farklılığın belirtilmesiyle yetinilmiştir. Son olarak siyasal açıdan daha aktif ve farklı siyasal katılım türlerine açık bireylerle yapılacak bir araştırma bu iki olgu arasındaki ilişkiyi çözümlmek açısından çok daha verimli olacaktır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulmuştur.

Etik Kurul Onayı (Varsa): Bu araştırma için Pamukkale Üniversitesi kurumu Etik Kurulu'nun 18.11.2020 tarih ve E.69376 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Yazar Katkıları: 1. yazar, çalışmada Giriş, Kavramsal Çerçeve, Literatür, Siyasal Katılım ile Dışsal Siyasal Etkililik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sonuç bölümlerinde katkı sağlamıştır. 2. yazar, çalışmada Yöntem, Bulgular, Siyasal Katılım ile Dışsal Siyasal Etkililik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sonuç bölümlerinde katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı: %55, 2. yazarın katkı oranı: %45

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: Ethics committee approval was obtained for this research with the decision of Pamukkale University Institution Ethics Committee dated 18.11.2020 and numbered E.69376.

Author Contributions: The 1st author contributed to the study in the Introduction, Conceptual Framework, Literature, Analysis of the Relationship Between Political Participation and External Political Effectiveness, and Conclusion. The 2nd author contributed to the study in the Methods, Findings, Analysis of the Relationship Between Political Participation and External Political Effectiveness, and Conclusions. 1st author's contribution rate: 55%, 2nd author's contribution rate: 45%.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest between the authors.

KAYNAKLAR

- Abramson, P. R., ve Aldrich, J. H. (1982). The decline of electoral participation in America. *The American Political Science Review*, 76(3), 502-521.
- Almond, G. A., ve Verba, S. (1989). *The Civic Culture_ Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: Sage.
- Amnå, E., Munck, I., ve Zetterberg, P. (2004). Meaningful participation? Political efficacy of adolescents in 24 countries. *Emerging Repertoires of Political Action: Toward a Systematic Study of Postconventional Forms of Participation at ECPR Joint Sessions of Workshops*. Upsala.
- Ashton, a. T. (1983). *A Study of Teachers' Sense of Efficacy. Final Report, Executive Summary*. Florida: Foundations of Education, University of Florida.
- Balch, G. I. (1974). Multiple indicators in survey research: The concept "sense of political efficacy". *Political Methodology*, 1(2), 1-43.
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy in Changing Societies*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Bentzen, S. S. (2014). *Perceptions Of Corruption & External Political Efficacy: Regime Stability & Democratic Legitimacy*. Electronic Theses and Dissertations. 784.: onic Theses and Dissertations. 784. adresinden alındı
- Bowler, S., ve Donovan, T. (2002). Democracy, institutions and attitudes about Cctizen influence on government. *British Journal of Political Science*, 32(2), 371-390.
- Campbell, A., Gurin, G., ve Miller, W. E. (1954). *The Voter Decides*. New York: Peterson.
- Caprara, G. V., Vecchione, M., Capanna, C., ve Mebane, M. (2009). Perceived political self-efficacy: Theory, assessment, and applications. *European Journal of Social Psychology*, 1002-1019.
- Clarke, H. D., ve Acock, A. C. (1989). National elections and political attitudes: The case of political efficacy. *British Journal of Political Science*, 19(4), 551-562.
- Craig, S. C., ve Maggiotto, M. A. (1982). Measuring political efficacy. *Political Methodology*, 8(3), 85-109.
- Craig, S. C., Niemi, R. G., ve Silver, G. E. (1990). Political efficacy and trust: A report on the nes pilot study items. *Pohtical Behavior*, 12(3), 289-314.
- Davis, C. L., ve Colema, K. M. (1976). The structural context of politics and dimensions of regime performance: Their importance for the comparative study of political efficacy. *Comparative Political Studies*, 9, 189-206.

- Dyck, J. J., ve Lascher, E. L. (2009). Direct democracy and political efficacy reconsidered. *Political Behavior*, 401-427.
- Finkel, S. E. (1987). The effects of participation on political efficacy and political support: evidence from a West German panel. *The Journal of Politics*, 49(2), 441-464.
- Gurin, P., Gurin, G., ve Morrison, B. M. (1978). Personal and ideological aspects of internal and external control. *Social Psychology*, 41(4), 275-296.
- Iyengar, S. (1980). Subjective political efficacy as a measure of diffuse support. *Public Opinion Quarterly*, 44(2), 249-256.
- Karaman, T. (2004). Political efficacy and its antecedents in contemporary Russia. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 20(2), 30-49.
- Karp, J. A., ve Banducci, S. A. (2008). Political efficacy and participation in twenty seven democracies: How electoral systems shape political behavior. *British Journal of Political Science*, 38(2), 311-324.
- Kölln, A.-K., Esaiasson, P., ve Turper, S. (2013). External efficacy and perceived responsiveness – Same, same or different? *EPOP 2013 Conference 13-15 Eylül 2013*. Lancaster: <https://www.lancaster.ac.uk/fass/events/epop2013/docs/External%20efficacy%20and%20responsiveness%201209.pdf>.
- Kraska-Miller, M. (2013). *Nonparametric Statistics for Social and Behavioral Sciences*. New York: Chapman and Hall/CRC.
- Miller, W. E., A. H., ve Schneider, E. J. (1980). *American national election studies data sourcebook, 1952-1978*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nicholls, J. G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review*, 91(3), 328-346.
- Niemi, R. G., Craig, S. C., ve Mattei, F. (1991). Measuring internal political efficacy in the 1988 national election study. *The American Political Science Review*, 85(4), 1407-1413.
- Norris, M. (2016). The Economic roots of external efficacy: Assessing the relationship between external political efficacy and Income Inequality. *Canadian Journal of Political Science*, 1(4), 1-23.
- Pateman, C. (1971). Political culture, political structure and political change. *British Journal of Political Science*, 1(3), 291-305.
- Pinkleton, B. E., Austin, E. W., Zhou, Y., Willoughby, J. F., ve Reiser, M. (2012). Perceptions of news media, external efficacy, and public affairs apathy in political decision making and disaffection. *Journalism & Mass Communication Quarterly (JMCQ)*, 89(1), 23-39. doi:10.1177/1077699011428586
- Pollock, I. P. (1983). The participatory consequences of internal and external political efficacy: A research note. *The Western Political Quarterly*, 36(3), 400-409.
- Rosenstone, S. J., ve Hansen, J. M. (1993). *Mobilization, participation, and democracy in America*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Schulz, W. (2005, Eylül 8-10). *Political Efficacy and Expected Political Participation among Lower and Upper Secondary Students*. ECPR General Conference in Budapest: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED499264.pdf> adresinden alındı
- Schunk, D. H. (1989). Self-efficacy and ability in achievement behavior. *Educational Psychology Review*, 1, 173-208.
- Shaffer, S. D. (1981). A multivariate explanation of decreasing turnout in presidential elections, 1960-1976. *American Journal of Political Science*, 25(1), 68-95.
- Ulbig, S. G. (2008). Voice is not enough: The importance of influence in political trust and policy assessments. *The Public Opinion Quarterly*, 72(3), 523-539.
- Valentino, N. A., Gregorowicz, K., ve Groenendyk, E. W. (2009). Efficacy, emotions and the habit of participation. *Political Behavior*, 31(3), 307-330.
- Vetter, A. (1997). *Political Efficacy - Reliabilitiit und Validitiit*. Wiesbaden: Deutscher Universitots-Verlag GmbH.
- Watts, M. W. (1973). Efficacy, trust, and commitment to the political process. *Social Science Quarterly*, 54(3), 623-631.

Zúñiga, H. G., Diehl, T., ve Ardévol-Abreu, A. (2017). Internal, external, and government political efficacy: Effects on news use, discussion, and political participation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 61(3), 574-596.

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE E-TİCARET VE E-LOJİSTİK: GIYİM SEKTÖRÜ İNTERNET SAYFALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İbrahim Akben

ibrahim.akben@hku.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3268-0242

Fatma Aysun Çelebi

aysuncelebi1996@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0215-6642

ÖZ: İnsanların, ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinden kaynaklanan alış-veriş esasına dayalı ticari yöntemler geçmişten günümüze oldukça ilerleme kaydetmiştir. Özellikle son on yılda gelişimi gözle görülür bir şekilde devam eden e-ticaret yöntemi, fiziksel ve geleneksel ticaret yöntemini geride bırakmaya başlamıştır. E-ticaretin gelişimi beraberinde e-lojistik sistemlerinin de gelişmesini sağlamıştır. 2019 yılının sonlarına doğru dünyaca salgın bir hastalığa maruz kaldığımız dönemde, fiziksel temaslardan uzak bir şekilde ihtiyaçlarımızı karşılayabilmemiz, kendimizi salgından korumak adına şart haline getirilmiştir. Dünya devletleri salgından en az hasarla kurtulabilmek adına ülkelerinde birçok yasak ve yaptırımlar oluşturmuşlardır. Dünya genelinde meydana gelen salgında, insanların evlerine kapanmaları doğru bir strateji olarak görülmüş ve uygulanmıştır. “Evde kal” çağrıları, iş yerlerinin kapatılması, sokağa çıkma yasakları gibi uygulamalar e-ticaret kullanımının ve e-lojistik sistemlerinin hızla gelişmesini sağlamıştır. Gelişen teknolojiye ayak uydurarak ilerleyen e-ticaret ve e-lojistik sistemleri, pandemi döneminde insanların kendilerini daha sağlıklı ve daha güvende olmalarını sağlamıştır. İnsanlar sağlıklarını koruyabilmek adına bu sistemleri kullanarak ihtiyaçlarını eksiksiz bir şekilde karşılayabilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Lojistik, Kovid-19, e-Ticaret, e-Lojistik, Pandemi

E-COMMERCE AND E-LOGISTICS IN THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD: A RESEARCH ON CLOTHING INDUSTRY WEB PAGES

ABSTRACT: Commercial methods based on shopping, arising from the ability of people to meet their needs, have made quite a progress from the past to the present. The e-commerce method, which has been developing visibly in the last ten years, has begun to surpass the physical and traditional commerce methods. The development of e-commerce has also led to the development of e-logistics systems. In the period when we were exposed to a worldwide epidemic towards the end of 2019, meeting our needs away from physical contacts has become a must in order to protect ourselves from the epidemic. World states have created many bans and sanctions in their countries in order to get rid of the epidemic with the least damage. In the epidemic that occurred around the world, it was seen and implemented as the right strategy for people to stay in their homes. Practices such as “stay at home” calls, closing of workplaces, and curfews have led to the rapid development of e-commerce usage and e-logistics systems. E-commerce and e-logistics systems, which progress by keeping up with the developing technology, have made people feel healthier and safer during the pandemic period. Human have been able to meet their needs completely by using these systems in order to protect their health.

Keywords: Logistics, Covid-19, e-Trade, e-Logistics, Pandemic

Makale Gönderim Tarihi: 22.12.2021

Makale Kabul Tarihi: 09.02.2022

Citation Information / Kaynakça Bilgisi: Akben, İ.ve Çelebi, F.A. (2022). Covid-19 pandemi döneminde E-ticaret ve E-lojistik: Giyim sektörü internet sayfaları üzerine bir araştırma, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 32-54.

1. GİRİŞ

Dünyanın varoluşundan bu yana insanları bir arada tutan en temel sebeplerden bir tanesi ihtiyaçlarımızdır. Evrenin içerisinde yaşam kriterlerini içinde barındıran, tek hayat kaynağı olan bu küre var olduğu zamandan itibaren bölgelere, sınırlara ayrılmıştır. Her ne kadar sınır ve bölgesel ayrılıklar yapılmış olsa da dünyanın sınırlı kaynaklarından doğmuş olan ihtiyaçları karşılayabilmemiz açısından küresel bir etkileşim halinde olmak bir tercih değil zorunluluk halini beraberinde getirmektedir. Gerek aynı bölgedeki gerek ise sınır ötesindeki insanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına ticari etkileşim halinde bulunurlar. Sürekli değişen ve değişirken de hızlı gelişim gösteren dünyamızda dijitalleşmenin verdiği etki ile geleneksel olgulardan hızla uzaklaşma eğilimi göstermektedir. Gelenekselliğinden uzaklaştığımız sektörlerden bir tanesi de lojistik sektördür. Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte elektronik lojistik sistemi kullanmak gelişimlere ayak uydurmak, değişen tüketici davranışlarına daha iyi cevap verebilmek adına zorunluluk haline gelmiştir.

Lojistik askeri bir geçmişe dayanıp önem arz ettiği kadar günümüzde de oldukça önemli bir yere sahip olmuş ve çok uzun zamandır fiilen kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Lojistik kavramı, 20. yüzyılın başlarında oldukça sık kullanılmış 1960 yılı itibari ile ticari anlam taşıyarak literatürde yer alamaya başlamıştır. Dünyanın her geçen gün hızla kendini geliştirmesi ve bu gelişime ayak uydurabilmek adına veya hızla gelişen dünyada ayakta kalabilmek gerekçesi ile gözle görülür bir şekilde artan rekabet gücü, tüketici kesimin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hammaddeden nihai tüketim noktasına varış sürecinde etkin ve az maliyet esasları doğrultusunda lojistik sektörü gelişimini sürdürmektedir (Gümüş, 2009). İnternetin hemen hemen her alanla kullanıldığı günümüz teknoloji çağında ticarete bundan faydasını almıştır. Ürünlerin ve hizmetlerin web ortamında alınması ve satılması şeklinde gerçekleşen ticaret türüne denilen e-ticaret, pandemi döneminde oldukça büyük hacimlere ulaşmıştır.

E-ticaret ilk defa 1960'lardan itibaren işletmelerin iş gerçekleştirme tarzlarında değişikliklere sebep olmuştur ve günümüzde e-ticaret en trend konulardan biri olmuştur. E-ticaretin tamimiyle web üzerinden gerçekleşmesi, elektronik ticaretin geleneksel ticarettten ayrışmasını sağlar. E-ticaret, nihai tüketiciler için istedikleri mekândan istedikleri zaman alışveriş yapabilmek, farklı ödeme seçenekleri, zaman tasarrufu ve makul işlem maliyetleri gibi faydalar sunarken, işletmeler için de arada aracı bulunmadan satış, yeni pazarlar oluşturmak, müşteri sadakati ve gelirleri arttırmak, tedarikçilerle olan ilişkileri geliştirmek, depolama ve navlun maliyetlerini azaltmak ve benzeri avantajlar sağlamaktadır (Gedik, 2021). Yaşadığımız çağın teknolojik alt yapısı her alanda etkisini hissettirmekle beraber uyum içerisinde olmamızı da öngörür. En sık kullandığımız ve hayatımızı artık onsuz devam ettiremeyeceğimizi düşündüğümüz bir gelişim olan internet dünyayı saran bir ağ niteliğindedir. Bu ağ içerisinde dünyanın iki uç noktasında bulunan şirket ya da şahıslar birbirleri ile her anlamda, aynı anda ve aynı zamanda iletişime geçebilir ve etkileşim içerisinde olabilir. COVID-19 pandemisinin de etkisiyle lojistik ve e-lojistik yönünü incelemek üzere yapılmıştır. COVID-19 salgını üretim operasyonları, tedarik zinciri ve lojistik gibi ekonomik uygulamaları, ticareti ve diğer bazı sektörleri küresel bir biçimde etkilemiştir (Singh vd., 2021). 2019 yılının sonlarına doğru bütün insanlığı bir sağlık krizi olarak etkisi altına alan salgın hastalık, düzeltilmesi çok uzun süreçlerden geçebilecek birçok krize yol açmıştır. Salgın sebebi ile teknolojik gelişmelere olan ihtiyaç daha çok artmıştır. İnsanlar fiziksel davranışlardan kaçınarak işlerini teknoloji yardımı ile çözme eğilimi göstermişlerdir. Lojistik sektörü pandemi döneminde zaman zaman kötü etkilenmiştir fakat elektronik lojistik faaliyetleri uygulanması sonucunda bu etkileniş iyiye doğru da gidebilmiştir.

Bu çalışmada COVID-19 pandemisinin etkilediği e-ticaret, lojistik, e-lojistik sektörü ele alınmıştır ve kot pantolon satışı yapan e-ticaret markaları fiyat, lojistik süreç ve iade süreçleri olarak incelenmiştir.

2. COVID-19 PANDEMİSİ VE SEKTÖREL ETKİLERİ

2019 yılının son aylarında küresel bir salgın olarak ortaya çıkan ve bütün insanlığın ortak bir sorunu haline gelen Korona virüs (COVID-19) pandemisi ilk önce Çin'in Vuhan eyaleti'nde 13 Ocak 2020 tarihinde tanımlanmıştır. Salgın başlangıç olarak Çin'in Vuhan eyaletindeki hayvan pazarlarında bulunanlarda ve yine aynı bölgedeki deniz ürünlerinde tespit edilmiştir. Çok kısa zaman içerisinde ise insandan insana bir bulaşım yolu sergileyerek başta Vuhan olmak üzere Çin Halk Cumhuriyeti'nin diğer

eyaletlerine ve ardından dünya ülkelerine yayılarak küresel bir sağlık krizi haline gelmiştir (<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>, Erişim tarihi: 22.03.2021).

COVID-19 yaklaşık bir yılı aşkın süreç içerisinde, henüz dünyanın yeni keşfetmiş olduğu salgın bir hastalıktır. Şiddetli akut solunum sendromu olan Koronavirüs 2 (SARS-COV-2) ya da 19 Koronavirüs hastalığı (COVID-19) olarak tanımlanmış ve 30 Ocak 2020 tarihinde “uluslararası düzeyde acil sağlık sorunu” olarak açıklanmıştır. Bu açıklamanın ardından 11 Mart 2020 tarihinde ise pandemi yani dünya genel sağlığını tehdit edici bulaşıcı bir hastalık olarak ilan edilmiştir (Kebudi, 2020).

Dünya genelinde meydana gelen, insanlık tarihinde daha önce karşılaşmamış olan ve mücadelesi yaklaşık bir yılı aşkın süreci kapsayan COVID-19 pandemisi bir sağlık problemi olmanın haricinde insanlığı, beraberinde getirdiği birçok ciddi problemle karşılaştırmıştır. COVID-19’ un ortaya çıkışı insanları, zaman zaman karantina süreçlerine ve sokağa çıkma yasaklarına mecbur kılmasıyla beraber sosyal, psikolojik, ekonomik, eğitim ve daha birçok alanda problemleri beraberinde getirerek küresel sağlık krizi halinden çıkarak küresel birçok krize yol açmıştır.

Tablo 1: Sektörlere göre Kovid-19’dan etkilenme dereceleri

Sektörler	Kovid-19 Krizinden Etkilenen Üretim Miktarı
Toptan ve perakende ticaret	Yüksek
İmalat	Yüksek
Emlak; idari ve destek hizmet faaliyetleri	Yüksek
Konaklama ve yiyecek hizmetleri	Yüksek
Sanat, eğlence, dinlenme, spor ve diğer hizmetler	Orta-Yüksek
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	Orta-Yüksek
İnşaat	Orta
Finans ve Sigorta Hizmetleri	Orta
Madencilik ve taş ocakçılığı	Orta
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	Düşük-Orta
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	Düşük
Eğitim	Düşük
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	Düşük
Kamu hizmetleri (elektrik, gaz vb. üretimi ve dağıtımı)	Düşük

Kaynak: Kara, 2020.

Tablo 1’ de Kovid-19 pandemisi’nin sektörler üzerindeki etki dereceleri gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde; Toptan ve perakende ticaret, imalat, emlak: idari ve destek hizmet faaliyetleri, konaklama ve yiyecek hizmetleri gibi sektörlerin yüksek derecede etkilendiği; Sanat, eğlence, dinlenme, spor ve diğer hizmetler, ulaştırma depolama ve haberleşme sektörlerinin orta-yüksek derecede etkilendiği; İnşaat, finans ve sigorta hizmetleri, madencilik ve taş ocakçılığı sektörlerinin orta derecede etkilendiği; Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinin düşük-orta derecede etkilendiği; İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, eğitim, kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik, kamu hizmetleri (elektrik, gaz vb. üretimi ve dağıtımı) sektörlerinin ise düşük derecede etkilendikleri görülmektedir.

Ticari, ekonomik, sosyal hayat, sağlık gibi birçok alanda etki gösteren pandemi sadece bu kadar etkiyle sınırlanılmayacak kadar büyük zararlara yol açmıştır. Sektörel zararların yanında psikolojik birçok probleme yol açmıştır. İnsanlar pandemi sebebi ile alışık oldukları hayatın çok fazla dışında yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu zorunluluklar her anlamda insanlığı etkilemiştir.

COVID-19 salgının etkilediği başlıca sektörlerden bir tanesi turizm sektörüdür. Bütün dünya ülkeleri ve normal şartlarda birçok turiste ev sahipliği yapan ülkemiz de ekonomide çok önemli bir olguya sahip olan turizm sektöründe ciddi düşüşler yaşamıştır. Talep esnekliği çok yüksek olduğundan dolayı turizm sektörü ekonomiyi olumlu etkilemektedir fakat pandemi sürecinde seyahat yasaklarından dolayı ulaşım engellenerek giriş çıkışlar kısıtlanmıştır. Turizm sektörüne ilişkin tüketim harcamalarında ciddi düşüşler kaydedilmiştir. Bu yaşananlar sonucunda ise turizm sektörü pandemi sürecinden hızlı ve kötü bir şekilde etkilenmiştir (Bahar ve İlal, 2020).

Bu süreç içerisinde gözle görülür bir şekilde etkilenen bir diğer husus iş gücü ve istihdamdır. Pandemi her alanda etki ettiği gibi işgücü alanında da kötü etkiler yaratmıştır. Dünyanın farklı işgücü piyasalarının emek arz ve taleplerini düşüğe geçirmiştir. Devletlerin aldıkları sağlık tedbirleri sonucu ekonomik aktivitelerin kısıtlanmasına yol açmıştır. Ekonomik aktivitelerin kısıtlanmasından dolayı ise bazı işletmeler küçültülmüş, bazıları kalıcı veya geçici olarak kapatılmıştır böylelikle emek talebi azalmıştır. Toplu ortamlarda durmama ve sosyal mesafeyi koruma önlemi neticesinde işçilerin hareketlerinin kayıtlandırılması sonucunda emek arzında da düşüş söz konusu olmuştur (Kara, 2020).

COVID-19 eğitim konusunda da ciddi değişikliklere yol açmıştır. Süreç içerisinde dünya ve Türkiye’de eğitim ve öğretim uzaktan eğitim sistemi ile gerçekleştirilmiştir. Uzaktan eğitim, öğrenen kesim ile öğretici kesimin farklı yerlerde ve farklı zamanlarda bulunduğu, aralarındaki etkileşim ve iletişimin elektronik ortamda gerçekleştirildiği bir öğretim şeklidir. Uzaktan eğitim yönetiminde, erişim kolaylığının olması, zaman tasarrufu sağlanması, aynı zaman içerisinde birçok kişiye ulaşılması gibi avantajlar sağlarken dezavantajlarından da bahsetmek mümkündür. Yüz yüze etkileşim söz konusu olmadığından dolayı düşük etkileşim, yetersiz geribildirim, eksik deneyim, teknik arızlar ve aksaklıklar da dezavantajlarıdır diyebiliriz (Akyavuz ve Çakın, 2020).

Volkswagen ve Ferrari gibi otomobil üreticilerinin üretimleri askıya alınmıştır. Lüks mal üreten şirketler üretim yapmayı durdurmuştur. Gayri Safi Milli Hasılanın dörtte birini oluşturan ulaşım, eğlence merkezleri, perakende, oteller ve restoranlar gibi sektörler göz ardı edilemeyecek düzeyde ciddi zararlara uğramıştır. Paris, Venedik, Roma gibi turizmde önemli yere sahip olan şehirler terkedilmiştir (Cinel, 2020).

Bütün dünyada ekonomik, sosyal, psikolojik neredeyse her alanda etkisini hissettiren KOVID-19 salgını gümrük kapılarının kapatılması sonucunda ülkeleri iç pazarlara çekmiştir. Uluslararası ticari işlemlerde büyük zararlar meydana gelmiştir. Bu durumdan en fazla etkilenen sektörlerden bir tanesi de lojistik sektörü olmuştur. Mesela insanların izolasyon süreçleri, uluslararası ticaretin durması ve kapıların kapatılması, iş gücünün azalması, hizmet taleplerinin düşmesi sonucunda yükleme akışları düşüğe uğramıştır (Genç ve Kaya, 2021).

Bütün bu gerçekleşen olumsuzlukların ve çöküş gösteren bazı olguların yanında bazı sektörlerde yükseliş gözlemlenmiştir. Salgın, üretici ve tüketicilerin sergiledikleri tutumu önemli ölçüde değiştirmiş ve bazı sektörlerin yeniden şekil almasına neden olmuştur. Bilhassa fiziksel mağazaların olumsuz etkilenmesi halinde online perakendeciler satışlarını sürekli olarak artırarak büyük ölçüde müşteri kazanmışlardır (Güven, 2020).

3. LOJİSTİK, E-TİCARET VE E-LOJİSTİK

Lojistik kelimesi ilk olarak 1905 yılında askeri alanda hizmet veren personellerin tedarikinin karşılanması, sevkiyat, bakım, yenileme, malzeme taşıması şeklinde kullanılmıştır. Kelime anlamı olarak lojistik farklı dillerde farklı anlamlar taşımakla beraber hesap ve mantık baz alınarak temel oturtulmuştur. Temelde mantık ve hesap barındıran lojistik Türkçe’de “istatistiksel mantık”, Fransızcada “logistique” (arz etmek, kışla-konak yeri) ve Yunancada “logistikos” (hesaplama yeteneği) olarak anlamlandırılmıştır. Lojistik bir ürünü sunum noktasından talep noktasına taşıma, bir başka deyişle ürünün fiziksel dağıtımını şeklinde ifade edilmektedir (Karahana Gökmen ve Özdemir, 2016). En sade anlamı ile lojistik, hizmet ve malların akışını etkin bir şekilde sağlayabilmektir.

Lojistik bir kavram olarak CSCMP (2001)’e göre “Lojistik yönetimi faaliyetleri tipik olarak gelen ve giden nakliye yönetimi, filo yönetimi, depolama, malzeme işleme, sipariş yerine getirme, lojistik ağ tasarımı, envanter yönetimi, tedarik / talep planlaması ve üçüncü taraf lojistik hizmet sağlayıcılarının yönetimini içerir. Lojistik işlevi, değişen derecelerde kaynak bulma ve tedarik, üretim planlama ve çizelgeleme, paketleme ve montaj ve müşteri hizmetlerini de içerir. Stratejik, operasyonel ve taktiksel olmak üzere tüm planlama ve yürütme seviyelerinde yer alır. Lojistik yönetimi, tüm lojistik faaliyetleri koordine ve optimize eden, ayrıca lojistik faaliyetlerini pazarlama, satış üretimi, finans ve bilgi teknolojisi gibi diğer işlevlerle entegre eden entegre bir işlevdir” şeklinde tanımlanmıştır.

Zaman, yer, miktar, bilgi, ürün kelimelerinin “doğru” kelimesi ile bütünleştirilerek doğru ürünleri doğru yerlere doğru bilgilerle doğru miktarlarda doğru zamanda ulaştırıp müşteri memnuniyetini sağlamak doğrultusunda lojistik faaliyetleri yürütülür (Duran ve Türkoğlu, 2019). İfade edilmiş şekli ile de lojistik faaliyetlerindeki bir ürünü doğru zamanda teslim etmenin önemini, ürünün miktarının doğru olması, ürünün

teslim edileceği adresin doğruluğu, bütün bu süreçte geçen bilgi akışının kusursuz olmasının ne kadar önemli olduğunu görebiliyoruz. Hammaddeden başlayarak mal ve hizmetlerin doğru yerlere, hareket hali için bir araç olarak da ifade de edilebilir (İncaz, 2015).

Çok geniş bir alana konu olan lojistiğin kavramsal açıklamaları da kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Sonuç olarak kökeninin hesap ve mantığın birleşmesinden bir anlam elde etmiş olan lojistik, tüketici ihtiyaçlarını karşılamak için bir ürünün üretildiği noktadan başlayarak tüketim noktasına en verimli şekilde hareket etmesini sağlayan sistemsel bir yapıdır. Bu hareket esnasında lojistiğin bütün faaliyetlerinin verimli olması lojistik sistemi açısından önem arz eder. Günümüzde lojistik, bir malın yerinin değiştirilmesi, malın bir yerden alınıp başka bir yere taşınması gibi sınırlandırılmaların çok daha ötesinde olan bir yere sahiptir. Lojistiğin faaliyetleri geniş açılarla incelenir. Bu faaliyetlerin içerisinde ise taşıma, elleçleme, depolama, stoklama, müşteri hizmetleri, sigorta, tahminleme, işleme, sipariş, talep yönetimi ve paketleme işlemleri vardır (Oğuz ve Oğuz, 2020).

Birçok paydaşa sahip olan lojistik yönetimi, paydaşların çeşitliliği nedeni ile koordineli bir biçimde faaliyet göstermelidir. Lojistik faaliyetleri iç ve dış ticaretin gelişmesi için çok önemli bir araç niteliği taşımaktadır. Ekonomik kalkınmaya çok büyük etkisi olan lojistik yönetimi, göstermiş olduğu faaliyetlerin koordine edilmesi ile uluslararası ticarete tamamlayıcıdır.

Bu sebepten dolayı lojistik sektöründe rekabet edilebilirlik yüksek seviyeye taşınabilir ise yeni pazarlara girebilme ve dış ticaret hacminde artış gözlemlenecektir. Ülkelerin yoksulluk seviyelerinin düşürülmesi ve ekonomik düzeylerinin yükseltilmesi lojistik performans düzeylerinin üst seviyelere ulaşmasıyla gerçekleşmektedir (Karlı ve Tanyaş, 2020).

Lojistik 1905 yılında askeri bir öneme sahip iken o yıldan bu yıllara çalışma alanlarını genişleterek günden güne artarak ilerleyen bir önem ile günümüze kadar devam etmektedir. Son yıllarda tedarik fonksiyonunun yerine geçerek üreticiden tüketiciye kadar gelen bu yolculuk aşaması sürecinde para, ürün, bilgi akışının kaydı ve yönetimi ile ilgili fonksiyonlar yerine getirilerek işletme ekonomilerinde de hayati bir önem taşımaktadır (Bilgiç, vd., 2020).

Yaşadığımız çağ temellerini, bilgi, teknoloji, internet, dijital ortamlardan almaktadır. Teknolojinin hızla gelişmesi ile birlikte hızına yetişmekte zorlandığımız bir dönemden bahsederken şahsi işlerden başlayarak devlet işlerine kadar neredeyse her şey internet üzerinden gerçekleştirilmektedir. İnternet çağının bizlere sunduğu kolay erişilebilen ve zamandan tasarruflu bütün hizmetler hayatımızın her alanında kendini göstermektedir. Bu alanlardan bir tanesi de dijitalleşme ile birlikte kendini gelenekselden elektronik ortama taşıyan E-lojistik faaliyetleridir. Hammaddeden başlayarak tüketiciye kadar olan lojistik sürecinde hatasız ve hızlı bir şekilde ilerleyebilmek adına dijitalleşme ile birlikte kendini gelenekselde bırakmadan ilerleme kaydetmiştir. Teknolojinin bu kadar hızlı bir şekilde gelişmiş olması ile beraber neredeyse her faaliyetin elektronik ortama taşınması ticareti de geleneksel halinden uzaklaştırıp elektronik ortama taşımıştır ve elektronik ticaretin artması ile lojistik sektöründeki faaliyetler de artış göstermiştir.

E-lojistik, WEB tabanlı teknolojilerin kullanılmış olduğu organizasyonlar arasında entegre edilmiş bir sistemdir. Rekabetin vazgeçilmez unsuru olan E-lojistik sistemi lojistik süreçlerinin internet ve bilgi iletişimin kullanıldığı halidir. Müşteriler istemiş oldukları ürün veya hizmeti az maliyet, uygun zaman, uygun yerde sunma imkânı olan firmaları tercih etmektedirler. Lojistik firmaları ise müşteri beklentilerini karşılamak maksadı ile müşterilerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hızlı cevap verebilmek için gelişen teknolojiye ayak uydurmak, teknolojik uygulamaları öğrenmek, yönetmek ve uygulamak mecburiyetindedirler. Buna bağlı olarak da bilgi teknolojilerine karşı etkin ve verimli kullanım sağlayarak sürdürülebilir rekabette önemli bir yere sahip olmaktadır (Tekin vd., 2017).

E-lojistik uygulanabilen faaliyetleri, ambalajlama ve yükleme, depolama, satın alma, taşıma yönetimi, geri dönüşüm, stok planlama ve kontrol, müşteri hizmetleri talep tahmini, sipariş süreci şeklinde sıralayabiliriz. İnternet teknolojilerinin özellikle son on yılda gelişip ivme kazanması ile birlikte E-ticaret mobil ticaret gibi alanlarda global işletmeler ve şirketlere altyapı sağlamıştır. Neredeyse her alanda kullandığımız bu teknoloji E-lojistik hizmetlerinin de bilgi teknolojileri kullanılarak müşterilere ulaşım sağlanması birtakım uygulamaların sistemli bir şekilde ilerlemesini gerektirmektedir. Müşterilere sunulacak hizmetlerin elektronik sistemler üzerinden sipariş alınıp verilmesi, verilen siparişlere ait bilgilerin takip edilmesi gibi hizmetler sunabilmek için sistemli uygulamalar içermektedir. Müşteri tarafından elektronik ortamda gerçekleştirilen sipariş verme işleminden sonra, bütün akışın kontrole tabi tutulduğu ve yön verildiği, yönetim merkezinde değerlendirilmekte ve onay verilmesinin ardından iş emri verilmesi ve verilen iş emrinin merkeze bildirilmesi, merkeze bildirildikten sonra merkezdeki bilgi

hizmetleri tarafından malın yüklendiğinin siparişi veren müşteriye bildirilmesi, mal müşteriye ulaşım sağladığında malı boşaltma işleminin yapılması ve boşaltım işleminin merkeze bildirilmesi son olarak ise müşteri bilgi hizmetlerinin aracılığı ile malın indirildiğine dair müşteriye bilgilendirmesi işlemi gerçekleşmektedir. Yapılan bütün bu uygulamalar elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Bu elektronik sistem içerisinde mal akışı sürekli gözlemlenebilmektedir, böylelikle esnek ve hızlı çözüm üretimleri ile hizmetin en iyi şekilde sunulması sağlanmaktadır (Gülenç ve Karagöz, 2008).

3.1. Koronavirüs'ün E-Ticarete Etkileri

İnsanların varoluşuyla paralel olarak ilerleyen ihtiyaç karşılama gereksinimi, içerisinde bulunulan durum ve dönemlere göre değişikliklere uğrayarak gelişmiştir. İhtiyaçlar karşılanırken bazen ülke sınırları içerisinde bazen ise ülke sınırları dışarısında iç ve dış piyasalara göre ihtiyaçlar doğrultusunda fiziksel ticaretler yapılmıştır. Fiziksel olarak gerçekleştirilen ticari faaliyetler, dünya genelinde internetin yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte değişime uğramıştır.

Yaygın internet kullanımı birçok alanda insanların hayatını kolaylaştırmıştır. İnternet kullanımının artışı elektronik veri tabanlı sistemlerinin de hızla gelişmesini sağlamıştır. E-ticaret sistemi de kökeni internete dayanan çevrimiçi alım-satım işlemlerinin gerçekleşmesini sağlayan ticari bir sistemdir (Zhao ve Arkadaşları, 2019).

İnternet dünyayı saran bir ağ niteliği taşımaktadır bu sebepten dolayı temelleri internete dayanan e-ticaret sistemi aslında dünyanın her yerine ulaşabileceğimiz küresel bir pazar yeridir.

Teknolojinin hızla gelişmesi ve yaygın internet kullanımı sonucunda e-ticaret geliştirilmeye devam ederken 2019 yılının sonlarında meydana gelen salgın neticesi ile gelişimi hızla artış gösterdi. Dünya Sağlık Örgütü'nün "pandemi" ilanı sonrasında fiziksel erişim noktalarının durulmasıyla e-ticaret insan ihtiyaçlarının neredeyse hepsini karşıladı (Yılmaz ve Bayram, 2020).

Koronavirus (Covid-19) bütün sektörleri olumsuz etkilemiştir, ancak bu olumsuz etkilere karşın e-ticaret alanına önemli bir ivme kazandırmıştır. Fiziksel temastan ve mesafeden kaçınma, dışarı çıkmanın güvenli olmaması, karantina ve çeşitli yasaklar gibi sebeplerle fiziksel alış-veriş durma noktasına gelmiştir. Tabi her ne kadar fiziki mağazalar bu durumdan ciddi şekilde etkilenseler de insan ihtiyaçlarının devam etmesi göz ardı edilemez bir gerçektir. Koşullar nasıl olursa olsun, insan ihtiyaçları farklı ölçeklerde devam etmektedir (<https://www.ticimax.com/blog/corona-virusun-ekonomiye-etkisi-ve-e-ticaretin-yukselisi>, erişim tarihi:19.12.2021). Pandemi döneminde birçok ürünün e-ticaret sitelerinden ya da ürünlerin kendi sitelerinden alınması hatta temel gıda maddelerinin bile e-ticaret yoluyla satın alınmaları bu sektörün gelişiminde daha önce hiç olmadığı kadar sıçratma yaşatmıştır. Sektör bu ivme ile katlanarak büyümüş ve özellikle B2C şeklindeki e-ticareti hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru haline getirmiştir.

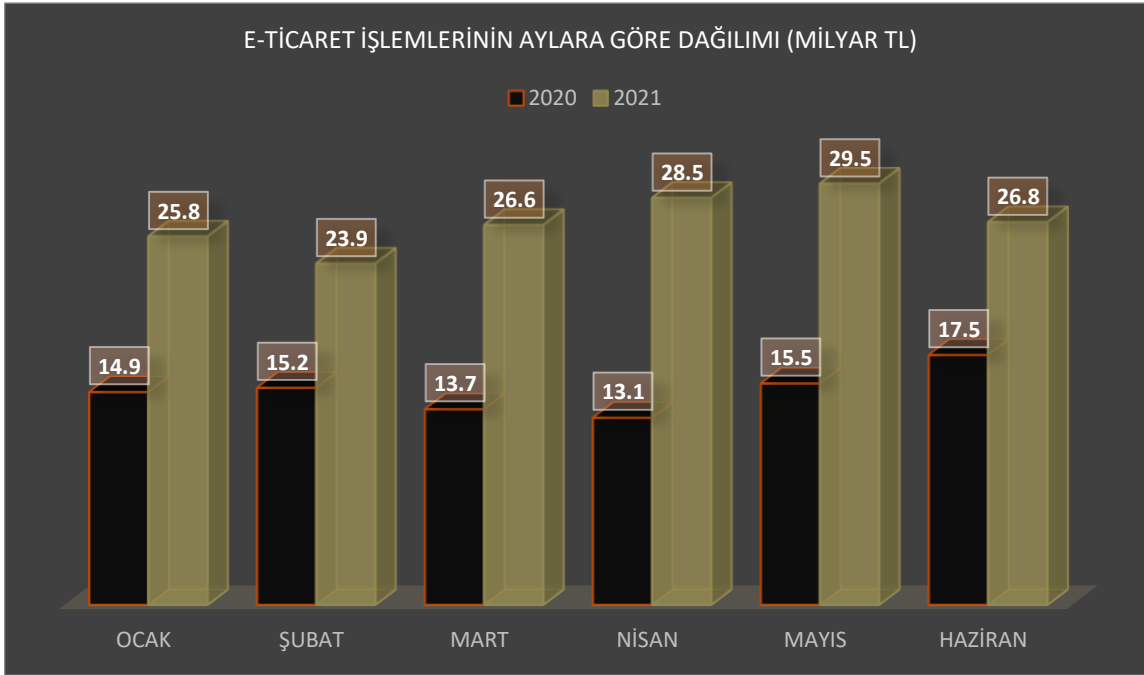
Grafik 1: Covid-19'un Etkileri

Kaynak: (ETBİS, 2020, <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler>, E.T.08.01.2022).

Yukarıda Grafik 1'de e-ticaret istatistikleri, 2019 yılında başlayan ve etkisi hala devam etmekte olan Covid-19 pandemisinin etkisel verilerini göstermektedir. Gıda Süpermarket 2019 yılında 246 milyon TL iken 2020 yılında 1,3 milyara yükselmiştir. Bu yükseliş sonucunda 2019 yılından 2020 yılına kadar olan süreçte %420 artış tespit edilmiştir. Kimyasal ürün satışları 2019 yılında 62 Milyon TL iken 2020 yılında %169 artış ile 168 Milyon TL'ye yükselmiştir. 2019 yılında Beyaz eşya 3,2 milyar TL iken 2020 yılında 6,5 milyara yükselmiş ve % 102 oranında artış göstermiştir. Anne ve bebek harcamaları 2019 yılında 83 milyon TL iken 2020 yılında %86 oranında artış göstererek 155 milyona ulaşmıştır. Gıda süpermarket, kimyasallar, beyaz eşya, anne ve bebek ürünü alışverişlerinde artış yaşanırken bazı ürün ve sektörler ciddi düşüslere uğramışlardır. Düşüş gösteren sektörler arasında konaklama, seyahat-taşımıcılık ve hava yolları vardır.

2019 yılında konaklama 522 milyon TL iken 2020 yılında %80 düşüş oranı ile 104 milyon TL'ye düşmüştür. 2019 Seyahat-taşımıcılık 2,2 milyar TL iken 2020 yılında %76 oranında 548 milyon TL düşüşe uğramıştır. 2019 yılında hava yolları 3,9 milyar TL iken 2020 yılında %75 oranında 978 milyon TL'ye düşmüştür.

Küresel bağlamda derin etkilere neden olan Covid-19 pandemisi, dünya genelinde ve ülkemizde birçok alanda değişikliklere yol açmıştır. Bu değişikliklerin bir tanesi de tüketici davranışlarıdır. Salgın hastalık karşısında fiziksel mesafelere önem veren insanlar, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için e-ticarete yönelmişlerdir (Gençyürek Erdoğan, 2020). Verilere göre e-ticarete yönelen insanlar öncelikli ihtiyaçlarını ön planda tutmuştur. Bu sebepten dolayı her ürünün e-ticaret sitelerinde satışları aynı oranda yükselmemiştir. Temizlik malzemeleri, kimyasal ürünler, yiyecek-içecek gibi ihtiyaçların karşılanmasında artış gözlemlenirken seyahat-turizm, konaklama, ulaşım gibi ihtiyaçlarda düşüş gözlemlenmiştir. E-ticaret, Covid-19 pandemisi nedeni ile büyük bir gelişme göstermiştir ve bu gelişme günümüzde gittikçe artarak devam etmektedir.

Grafik 2: E-ticaret İşlemlerinin Aylara Göre Dağılımı

Kaynak: (ETBİS, 2020, <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler>, E.T.08.01.2022).

2019 yılına göre 2020 yılında artış gösteren e-ticaret alışverişleri 2021 yılında da artış göstermeye devam etmiştir. Grafik 2’de 2020-2021 yıllarının Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran olmak üzere 6 aylık karşılaştırmalarına yer verilmiştir. 2020 Ocak ayında 14,9 milyar TL iken 2021 Ocak ayı 25,8 milyar TL’ye yükselmiştir. 2020 Şubat ayında 15,2 milyar TL iken 2021 Şubat ayı 23,9 milyar TL’ye yükselmiştir. 2020 Mart ayında 13,7 milyar TL iken 2021 yılında 26,6 milyar TL’ye yükselmiştir. 2020 Nisan ayında 13,1 milyar TL iken 2021 yılında 28,5 milyar TL’ye yükselmiştir. 2020 yılı mayıs ayında 15,5 milyar TL iken 2021 Mayıs ayında 29,5 milyar TL’ye yükselmiştir. 2020 yılı Haziran ayında 17,5 milyar TL iken 2021 yılında 26,8 milyar TL’ye yükselmiştir.

3.2. E-Lojistik Yazılım ve Uygulamaları

E-ticaret faaliyetlerinin arkasında buzdağının görünmeyen yüzü olan bazı lojistik faaliyetler ve bu faaliyetlerde kolaylık sağlayan önemli bilişim donanım ve yazılımları bulunmaktadır. Bu yazılımlar firmaların tedarik zinciri faaliyetlerinde maliyet, hız, işçilik gibi birçok avantajlar sağlayan önemli yazılımlardır. Bu yazılımlar sayesinde lojistik e-lojistik haline gelmektedir. E-lojistik yazılımları geleneksel lojistiğe yardımcı olan ve destekleyen niteliktedir. Lojistik faaliyetlerinin bir kısmının elektronik ortamda yapılması işlemine e-lojistik faaliyetleri denmektedir. Bu faaliyetlerin hayata geçirilmesi amacı ile çeşitli yazılımlar geliştirilmiştir. Bilgisayarlara kodlanmış komutlar dizisi ile oluşturulmuş yazılımlar sayesinde e-lojistik faaliyetleri hayata geçirilir hale gelmiştir. Bu yazılımlar; elektronik veri değişimi, barkod okuma ve iletişim sistemleri, radyo frekanslı tanımlama, kurumsal kaynak planlama, sipariş yönetim sistemi, depo yönetim sistemleri, taşıma yönetim sistemleri, ileri planlama sistemleri, araç takip sistemleri, karar destek sistemleri, uzman sistemler, fonksiyonel bilişim sistemleri, yönetim bilişim sistemleri, kurumsal belge yönetim sistemi, tedarik zinciri yönetim sistemi şeklinde sıralanabilir.

Elektronik Veri Değişimi (EDI): Elektronik veri değişimi, elektronik ortamda bilgilerin ve gerçekleştirilen işlemlerin bilgisayarlar arası aktarımı faaliyetidir. Elektronik veri değişimi sistemi uygulandığı sektörlerde veya işletmelerde güvenli ve hızlı veri akışı sağlar. Lojistik işlemleri elektronik veri değişimi ile müşterilerin siparişlerini alırken hata payları düşer, bilgilerdeki akışlar daha kusursuz ilerler, yanıtlar ve geri dönüşler daha kolay sağlanır, rekabette üstünlük sağlar (Güleş, 2014). Elektronik

veri değişimi, ticaret yapmak amacı ile ortaklar arasındaki iş bilgilerini fiziki ortam dışında olan elektronik ortamda paylaşma işlemidir (Murphy ve Daley, 1999).

Barkod-Karekod Okuma ve İletişim Sistemleri: Barkodlar söz konusu ürüne ait olan bilgileri taşırlar. Lojistikte oldukça önemli bir yere sahip olan barkod sistemi, ürünün imalatından sonra kullanılır ve ürünün depoya indirilmesi aşamasından sonra barkod terminalleri sayesinde ürün bilgileri okutularak elektronik tabanlı sistemlere işletilir. Böylelikle stok kontrolü daha iyi bir şekilde ve zamandan tasarruflu yapılır. Aynı zamanda stok kontrolü hataları en aza indirgenir. Karekod ise barkodun dikdörtgen veya kare şeklindeki halidir. Barkod sisteminin bazı eksikliklerinden dolayı gelişim gösteren karekod barkoddan farklı olarak içerisinde ürüne ait internet erişimleri, e-posta bilgileri gibi bilgiler içermektedir (Sayın ve Arslandere, 2016).

Radyo Frekanslı Tanımlama (RFID): Radyo frekans tanımlama sistemi hiçbir kabloya bağlı olmadan anten ve etiket olmak üzere iki bileşenden oluşur (Tosun ve Zaim, 2018). Ürünün stoklanması, taşınması, depolanması sonucunda radyo frekans antenleri aracılığı ile manyetik iletişim yolları izlenerek ürün hakkında bilgi alınmasını sağlayan bir sistemdir. Ürünü taşıyacak olan aracın bilgileri, aracın hangi depoya hangi saatte giriş yaptığı bilgisi, ürünün bulunduğu yer yani konum bilgisi, ürünün depodan izinsiz çıkış yapmasını önlemeye dair uyarı sistemi, ürünlerin sistematik bir şekilde ayrımı gibi olanakları sağlayarak lojistik sektörünü destekleyici sistemlerden birisi haline alır. Ürünlerin kimliği niteliğindedir, ürüne ait tüm bilgileri aktarır (Barcik ve Jakubiec, 2012).

Kurumsal Kaynak Planlama (ERP): Kurumsal kaynak planlama, hammadeden başlayıp nihai tüketiciye varış aşamasından sonraki destek veren hizmete kadar bütün süreçlerin elektronik sistemler tarafından gerçekleşmesidir. ERP yazılımı, işletmelerin veya kurumların ürünün tedarikten başlayarak aradaki bütün tedarik zinciri faaliyetlerini kapsayacak şekilde geçen süreçte veri/bilgi yönetim sistemi yardımı ile gerçekleşmesini sağlayan ileri düzey teknolojidir (Güleş vd., 2005). Lojistik sektörünün kurumsal kaynak planlamasını benimsemesi ile birlikte müşteri taleplerine karşı daha hızlı cevap niteliği ve düşük maliyet olanağı sağlanmıştır.

Sipariş Yönetim Sistemleri (OMS): Otomatik sistemler ile siparişlerin gerçekleşmesi işlemidir. Sipariş yönetimi işletmeler açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Müşteri memnuniyeti, doğru ürün anlayışı, ürünlerde takip ve kontrol gibi birçok önemli ögenin gerçekleşmesine yardımcı olur. Bu bağlamda lojistik sektöründe önemli bir yere sahiptir (Karagöz, 2007).

Depo Yönetim Sistemleri (WMS): Depo yönetim sistemleri, lojistik sektörünün kilit noktalarından bir tanesidir. Ürün dağıtım süreçlerini birleşik halde sağlayan sistemler bütünüdür. Başta işçilik maliyetlerini aza indirmek olmak üzere lojistik sektörüne, sayımlarda az hata, ürünlerin hazırlanması, bilgi akışı ve ortaya çıkabilecek kargaşaların önlenmesi şeklinde birçok fayda sağlar. Depo yönetim sistemi, ürünlerin depolarda takibinin yapılmasını sağlayan ve nasıl yönlendirilmesi gerektiğine dair doğru ve verimli bir biçimde kullanılmasına katkıda bulunan yazılım sistemlerinin tümüdür (Tosun ve Zaim, 2018).

Taşıma Yönetim Sistemleri (TYS): Taşıma yönetim sistemi, tesisler arasındaki yük taşıma ücretlerinin akışını en iyi hale getirerek taşımacılık sürecinde navlun takibi yapar ve gerçekleşecek olan nakliye işlemlerinin verimini arttırmak üzere geliştirilen bir uygulamadır. Bu sistem sayesinde ürün bilgileri eş zamanlı olarak bilgiyi alacak olanlarla paylaşılır ve lojistikte taşıma maliyetleri azalır (Günasekaran vd., 2007).

İleri Planlama Sistemleri (APS): İleri planlama sistemleri ile lojistik faaliyetlerinde ileriye yönelik planlar yapılır. İleri planlama sistemleri etkin karar verme hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilir. Talep tahminleri, ürün miktarı, teslimat süreleri ve üretim maliyetleri konusunda bilgiler vererek ileride yapılacak olan işlemlere ışık tutar. Böylelikle kontrol elde tutularak doğru ve sağlıklı kararlar verilir (Toygur, 2018).

Araç Takip Sistemleri (GPS): Araç takip sistemleri ile araçlara ait olan tüm bilgiler eş zamanlı olarak yerlerine ulaştırılır. Düşük maliyet, 7-24 erişim olanağı, eş zamanlı bilgi paylaşımı ile lojistik sektörünü destekler niteliktedir. Araç takip sistemleri araca dair neredeyse tüm maliyetlerin hesaplanmasını yapar, ruhsat bilgileri, tamir-bakım istatistikleri maliyetleri, güzergah maliyet hesaplamaları gibi araca dair belgelerin izlenmesini ve kaydını sağlar (Günasekaran vd., 2007).

Karar Destek Sistemi (KDS): Bazı bilgilere karar vermekte problem yaşanan durumlarda çeşitli bilgi analiz ve düzenleri yapılarak nitelikli kararlar verilmesini sağlayan sistemdir. Lojistik

faaliyetlerinde kullanımı neticesinde problem çözümlerinde hız kazanılır, maliyetler düşer, verimlilik oranı artar, üretim süreçlerinde özel kararlar alınır (Türkmen ve Sarıcan, 2017).

Uzman Sistemler (US): İnsanların yapmış oldukları çalışmaları ve deneyimleri insan dışı varlık olan makinelere aktaran yapay zekâlar uzman sistemlerdir. Uzman sistemler mantık çerçevesinde problemleri çözebilme yazılımlarıyla donatılmışlardır. Bazı alanlarda yeterince kalifiye elemanı bulunmadığından dolayı bu sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Lojistik işlemleri uzman sistemler ile üretim işlemlerini kolaylaştırır, teçhizat ve makineleri daha etkin kullanır, işlemlerdeki hata oranları düşer ve kararları olumlu yönde etkiler (Tekin vd., 2005).

Fonksiyonel Bilişim Sistemleri (FBS): Bilişim sistemleri çeşitli programlar ve insani güçlerin bir araya gelmesi ile oluşur. Bilişim sistemleri verileri hazır bir vaziyete getirir veya verileri kendisi oluşturur. Stok, iş, para ve buna benzeyen işlem akışlarını kaydedip gözlemleyerek destek sağladığı alanları etkin ve verimli kılmak üzere geliştirilmiştir. İnsan kaynakları, pazarlama, üretim, tedarik bilgi sistemleri şeklinde alt tabanlara ayrılırlar (Şahin, 2013)

Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS): İşletme ve kurumların yönetimine destek veren bir sistemdir. İşletme faaliyetlerinde planlama ve kontrol olanakları sağlaması ile beraber performans tahminlerinde de bulunarak destek veren bir sistemdir. İşletme yönetiminde gerçekleşecek olan faaliyetlerin teknolojik desteklerle gerçekleşmesidir. Lojistik sektörünün bu sistemi benimsemesinin temel sebebi düşük maliyet olanağı sağlamasıdır. Yeni ürün oluşturulmasına ve mevcut ürünün geliştirilmesine, kaliteli hizmet sunumuna, rekabet gücü avantajına, ileriye yönelik planlamalara ve benzeri birçok imkâna olanak sağlar (Tekin vd., 2005).

İnternet (Uluslararası Ağ): Kavramsal olarak Türkçe karşılığı olmayan internet dünya çapındaki milyonlarca bilgisayar ağının birbirleri ile bağlanarak çeşitli bilgi ve hizmetlere erişim imkânı sağlar. Kısacası birçok bilgisayar ağını birbirleri ile bağlantı kurarak iletişimin sağlanmasıdır. E-lojistik işlemlerinin temelleri internet ağına bağlıdır. E-lojistik faaliyetlerini gerçekleştirmek internet ile mümkündür (Karahisar, 1999).

Kurumsal Belge Yönetim Sistemi (KBYS): Kurumlar arası işlemlerin verimli yürütülebilmesi amacı ile bilgi teknolojilerinin sunmuş olduğu imkânların kullanıldığı bir sistemdir. Kurumlarda belge yönetim sistemi uygulamaları resmi iletişim ve gerektiği yerde kurum içi gerektiği yerde kurumlar arası bilgi alışverişini sağlar. İşletmelerin üretim aşamasından nihai tüketiciye teslim aşamasına kadar olan bütün süreçte meydana gelen bütün belge ve evrakların kontrolü, muhafaza edilmesi, düzenlenmesi ve ait olduğu yerlere iletimini sağlayan sistemdir. Başarılı bir kurum için kurumsal belge yönetim sistemi etkin kullanılmalı ve lojistik açısından önemlidir (Külcü vd., 2013).

Tedarik Zinciri Yönetimi Sistemi (TZYS): "Tedarik zinciri yönetimi, genişleyen faktörler bileşenini planlama ve kontrol etme amacıyla ileri teknoloji, bilişim yönetimi ve yöneylem araştırma tekniklerini kullanarak ve daha iyi ürün ve hizmetler üreterek müşteri memnuniyetini sağlamayı hedefler." (Çetindaş, 2018). Ürünün hammadde tedarikinden başlayarak teslim edilene kadarki süreçte verimliliği arttırmak amacı ile bilgi akışı ve problem payı düşük hizmet sağlayan sistemdir. Tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin entegrasyonu sağlanarak iletişimlerin doğru kurulmasına, kaliteli hizmet sunumuna ve işlerin maliyetinin düşürülmesine yönelik oluşturulan bir sistemdir (Güleş vd., 2005). TZYS bilişim ve iletişim teknolojilerini ne kadar etkin kullanır ise lojistik sektörü de o kadar verimli hale gelir. Az maliyet, kaliteli ürün, etkin pazar arayışı gibi olanakları da beraberinde getirir.

Yukarıdaki kısımlarda da bahsedildiği gibi E-lojistik uygulamaları elektronik aygıtlara programlanmış olan ve işlerin yapılmasını sağlayan yazılım sistemleri ile gerçekleştirilir. İleri teknoloji kullanılan bu dönemde her sektörde olduğu gibi lojistik sektöründe geleneksel yollardan giderek ayakta kalmak neredeyse imkânsızdır. Gelişen teknolojik sistemler heran takip edilmeli ve sektörlerde uygulama yöntemleri ile uygulanmalıdır.

4. PANDEMİ DÖNEMİNDE E-LOJİSTİK

2019 yılının sonunda başlayan ve etkileri hala devam eden Covid-19 pandemisi her geçen gün etkisini daha çok hissettirmektedir. Hissedilen etkiler bazı alanlarda iyi bazı alanlarda kötü şekilde algılanmaktadır. Bu algılar sektörlerden sektörler değişiklik göstermektedir. Mesela fiziki olarak faaliyet gösteren restoranlar açısından ekonomik kriz olarak algılanan pandemi yemek sepeti gibi online satış

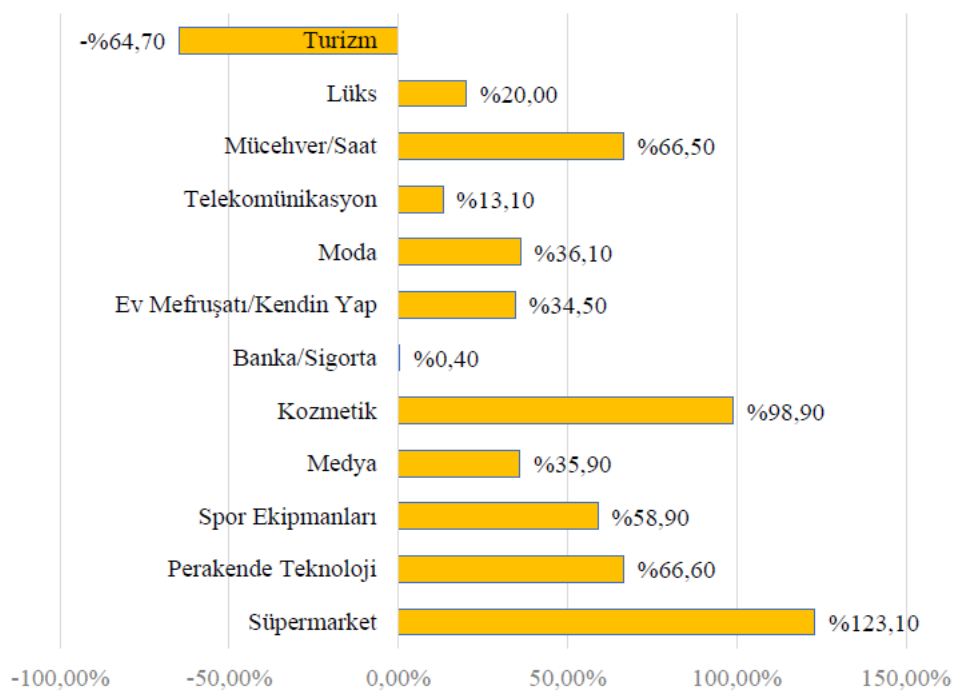
siteleri için oldukça karlı bir dönemi ifade eder. Fiziksel temasların engellendiği, sosyal mesafe kurallarının etkin uygulandığı, evlerde geçirilen karantina süreçleri gibi pandemi süreci gidişatları birçok sektörü çökertirken bazılarını zirveye taşıyarak daha fazla gelişmesini sağlamıştır.

Değişime doğru giden yeni dünya düzeninde en fazla öneme sahip olan şey teknolojik sistemlerdir. Covid-19 pandemisinin de etkisiyle tüketici davranışları çok hızlı bir şekilde değişiklik göstermeye başlamıştır. Tüketiciler yeni dönemde alışverişlerini fiziki ortamlarda yapmaktan gittikçe uzaklaşarak elektronik ortamlarda imkân sunulan e-ticaret sitelerine yönelmektedirler. Elektronik ticaret ile yapılan alışverişler elektronik lojistiği de beraberinde getirmektedir. Covid-19 döneminde lojistik sektörü faaliyetlerine göre iyi ve kötü etkilenmiştir, bazı alanlarda düşüş yaşarken bazı alanlarda ise sektörde yükselişler meydana gelmiştir. Yapılan çalışmanın literatür taramasında bulunan verilere göre lojistik sektörü başta gümrük mevzuatının değişimden etkilenmiştir. Pandemi'den sonra uluslararası ticarete açılan gümrük kapıları sıkı bir yönetim kontrolüne tabi tutulmuştur. Değişen gümrük mevzuatı lojistik sektörünü sarsmıştır. Gümrük işlemlerinin randevulu sistemle çalışması, gümrük kapılarındaki araçların uzun süreler kapılarda beklemeleri, teslimatlarına gecikmesi, üretimlerin yavaşlaması gibi birçok etken lojistik faaliyetlerinde aksaklıklara neden olmuştur. Lojistik faaliyetlerinin haricinde bu aksaklıklar sektörde yer alan çalışanların motivasyonlarını da olumsuz yönde etkilemiştir (Genç ve Kaya, 2021). Pandemi döneminde bir diğer lojistik sektörü ile ilgili çalışmada da etkinin olumsuz yönde ilerlediği kanısına varılmıştır. Lojistik sektörü, ülke ekonomilerinin kalkınmasını sağlayan önemli bir sektördür.

Covid-19 salgını dünya etkilerini her alan ve her sektörde etkisi altına almıştır. Bu sektörlerden bir tanesi de lojistik sektördür. Bu bağlamda lojistik sektörü iniş çıkışlar yaşayarak dalgalanmalar göstermiş ve ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Uluslararası ticaretin ithalat ve ihracat işlemlerinde lojistik sektörü birlikte hareket eden ayrılmaz bir bütündür. Salgın sonucunda ithalat ve ihracata dayalı bütün olumsuz faktörler lojistik sektöründe de olumsuz etkiler bırakmıştır (Çınaroğlu ve Akçacı, 2020).

Covid-19 pandemisi, gümrük mevzuatlarının değişmesi ile ekonominin kötü yönde etkilenmesi gibi sonuçlar doğurmuştur. Pandemi bazı sektörleri zarara uğratarken çevrimiçi firmaların gelişimine katkıda bulunarak gıda ve benzeri ihtiyaçların teslimi için lojistiğe duyulan ihtiyaç artış göstermiştir. Lojistik yiyecek, içecek, maske gibi ihtiyaçların karşılanması için hayati öneme sahip olan malzemelerin doğru zamanda teslimi için çok önemli bir sektördür. İlaç ve aşıların taşınması için güvenli bir şekilde ulaştırma şarttır. Aşıların özel bir şekilde taşınması gerekmektedir, bu sebepten dolayı lojistik faaliyetlerinin kusursuz bir şekilde tasarlanması gerekmektedir (Choi, 2021).

Lojistik faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen Covid-19 pandemisi E-lojistik faaliyetleri için avantaj sağlamaktadır. Elektronik lojistik uygulamaları tam olarak pandemi dönemine uygun sistemler bütünüdür. Bu dönemde insanlar arası kurulan hem psikolojik hem de fiziksel mesafede uygulaması en etkin şekilde ilerleyen sektör E-ticaret sektörüdür (Utikad, 2020). E-ticaretin etkin olduğu bu dönemde E-lojistiğe duyulan ihtiyaç da paralel olarak ilerleme göstermektedir. Elektronik ortamda yapılan alışverişlerin taşınması, paketlenmesi, müşterilere geri dönüşler sağlanması, araçların takiplerinin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesi, bilgi paylaşımları gibi birçok fiziksel temastan uzak olarak yapılandırılan sistemler elektronik lojistik faaliyetleri ile mümkündür. Covid-19 pandemisi döneminde lojistik sektörü fiziksel ve geleneksel anlamda kötü etkilenirken elektronik ticari ortamlarda iyi yönde etkilenme eğilimindedir.

Grafik 3: 2020 Ocak – 2020 Kasım Ayları Site Trafiği Karşılaştırması

Kaynak: contentsquare.com, Utikad lojistik sektör rapor, 2020

Elektronik ticaret sitelerinde artış ve düşüş gösteren sektörler grafikteki gibi değişim göstermiştir. Turizm % 64,70, Lüks % 20, Mücevher / Saat % 66,50, Telekomünikasyon % 13,10, Moda % 36,10, Ev Mefruşatı / Kendin Yap % 34,50, Banka / Sigorta % 0,40, Kozmetik % 98,90, Medya % 35,50, Spor Ekipmanları % 58,90, Perakende Teknoloji % 66,90, Süpermarket % 123,10 şeklinde değişiklikler mevcuttur. Bu değişikliklerin e-lojistik sektörünü geliştirdiğini birkaç örnekle şu şekilde açıklanabilir; LCW perakende giyim sektöründe pandemiden önceki döneme göre % 140 oranında büyüme gerçekleştirmiştir (<https://webrazzi.com/2021/01/21/lc-waikiki-nin-e-ticaret-platformu-yili-yuzde-140-buyumeyle-kapatti/>, erişim tarihi:10.05.2021).

Temel sistemi elektronik ticaret üzerine kurulmuş olan amazon.com sitesi pandemi döneminde finansal verilerinin 2021 yılının ilk çeyreğinde 2020 yılına oranla % 44 artış göstermiştir(<https://webrazzi.com/2021/04/30/amazon-yilin-ilk-ceyreginde-108-5-milyar-dolar-gelir-elde-etti> erişim tarihi: 05.10.2021).

5. YÖNTEM

Çalışmanın alan çalışması için çok yaygın kullanılan bir tekstil ürünü olan Kot pantolon'un web sayfalarından e-ticaret yöntemiyle satın alınmaları baz alınmıştır. Bu nedenle kot pantolon markalarına ait ve B2C (Business to Customer) satış yapan web sayfaları taranarak markalar, ürünlerin gönderim süreleri, sundukları ödeme kolaylıkları, gönderim yaptıkları kargo firmaları ve iade süreleri açısından araştırılıp gruplandırılmıştır.

6. BULGULAR VE YORUM

Kot pantolon satışı yapan markalar olan; LCW, Colin's, Koton, Collezione, Mavi, Defacto, LTB, Loft, Levis, U.S. Polo Assn., Lee Cooper, Lacoste, Tommy Hilfiger, Wrangler, Beymen firmaların web sayfaları taranarak elde edilen bulgular Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2: E-Ticaret web sayfaları kriterler açısından karşılaştırma*

Firmalar	Süre	Fiyat	Ödeme Kolaylığı	Kargo Firması	İade Süreleri
LCW	1-5 Gün	Max: 249.99 TL Min: 44.99 TL	Üye olmadan	Aras, Yurtiçi, Hepsijet, Kolaygelsin	120 Gün
Colin's	3-7 Gün	Max: 349.90 TL Min: 39.99 TL	Üye olmadan	Aras, PTT, UPS, MNG	60 Gün
Koton	1-5 Gün	Max: 279.99 TL Min: 49.99 TL	Üye olmadan	MNG	30 Gün
Collezione	1-5 Gün	Max: 214.99 TL Min: 137.99 TL	Üye olmadan	MNG	2 Yıl
Mavi	2-3 Gün	Max: 359.99 TL Min: 151.99 TL	Üyelik Zorunlu	Aras, PTT, Hepsijet,	30 Gün
Defacto	3-10 Gün	Max: 259.99 TL Min: 119.99 TL	Üye olmadan	Bölgeye uygun kargo firması	60 Gün
LTB	5-7 Gün	Max: 314.92 TL Min: 99.99 TL	Üyelik Zorunlu	UPS	Süre belirsiz
Loft	3-6 Gün	Max: 399.90 TL Min: 145.99 TL	Üyelik Zorunlu	MNG	30 Gün
Levis	2-8 Gün	Max: 1.599.90 TL Min: 299.99 TL	Üyelik Olmadan	Yurtiçi	30 Gün
U.S.Polo Assn.	2-7 Gün	Max: 599.95 TL Min: 124.95 TL	Üyelik Olmadan	Tercih Edilen Kargo Firması	30 Gün
Lee Cooper	2-8 Gün	Max: 254.09 TL Min: 110.03 TL	Üyelik Zorunlu	MNG	14 Gün
Lacoste	2-4 Gün	Max: 1.199 TL Min: 899 TL	Üye Olmadan	Yurtiçi	30 Gün
Tommy Hilfiger	3-5 Gün	Max: 1.299 TL Min: 639.20 TL	Üyelik Zorunlu	Yurtiçi	90 Gün
Wrangler	1-7 Gün	Max: 119 \$ Min: 29.99 \$	Üyelik Zorunlu	UPS	30 Gün
Beymen	2-7 Gün	Max: 27.450.00 TL Min: 299.00 TL	Üye Olmadan	Yurtiçi	30 Gün

*: Şubat 2022 bilgileri baz alınmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde; en popüler firmaların online B2C satış hizmetlerini süre, fiyat, ödeme kolaylığı, kargo firması, iade süreleri bakımından incelenmesi bulunmaktadır.

Tablo incelendiğinde; LCW tekstil firması, 1-5 gün süre içerisinde teslimat yapmaktadır, fiyat konusunda ise bütün firmaların ortak satış ürünü olan kot pantolon ele alınarak max ve min fiyat incelemesi yapılmıştır ve bu inceleme sonucunda LCW firmasının max fiyatı 249.99 TL- min fiyatı ise 44.99 TL'dir. LCW ödeme kolaylığı bakımından üyelik şartı olmadan işlemlere devam ederek online satış gerçekleştirmektedir. Aras, yurtiçi, hepsijet ve kolaygelsin isimli dört tane kargo firması ile çalışmaktadır. Ürünün iade süresi ise 120 gündür.

Diğer bir firma olarak ele aldığımız Colin's firması ise 3-7 günde teslimat, 349.90- 39.99 TL max-min fiyat, üyesiz işlem devamlılığı, 60 gün iade süresi ile Aras, PTT, UPS, MNG şeklinde dört tane kargo firması ile çalışmaktadır.

Koton firması, 1-5 gün teslimat süresi, 279.99- 49.99 TL max-min fiyat aralığı, üye şartı olmadan işlem devamlılığı 30 gün iade süresi ile MNG kargo ile çalışmaktadır.

Collezione firması, 1-5 gün ürün teslim süresi, 214.99- 137.99 TL max-min fiyat aralığı, üyesiz işlem devamlılığı ve iki yıl iade süresi ile MNG kargo ile çalışmaktadır.

Mavi firması, 2-3 gün teslimat süresi, 359.99- 151.99 TL fiyat aralığı zorunlu üyelik şartı, 30 gün iade süresi ile arası, PTT, hepsijet şeklinde üç tane kargo firması ile çalışmaktadır.

Defacto firması, 3-10 gün ürün teslim süresi, 259.99-119.99 TL max-min fiyat aralığı, üye olmadan işlem gerçekleştirilmesi ve 60 gün iade süresi ile bölgeye uygun kargo firması ile çalışmaktadır.

LTB firması, 5-7 gün teslimat süresi, 314.92- 99.99 TL max-min fiyat aralığı, zorunlu üyelik şartı ile işlem gerçekleştirmesi ve belli olmayan iade süresi ile UPS kargo firması ile çalışmaktadır.

Loft firması, 3-6 gün teslimat süresi, 399.90- 145.99 TL fiyat aralığı, zorunlu üyelik şartı ve 30 gün iade süresi ile MNG kargo firması ile çalışmaktadır.

Levis firması, 2-8 gün teslim süresi, 1.599.90-299.99 TL max-min fiyat aralığı, üye olmadan ödeme kolaylığı, 30 gün iade süresi ve yurtiçi kargo ile çalışmaktadır.

U.S. POLO ASSN. firması, 2-7 iş günü içerisinde ürün teslimatı gerçekleştirmekte, ürünleri alabilmek için üye zorunluluğu şartı ile satış yapmaktadır. 599.95- 124.95 TL max-min fiyat aralığı ile tercih edilen kargo firması ile çalışmaktadır. İade süreleri ise 30 gündür.

Lee Cooper firması 254.09- 110.03 TL fiyat aralığı ile 2-8 iş günü içerisinde ürünlerini MNG kargo ile teslim etmektedir. Firma iadeleri 14 gün içerisinde kabul etmekte ve online alışverişlerde üye zorunluluğu şartı istemektedir.

Lacoste firması ürünlerini 2-4 iş günü içerisinde yurtiçi kargo ile teslim etmektedir. Firmanın kot pantolon satışlarındaki max-min fiyatları 1.199- 899 TL aralığındadır. Ürünlerin satışı üye olma zorunluluğu olmadan gerçekleşmektedir ve iade süreleri 30 gündür.

Tommy Hilfiger firması online satışlarını 3-5 iş günü içerisinde yurtiçi kargo aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Firmanın kot pantolon satışlarındaki max-min fiyatları 1.299-639.20 TL aralığındadır. Firma ürün alışverişlerini gerçekleştiren tüketicilere üye olma zorunluluğu şartı koymuştur ve iade süreleri 90 gün içerisinde gerçekleşmektedir.

Wrangler firması ürünlerini 1-7 iş günü içerisinde, UPS kargosu aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Firmanın satışa sunmuş olduğu kot pantolonların max-min fiyatları 29.99-119 \$ arasındadır. Ürün iade süreleri ise 30 güne sabitlenmiştir.

Beymen firması ürünlerinin satışlarını 2-7 iş günü içerisinde yurtiçi kargo aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Kot pantolonlarının max-min fiyatları 27.450.00- 299 TL arasındadır. Alışveriş işlemleri sırasında üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır ve iade süreleri 30 gündür.

Tablo 3: Firmaların Kriterlerinin Sıralaması*

Firmalar	Minimum Fiyat Sıralaması	Maximum Fiyat Sıralaması	Teslim Süreleri Hız Sıralaması	Çalışmakta Oldukları Kargo Sayıları	İade Süreleri	Ödeme Kolaylığı
LCW	2	13	3	4	120 Gün	Yok
Colin's	1	9	6	4	60 Gün	Yok
Koton	3	11	3	1	30 Gün	Yok
Collezione	8	15	3	1	2 Yıl	Yok
Mavi	10	8	1	3	30 Gün	Var
Defacto	6	12	10	Uygun Olan	60 Gün	Yok
LTB	4	10	8	1	Belirsiz	Var
Loft	9	7	5	1	30 Gün	Var
Levis	12	3	9	1	30 Gün	Yok
U.S. Polo Assn.	7	6	7	Uygun olan	30 Gün	Yok
Lee Cooper	5	14	9	1	14 Gün	Var
Lacoste	15	5	2	1	30 Gün	Yok
Tommy Hilfiger	14	4	4	1	90 Gün	Var
Wrangler	13	2	6	1	30 Gün	Var
Beymen	11	1	7	1	30 Gün	Yok

*: Şubat 2022 bilgileri baz alınmıştır.

Tablo 3'de inceleme yapılan 15 tane firma, minimum fiyatları, maximum fiyatları, teslim süresi hızları, çalışmakta oldukları kargo firması sayıları, iade süreleri ve ödeme kolaylıkları açısından kendi aralarında kıyaslanıp değerlendirilmiştir. Firmaların minimum fiyat sıralaması en düşük fiyattan en yüksek fiyata doğru sıralanmıştır, maximum fiyatları en yüksek fiyattan en düşük fiyata doğru sıralanmıştır, teslim süreleri hız sıralaması en hızlı teslimden en yavaş teslimine doğru sıralanmıştır, çalışmakta oldukları kargo firmaları sayısı en çok sayıdan en az sayıya göre sıralanmıştır, iade süreleri en fazla olandan en az olana doğru sıralanmıştır.

Tablo 4: Firmaların Fiyat Sıralaması*

Minimum Fiyat Sıralaması	Maximum Fiyat Sıralaması
Colin's	Beymen
LCW	Wrangler
Koton	Levis
LTB	Tommy Hilfiger
Lee Cooper	Lacoste
Defacto	U.S. Polo Assn
U.S. Polo Assn.	Loft
Collezione	Mavi
Loft	Colin's
Mavi	LTB
Beymen	Koton
Levis	Defacto
Wrangler	LCW
Tommy Hilfiger	Lee Cooper
Lacoste	Collezione

*:Şubat 2022 fiyatları baz alınmıştır.

Firmaların incelenmiş olan ürünü kot pantolon fiyatları minimum ve maximum olarak ele alınmıştır. Kot pantolonlar en ucuz fiyat ve en pahalı fiyatları ile değerlendirilmiştir. Firmaların minimum fiyatlarının ucuzdan pahalıya doğru sıralanışına göre en düşük fiyatla kot pantolon satan firma Colin's firmasıdır. Minimum kot pantolon satış fiyatlarına göre sıralamanın devamı 2. sırada LCW, 3. Sırada Koton, 4. Sırada LTB, 5. Sırada Lee Cooper, 6. Sırada Defacto, 7. Sırada U.S. Polo Assn., 8. Sırada Collezione, 9. Sırada Loft, 10. Sırada Mavi, 11. Sırada Beymen, 12. Sırada Levis, 13. Sırada Wrangler, 14. Sırada Tommy Hilfiger ve Minimum fiyatı en yüksek olan firma ise 15. Sırada yer alan Locaste firmasıdır. Firmaların incelenmesi sonucunda maximum kot pantolon satışlarının fiyat sıralaması en yüksek fiyattan en düşük fiyata doğru oluşturulmuştur. Maximum fiyatı en yüksek olan firma Beymen firması 1. sıradadır. Sıralamanın devamı ise 2. Sırada Wragngler, 3. Sırada Levis, 4. Sırada Tommy Hilfiger, 5. Sırada Lacoste, 6. Sırada U.S. Polo Assn., 7. Sırada Loft, 8. sırada Mavi, 9. Sırada Colin's, 10. sırada LTB, 11. Sırada Koton, 12. Sırada Defacto, 13. Sırada LCW, 14. Sırada Lee Cooper, 15. Sırada Collezione şeklindedir. Collezione firması maximum fiyatta en sonuncu sırada yer alan firmadır.

Ülkemizde çalışan insanlar için belirlenen asgari ücret sabit ve eşit gelir şeklindedir taban olarak belirlenen bu ücretin miktarı çalışan insanların emeğini işverenlere karşı koruyabilmek amacı ile belirlenmektedir. Fakat her insanın çalışma şekli para kazanma yolları aynı değildir. Bu sebepten dolayı elde edilen gelirler kişiden kişiye değişiklik gösterir. Gelir değişiklikleri insanların alım güçlerini etkilemektedir. Aynı gelir miktarına sahip olmayan insanlar aynı alım gücüne de sahip değildir. Firmaların fiyatlarına bakarken günümüzdeki en taban fiyat olan asgari ücreti göz önünde bulundurduğumuzda, asgari ücretle çalışan bir insanın alım gücünün yetmeyeceği tek ürün Beymen firmasının max. fiyatı olan 27.450.000 TL değerinde satışa sunulan kot pantolondur. Lacoste ve Tommy Hilfiger firmalarının max. fiyatta satışa sunmuş oldukları kot pantolonlar günümüzdeki asgari ücretin neredeyse yarısına denk gelmektedir. Bir diğer max. fiyatı yüksek olarak göze çarpan levis ve wrangler firmasıdır. Göz önünde bulundurulmuş asgari ücret ele alınarak incelenen ve değerlendirilen diğer firmaların max. ve min. fiyatları çok uç noktalarda değildir. Firmaların belirlemiş oldukları fiyatlar ve fiyat aralıkları müşterilerin alışverişlerini etkilemektedir. Dolayısı ile firmaların müşteri kitlelerini müşterilerin alım güçleri belirlemektedir. İncelenen firmalarda en düşük fiyat Colin's firmasının 39.99 TL ile satışa sunmuş olduğu kot pantolondur. En yüksek fiyat ise Beymen firmasının 27.450.00 TL ile satışa sunmuş olduğu kot pantolondur. Buradan çıkarılan sonuç şudur ki e-ticaret alışverişlerinde alım gücümüze göre en düşük fiyattan en yüksek fiyata kadar tüm ürünleri görebilme ve seçebilme avantajına sahibiz. E-ticaret sisteminin sunmuş olduğu bu şeffaflık sayesinde bilgilere kolay erişebiliyoruz ve kendi bütçemize uygun olan ürünü seçebiliyoruz. Fiziksel mağazalarda gezerek göremeyeceğimiz veya gezerken çok zaman kaybı yaşayacağımız ürüne dair bilgileri e-ticaret sisteminde çok kısa zamanda edinebiliyoruz.

Firmalar teslim süresi sıralamaları en hızlıdan en yavaş doğru şekilde değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerin sonucunda ürünü en hızlı şekilde teslim eden firma Mavi firmasıdır. En hızlıdan en yavaş teslim sıralamasına göre 2. Sırada Lacoste firması yer almaktadır. 3. Sırada aynı teslim sürelerine sahip olan LCW, Koton ve Collezione firmaları yer almaktadır. 4. Sırada Tommy Hilfiger firması yer almaktadır. 5. Sırada loft firması yer almaktadır. 6. Sırada aynı teslim sürelerine sahip olan Wrangler ve Colin's firmaları yer almaktadır. 7. Sırada aynı teslim sürelerine sahip olan Beymen ve U.S. Polo Assn. firmaları yer almaktadır. 8. Sırada LTB firması yer almaktadır. 9. Sırada aynı teslim sürelerine sahip olan Levis ve Lee Cooper firmaları yer almaktadır. 10. Sırada ise Defacto firması yer almaktadır.

Tablo 5: Firmaların Kargo Teslim Süreleri Sıralaması

Firmaların Kargo Teslim Süreleri Sıralaması
Mavi
Lacoste
LCW- Koton-Collezione
Tommy Hilfiger
Loft
Wrangler - Colin's
Beymen – U.S. Polo Assn.
LTB
Levis – Lee Cooper
Defacto

Firmaların teslim süreleri müşteri memnuniyeti ve müşterilerin sürekliliği açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. İnternet alışveriş işlemlerinde, işlemin başlangıç noktasından sona kadar olan sürecindeki kargo teslimi işlemi tamamlayıcı niteliktedir. Bu sebepten dolayı kargo ne kadar hızlı teslim edilirse alışveriş işlemleri o kadar hızlı tamamlanmaktadır. Bir müşterinin bir ürüne karar vermesi ve o ürünü almak için web sitesine girmesi ile başlayan e-ticaret alışveriş yoluyla başlamaktadır. Bu işlem ürün müşteriye teslim edilene kadar devam etmektedir ve hem firma hem de müşteri tarafından ürün takibi yapılmaktadır. Teslim süreci ne kadar kısa tutulursa işlem süreci de o kadar çabuk gerçekleşmektedir. Firmalar arasında taşımacılık ve teslimatı en hızlı şekilde gerçekleştiren firma, 2-3 iş günü teslim süresi ile Mavi firmasıdır. Firmalar arasında taşımacılık ve teslimatı en geç gerçekleştiren firma ise 3-10 iş günü teslimat süresi ile Defacto firmasıdır.

Firmaların birlikte çalışmış olduğu kargo firmaları değişiklik göstermektedir. Yapılan incelemelere göre bazı firmalar birden çok kargo firması ile çalışmaktadır. Bazı firmalar yalnızca bir tane kargo firması ile çalışırken bazıları ise ürünlerin teslim edileceği bölgelere uygun olan kargo firmaları ile çalışmaktadırlar. Çalışılan kargo firmaları sayısına bakılınca 4 tane kargo ile çalışan LCW ve Colin's firmaları sayı olarak diğer firmaların en başındadır. Mavi firması 3 tane kargo firması ile çalışmaktadır ve ikinci sırada yer almaktadır. Defacto ve U.S., Polo Assn. firmaları bölgeye uygun kargo firmaları ile çalışmayı tercih etmektedir. Diğer firmalar Koton, Collezione, LTB, Loft, Levis, Lee Cooper, Lacoste, Tommy Hilfiger, Wrangler, Beymen ise birer tane kargo firması ile çalışmaktadırlar.

Bir diğer değerlendirmeye alınan kriter ürün teslimatı gerçekleştirildikten sonrasında dair işlemi kapsamaktadır. Ürün teslim edildikten sonra üründen kaynaklı herhangi bir problemle karşılaşıldığında ürünü iade etme süreleri, incelenen firmalara göre en çok süreden en az süreye kadar sıralanmıştır. Collezione firması 2 yıl iade süresi ile en uzun süreyi kapsamaktadır ve 1. Sırada yer almaktadır. Ardından 120 gün ile LCW firması 2. sıradadır. 3. sırada 90 gün iade süresi ile Tommy Hilfiger firması yer almaktadır. 4. sırada 60 gün iade süresi ile Colin's ve Defacto firmaları yer almaktadır. 5. sırada 30 gün iade süresi ile Koton, Mavi, Loft, Levis, U.S. Polo Assn., Lacoste ve Wrangler firmaları yer almaktadır. 6. sırada 14 gün iade süresi ile Lee Cooper firması yer almaktadır. LTB firması ise belirsiz iade süresi ile firmalar arasında sıralama değerlendirmesinde yer alamamaktadır.

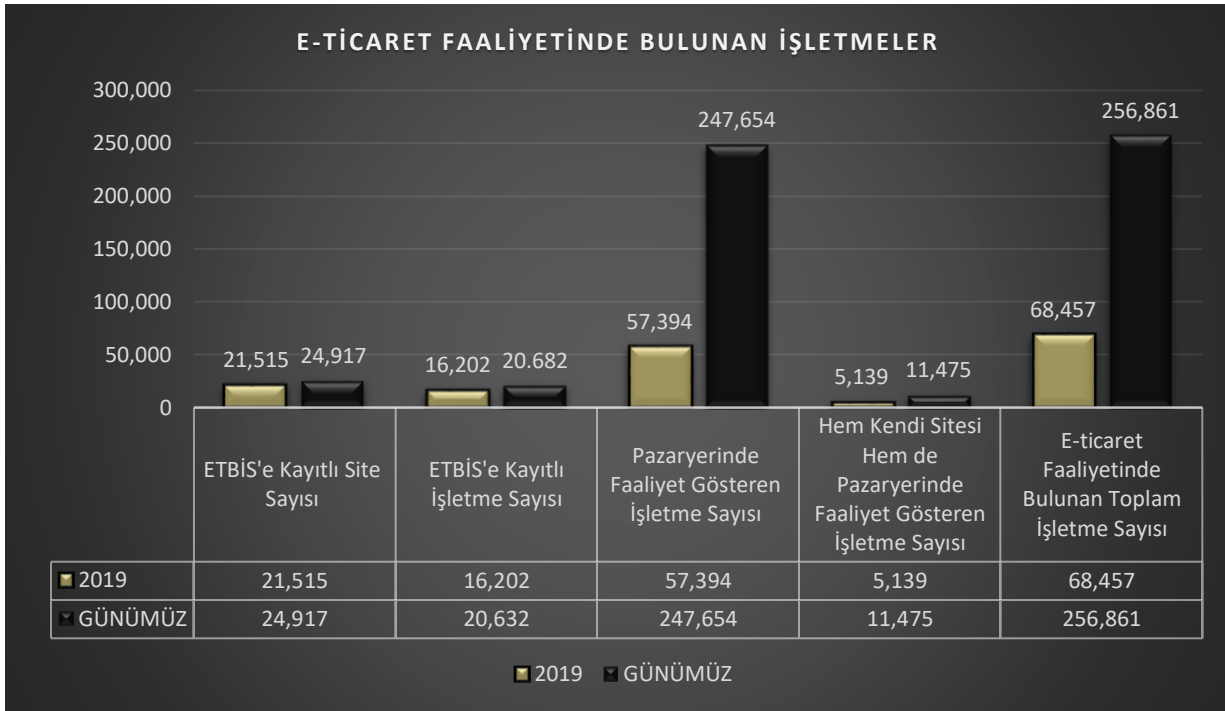
Firmaların birden çok kargo firması ile çalışmaları avantaj sağladığı kadar dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Elektronik ortamlarda yapılan alışverişler internet erişiminin sağlanabildiği her bölgeye hitap etmektedir. Bu bölgeler metropoller, küçük şehirler, kasabalar olabilir ve her bölgede bütün kargo firmaları bulunmayabilir. Bu sebepten dolayı belli kargo şirketleriyle çalışmak yerine bölgeye uygun kargo şirketleri veya tercih edilen kargo şirketleri ile çalışan firmalar daha verimli hizmet sunabilirler ve müşteri memnuniyetini daha kolay sağlayabilirler. Firmaların satmış oldukları ürünlerden kaynaklı olan hatalar iade yolu ile telafi edilebilir. Firmalar müşterileri memnun edebilmek ve ürün hatalarına karşı çözümücü yaklaşabilmek adına ürünlerinin arkasında durmalıdırlar. Bu durum müşterileri memnun etmenin haricinde müşterilerde güven duygusu oluşturmaktadır. Firmalar ürünlerinin hatalarını telafi etmeye çalıştıkça ve bu süreyi uzattıkça müşterilerin firmaya olan güvenleri artar. Örneğin bir firma ürün iadesini tüketici haklarının vermiş olduğu süre haricinde kabul etmiyorsa kafamızda ürünün güvenilir olup olmadığına dair şüpheler oluşabilir. Fakat firma iade süresini arttırdıkça aldığımız ürüne ve firmaya güven duyarız. İade süresine garanti olarak bakabiliriz. İncelenen firmalar içerisinde en uzun süre Collezione

firmasına aittir. Collezione firması ürünlerinin 2 yıl boyunca arkasında durmaktadır. Firmalar arasında iade süresini en kısa tutan firma ise 14 gün süre ile Lee Cooper firmasıdır. E-ticaret sistemi ile yapılan alışverişlerde fiziksel olarak dokunmadığımız, gözümüzle görüp inceleyemediğimiz ürünleri satın almaktayız. Bu sebepten dolayı ürünler bizlere teslim edilmeden önce ürünlerin hatalarına dair bir bilgiye sahip olamayız. Bu tür durumlar karşısında ürün iade süreleri e-ticarette çok önemli bir yere sahiptir.

Firmaların e-ticaret alışverişleri sırasında, web sayfalarına üye olarak veya üye olmadan alışverişlerini tamamlayabilmeleri incelemelerine göre üye olmadan alışveriş işlemlerini gerçekleştiren, üyelik gerektirmeyen firmalar; LCW, Colin's, Koton, Collezione, Defacto, Levis, Lacoste, Beymen ve U.S. Polo Assn. firmalarıdır. Alıcıların alışveriş işlemlerini gerçekleştirmeleri için web sayfalarına üye olma zorunluluğu ile çalışan firmalar ise Mavi, LTB, Loft, Lee Cooper, Tommy Hilfiger, Wrangler firmalarıdır.

Yaşadığımız çağın gelişmiş teknolojileri sayesinde hayatımızdaki bütün işlemleri hızlıca halletmeye alışkın hale geldiğimiz bu dönemlerde yavaş ilerleyen ve önümüze engel çıkaran internet işlemleri canımızı sıkabilir. Engellerle karşılaştığımız zaman yaptığımız işten cayma olasılığımız artabilir. Bu tarz insani özellikleri taşıyabilme ihtimalimizi göz önünde bulundurursak firmalardan alışveriş yaptığımız zaman üye olma zorunluluğu gibi zaman alıcı işlemlerden kaçınabiliriz ve ürünü almaktan vazgeçebiliriz. İncelenen firmalardan 9 tanesi üye olma zorunluluğu olmadan alışveriş yapabildiğimiz firmalar iken 6 tanesinde üye olmadan alışveriş yapamıyoruz. Genel olarak yapılacak olan alışveriş işlemleri tercih meselesidir fakat üye olma zorunluluğu hızlı giden sistemde hız kesmek bir algı oluşturabilir. Üye olma zorunluluğu firmalar açısından iyi bir veri toplayıcısı olabilir fakat müşterilerin alışveriş yapabilme hızı açısından zaman alıcı bir işlemdir.

Covid-19 Pandemi döneminde e-ticaret ve e-lojistik sistemleri dâhilinde incelenen firmalar ile yapılan bu çalışmada, firmaların kayıtlı oldukları Ticaret Bakanlığına bağlı olarak oluşturulan ETBİS (E-Ticaret Bilgi Sistemi) istatistiklerine göre 2019-2021 yıllarını kapsayan e-ticaret işlemleri her yıl bir önceki yıla göre daha fazla artış göstermektedir. İncelenen firmalar ETBİS sistemine kayıtlı olduğundan dolayı sistemin bazı istatistikleri yapmış olduğumuz çalışma ile paralel niteliktedir.

Grafik 4: E-Ticaret Faaliyetinde Bulunan İşletmeler(2019-Günümüz)

Kaynak: <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler>, E.T.17.01.2022).

Grafik 4'te firmaların 2017 yılından günümüze kadar olan süreçte T.C. Ticaret Bakanlığının e-ticaret istatistiklerinin elde edilebilmesi amacı ile oluşturmuş olduğu e-ticaret bilgi platformu grafiği yer

almaktadır. İstatistik incelemelerine göre ETBİS'e kayıtlı site sayısı 2019 yılında 21.515 iken günümüzde 24.917' ye yükselmiştir. 2019 yılında ETBİS'e kayıtlı işletme sayısı 16.202 iken günümüzde 20.682'ye yükselmiştir. 2019 yılında pazar yerinde faaliyet gösteren işletme sayısı 57.394 iken günümüzde 247.654'e yükselmiştir. 2019 yılında hem kendi sitesi hem de pazar yerinde faaliyet gösteren işletme sayısı 5.139 iken günümüzde 11.475'e yükselmiştir. 2019 yılında e-ticaret faaliyetinde bulunan toplam işletme sayısı 68.457 iken günümüzde 256.861'e yükselmiştir.

2019 yılı ve günümüze kadar e-ticaret'te ciddi artışlar meydana gelmiştir. Covid-19 pandemi döneminde müşterilerin e-ticaret alışverişleri artmıştır buna bağlı olarak işletmelerin de e-ticarete olan ilgileri artmıştır. Hızla gelişen teknoloji sayesinde e-ticaret sistemleri oluşturulmuştur fakat sistem kullanılma zirvesini covid-19 pandemi döneminden sonra yaşamaya başlamıştır. Hem müşterilerin hem de firma sahiplerinin yoğun bir şekilde ilgi duyarak faydalandığı e-ticaret sistemi istatistiklerine göre gün geçtikçe daha çok tercih edilmeye başlamıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

13 Ocak 2019 tarihinde ilk olarak Çin'in Vuhan eyaletinde tanımlanan Kovid-19 pandemisi hızla dünyanın her yerine yayılmıştır. Salgın, insandan insana bulaşan şiddetli bir akut solunum yolu hastalığıdır. 30 Ocak 2019'da "uluslararası düzeyde acil sağlık sorunu" olarak açıklanmasının ardından 11 Mart 2020'de "pandemi" olarak ilan edilmiştir. Pandemi kısa süre içerisinde dünyayı etkisi altına almıştır ve bu etki hala devam etmektedir. Bütün insanlığın sağlığını tehdit etmek başlangıç olmuştur ve devam etme sürecinde etki alanı oldukça genişlemiştir. Sağlık sorunları ardından sosyal hayata dair hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır. Devletler ülkelerindeki insanları pandemiden koruyabilmek adına sokağa çıkma yasakları uygulamıştır, sınır kapıları kapatılmıştır, seyahat yasakları, sosyal mesafe kuralları gibi birçok uygulama getirmişlerdir. Kurallara uymayan vatandaşlara cezai uygulamalarda bulunulmuştur. Keskin kurallar ve aynı zamanda salgın ile mücadele etmeye çalışan insanlar her anlamda kısıtlanmışlardır. Bütün bunların sonucunda ülke ekonomileri ciddi boyutlarda sarsılmışlardır. Bu sarsıntılar birçok soruna ve krize yol açmıştır. Neredeyse bütün sektörler salgının etkisinde kalarak ekonomik düşüş ve krizlere uğramışlardır. Çoğu sektör krizlerle savaşırken bazı sektörlerde yükselmeler meydana gelmiştir. Salgın, insanlığı fiziksel olarak birbirlerinden uzaklaştırmıştır.

Yapılan çalışmada, pandemiye rağmen devam etmek zorunda olduğumuz hayatımızın, bir kısım ihtiyaçlarına karşı elektronik sistemlerle ticaret yapan 15 tane firma incelenmiştir. Yapılan incelemeler firmalarda satışa sunulan kot pantolonların minimum- maximum fiyatlarına, teslim sürelerine, iade sürelerine, kargo firmalarına ve ödeme kolaylıklarına göre değerlendirilmiştir. Firmaların fiyat değerlendirmeleri sonuçlarına göre en düşük fiyat Colin's firmasına ait iken en yüksek fiyat Beymen firmasına aittir. Elektronik ticaretin avantajı olarak ele alacağımız konulardan bir tanesi, elektronik ticaret sisteminin en düşük fiyattan en yüksek fiyata kadar bütün fiyatları sıralayabiliyor olmasıdır. Bu durum insanların bütçelerine göre hareket etmelerini kolaylaştırmaktadır.

E-ticarete alınacak olan ürüne karar verildikten sonra ürün, doğru zamanda ve doğru yere teslim edilmelidir. İncelenen firmalar arasında ürün teslim süreleri birbirlerinden farklıdır. Firmaların ürünlerini teslim etme sürelerine bakıldığı zaman, en hızlı sürede ürün teslimi gerçekleştiren firma, Mavi firması iken en uzun sürede ürün teslimi gerçekleştiren firma Defacto firmasıdır.

İncelenen Firmaların çalışmakta oldukları kargo firması sayıları, en fazla 4 olmakla beraber bölgeye uygun kargo firması imkânı sunan firmalar da vardır. Sayı olarak en fazla kargo firmasıyla çalışan firmalar, LCW ve Colin's firmalarıdır. İncelenen firmalar arasında en fazla kargo firmasıyla çalışıyor olmaları bir avantaj olarak görünse de daha avantajlı olan firmalar, bölgeye uygun kargo firmalarıyla çalışan Defacto ve U.S. Polo Assn. firmalarıdır.

Firmaların, ürünler nihai tüketiciye ulaştıktan sonra ürünlerine olan güvenlerinin bir göstergesi olarak sayabileceğimiz iade süreleri, e-ticaret alışverişlerinde çok önemli bir yere sahiptir. E-ticaret alışverişlerinde ürün tüketiciye ulaşmadan önce ürünün tüketici tarafından incelenmesi mümkün değildir. Bu sebepten dolayı iade süreleri uzun tutulan firmalar, tüketicilere daha fazla güven vermektedir. İncelenen firmalar arasında iade süresini en uzun tutan firma 2 yıl süre ile Collezione firmasıdır. İade süresini en kısa tutan firma ise 14 gün süre ile Lee Cooper firmasıdır.

Firmaların incelenen bir diğer kriteri olan ödeme kolaylığı, 15 firma içerisinde 9 tanesinde üye olmadan gerçekleştirilebiliyorken, 6 tanesinde üyelik zorunlu olarak gerçekleştirilmektedir.

Elektronik ticaret sistemlerine gösterilen ilgi, incelenen firmalar da dahil olmak üzere birçok firma tarafından artmıştır. Artan ilgi ile beraber e-ticaret sistemleri eskiye nazaran daha fazla gelişme kaydetmiştir. E-ticaret sistemlerindeki gelişime yönelik artışlar hızla ilerlemeye devam etmektedir. 2019 yılından 2020 yılına kadar olan süreçteki artış 2021 yılında 2020 yılına göre daha fazla artış göstermiştir. Artışın yönü her yıl bir önceki yıla göre daha fazla ilerlemektedir.

Pandemi ile hayatımıza fiziksel uzaklıklarla ama hala etkileşim halinde olabileceğimiz yaşam koşulları ile devam etmek zorunda oluşumuz bizleri teknolojik gelişmelere daha fazla ihtiyaç duyduğumuz bir döneme yöneltti. Bu dönemde ihtiyaçları ve işleri bilgisayar teknolojileri aracılığı ile gerçekleştirmek kaçınılmaz oldu. Dönemin gözle görülür yükselişte ilerleyen e-ticaret sektörüne her yerde rastlamak mümkün hale geldi. İnsanlar ihtiyaçlarını web tabanlı ticari sitelerle karşılamaya yöneldiler. Elektronik bir ortamda siparişi verilen ürün ve hizmetler nihai tüketicilerine yine elektronik ortamda ulaştılar. Sipariş alımından teslim sonrası müşteriye geri dönüşe kadar olan bütün alışveriş süreci elektronik ortamlarda gerçekleştirildi. E-ticaret sektörü bu dönemde önem kazandı ve önem kazandıkça kendini daha çok geliştirme yolunda ilerledi. Covid-19 dönemi lojistik sektörünü de etkisi altına almıştır. Gerçekleşen e-ticaret alışverişlerine paralel olarak lojistik sektörüne duyulan önem de artış göstermektedir. Ürünlerin doğru bilgilerle, doğru yerlere ulaştırılması, tamamen e-ticaretin lojistik sistemine bağlıdır.

Gümrük mevzuatlarında yapılan kısıtlamalar, gümrük kapılarının kapatılması, seyahat engellerinin olması gibi olgular lojistik sektörünü kötü anlamda etkilemiştir. Yaşanan bu ani değişimler sektörü hızla etkisi altına alabilmiştir. Fakat lojistik sektörünün gelişen ve gelişmekte olan yüzü e-lojistik dönemin etkilerinin biraz daha dışında kalarak iyi yönde etkilenmiştir. Ticaret ve lojistik sektörleri birbirlerine destek veren sektörlerdir. Geleneksel ticaretin çöküş yaşadığı yerde lojistik de çöküş yaşar. Mesela sınır kapılarının kapatılmasından dolayı etkilenen dış ticaret işlemleri kesinlikle lojistiği de etkilemiştir. Ticaret ve lojistik bu şekilde birbirlerinden etkilenbiliyorsa e-ticaret ve e-lojistik de birbirlerinden etkilenir. Pandemi döneminde yükselişe geçen e-ticaret, e-lojistiği de beraberinde yükselişe geçmiştir. Siparişlerin elektronik ortamlarda verilmesi ile başlayan e-ticaret işlerinin devamını getirebilmek adına e-lojistik uygulamalarının da aktif bir şekilde kullanılmasını sağlar. Elektronik lojistik faaliyetleri çeşitli yazılımlarla programlanmış fiziksel temaslardan uzak bir sistemdir. Sistemin bu şekilde kurulup ilerlemesi pandemi döneminin olumsuz etkilerini engellemeyi sağlar. E-ticaret ve e-lojistik birbirlerinden ayrı olarak ya da birbirlerine paralel olarak her türlü fiziksel temaslardan uzak sistemlere dayandıklarından dolayı pandemi döneminde yükselişler gösteren sektörlerdir.

Geleneksel sistemlerde ticaretin gerçekleştiği yerlerde genellikle bir lojistik faaliyeti de mevcuttur. Geleneksel sistemlerde birbirinin neredeyse ayrılmaz parçası olan ticaret ve lojistik sektörleri, teknolojiyle beraber kendilerini geliştirdikleri zaman da birbirlerine paralel olarak ilerleyecek ve gelişim göstereceklerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda ülkemizde e-ticaret, e-lojistiğe göre daha hızlı gelişim göstermektedir fakat e-ticaretin hızlı gelişimi sonucunda, daha hızlı lojistik sistemlerine olan ihtiyaç artacaktır. Lojistik sistemlerinin hızlı olması için yine teknolojiden faydalanılacaktır ve e-lojistik sistemleri ülkemiz de dahil olmak üzere küresel bağlamda, yüksek bir ilgi artışı ile karşı karşıya kalacaktır. Bugün neredeyse her firma, her işletme e-ticaret sistemlerine yönelmiştir. E-ticarete olan bu yöneliş yarınki günlerde, e-ticarete paralel olarak e-lojistik sistemlerinin de daha fazla gelişimine doğru olacaktır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: 1. yazar ve 2. Yazar çalışmada makalenin bütününe katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı: %50, 2. yazarın katkı oranı: %50'dir.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Akçacı, T., ve Çınaroğlu, M. S. (2020). Yeni koronavirüs (covid-19) salgınının lojistik ve ticarete etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* , Cilt 19 COVID-19 Özel Sayısı , 447-456 . DOI: 10.21547/jss.766159
- Akyavuz, E., ve Çakın M. (2020). Covid-19 Salgınının eğitime etkisi sonucunda okul yöneticilerinin görüşleri, *International Balkan University Electronic Turkish Studies* 15(4), 723-737.
- Bahar, O., ve Çelik İlal, N. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri. *International Journal of Social Sciences And Education Research*, 6 (1), 125-139.
- Barcik, R., ve Jakubiec, M. (2012). E-logistics — aspects of functioning, *Acta Academia, Karviniensia*, 12(1), 5-12.
- Bilgiç, E., Türkmenoğlu, M, ve Koçak, A, (2020). Dijitalleşmenin lojistik yönetimi bağlamında incelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 5(1), 56-69
- Choi, T-M. (2021). Risk analysis in logistics systems: a research agenda during and after the covid-19 pandemic, *Elsevier*, 145 (2), DOI: [10.1016/j.tre.2020.102190](https://doi.org/10.1016/j.tre.2020.102190)
- Cinel, E. (2020). Covid-19'un küresel makroekonomik etkileri ve beklentiler. *Politik Ekonomik Kuram*, 4 (1), 124-140.
- Çetindaş, A. (2018). İmalat işletmelerinde tedarik zinciri entegrasyonunun lojistik performansına etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Gaziantep*.
- Gedik, Y. (2021). E-ticaret: teorik bir çerçeve, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), 18- 198
- Genç, E., ve Kaya, E. (2021). Covid-19 pandemi sürecindeki gümrük mevzuatı değişikliklerinin lojistik faaliyetlerine ve çalışanların iş motivasyonuna etkisi. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 161-175.
- Gençyürek Erdoğan, M. (2020). Covid-19 döneminde e-ticaret ve dijital reklam yatırımları. *Selçuk İletişim*,13(3),1296-1318. <https://dergipark.org.tr/en/pub/josc/issue/57310/776605>
- Gülenç, İ., ve Karagöz, B.(2008). E-lojistik ve Türkiye’de e-lojistik uygulamaları. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15) , 73-91.
- Güleş, H., Öğüt, A., ve Paksoy, T. (2005). İşletmelerde tedarik zinciri yönetim sistemi etkinliğinin artırılmasında kurumsal kaynak planlaması'nın rolü. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5 (9), 91-106.
- Güleş, H. (2014). Elektronik veri değişiminin tedarik zinciri yönetimindeki yeri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1 (3), 1-16.253-254.
- Gümüş, Y. (2009). Lojistik faaliyetlerin rekabet stratejileri ve işletme kârı ile olan ilişkisi. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi* , (41) , 97-114.
- Günasekaran, A., Ngai, E., ve Cheng, T. (2007). Developing an e-logistics system: a case study, *A Leading Journal Of Supply Chain Management*, (10) 4, 333-349.
- Güven, H. (2020). Covid-19 Pandemi krizi sürecinde e-ticarette meydana gelen değişimler. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Covid-19 Özel Sayısı 2, 251-268
- İncaz, S. (2015). Lojistik ve sürdürülebilirlik bağlamında yeni yaklaşımlar. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 149-162 .
- Kara, E. (2020). Covid-19 Pandemisi: işgücü üzerindeki etkileri ve istihdam tedbirleri. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Covid-19 Özel Sayısı 2, 269-282
- Karagöz, İ.B. (2007). E-lojistik uygulayan işletmelerin incelenmesi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.

- Karahan Gökmen, M., ve Özdemir, F.(2016). Lojistiğin evrimi ve Türkiye’deki önlisans ve lisans programları yönünden lojistik eğitimi. Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (3), 115-135.
- Karahisar, D. (1999). İnternet ortamında eğitim. kuram ve uygulamada eğitim yönetimi, 18 (18) , 145-168 Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 5 (9), 90-106.
- Karlı, H, ve Tanyaş, M. (2020). Bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi uygulamaların lojistik merkezlere entegrasyonu. Mersin Üniversitesi Denizcilik ve Lojistik Araştırmaları Dergisi, 2 (1), 1-25.
- Kebudi, R. (2020). Covid-19 pandemisi ve dünyada onkolojide etkileri. Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi 3 (1), 99-105.
- Külcü, Ö., Çakmak, T., ve Özel, N. (2013). Kurumsal bilgi sistemleri içerisinde belge yönetimi: Türkiye’deki kamu üniversitelerinde gerçekleştirilen uygulamalara yönelik bir durum analizi, Bilgi Dünyası, 14(2), 251-269.
- Murphy, P., ve Daley, J. (1999). EDI benefits and barriers: comparing international freight forwarders and their customers, Uluslararası Fiziksel Dağıtım Ve Lojistik Yönetimi Dergisi, 29 (3), 207-217.
- Oğuz, İ., ve Oğuz, D. (2020). Türkiye ekonomisinde lojistik, International Journal of Business And Economic Studies 1 (2), 65-74.
- Sayın, A., ve Arslandere, M. (2016). Application of a information systems in logistics industry and e-logistics, Ines, 872-874.
- Singh, S., Kumar, R., Panchal, R., and Tiwari M., K. (2021). Impact of COVID-19 on logistics systems and disruptions in food supply chain, International Journal of Production Research, 59 (7), 1993-2008, DOI: 10.1080/00207543.2020.1792000.
- Şahin, Ş., (2013). Bilişim sistemleri uygulamalarının işletme performansına etkileri. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (6), 43-56.
- Tekin, M., Etlioğlu, M., ve Tekin, E. (2017). Elektronik lojistik ve öğrenme. Sosyal Bilimlerde Uluslararası Yeni Sorunlar, 5 (5), 361-384.
- Tekin, M., Zerenler, M., ve Bilge, A. (2005). Bilişim teknolojileri kullanımının işletme performansına etkileri: lojistik sektöründe bir uygulama, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 4(8), 115-129.
- Tosun, H. C., ve Zaim, A. H. (2018). RFID sistemleri ile depo yönetim sistemlerinde konum belirlemede kullanılacak yöntem ve teknolojilere genel bakış. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 17 (33) , 27-39.
- Toygar, A. (2018). Algılanan hizmet kalitesinde e-lojistik uygulamalarının rolü: lojistik işletmeleri üzerine bir araştırma, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Türkmen, M. A., ve Sarıcan, M.A. (2017). E-lojistikte kritik faktörlerin belirlenmesi: Türkiye’deki e-lojistik uygulamaları. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (26), 278-298.
- Türkoğlu, M., ve Duran, G. (2019). Lojistik sektörünün önemi ve bölgesel kalkınmaya katkıları, Uygulamalı Sosyal Bilimler Ve Güzel Sanatlar Dergisi, 1 (2), 86-97.
- Yılmaz, Ö., ve Bayram, O. (2020). COVID-19 pandemi döneminde Türkiye’de e-ticaret ve e-ihracat. Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2 (2) , 37-54. DOI: 10.51177/Kayusosder.777097.
- Zhao, P., Ding, Z., Wang, M. ve Cao, R. (2019). Behavior analysis for electronic commerce trading systems: a survey, in *IEEE Access*, vol.7, pp.108703-108728, doi: 10.1109/ACCESS.2019.2933247.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.htm/> (22.03.2021).

<https://webrazzi.com/2021/01/21/lc-waikiki-nin-e-ticaret-platformu-yili-yuzde-140-buyumeyle-kapatti/> (10.05.2021).

<https://contentsquare.com/digital-experience-benchmark-hub/> (16.12.2021)

https://cscmp.org/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx/ (04. 05.2021).

<https://tr.tommy.com/> (12.12.2021).

<https://tr.uspoloassn.com/> (12.12.2021).

<https://webrazzi.com/2021/04/30/amazon-yilin-ilk-ceyreginde-108-5-milyar-dolar-gelir-elde-etti/> (05.10.2021).

<https://www.beymen.com/> (12.12.2021).

<https://www.colins.com.tr/p/-kadin-kisa-kol-tisort-27042/> (12.12.2021).

<https://www.collezione.com/> (12.12.2021)

<https://www.defacto.com.tr/> (12.12.2021).

<https://www.koton.com/tr/> (12.12.2021).

<https://www.lacoste.com.tr/> (12.12.2021).

<https://www.lcwaikiki.com/tr-TR/TR/> (12.12.2021).

<https://www.leecooper.com.tr/> (12.12.2021).

<https://www.levis.com.tr/> (12.12.2021).

<https://www.loft.com.tr/> (12.12.2021).

<https://www.ltbjeans.com/> (12.12.2021).

<https://www.mavi.com/> (12.12.2021).

<https://www.ticimax.com/blog/corona-virusun-ekonomiye-etkisi-ve-e-ticaretin-yukselisi/> (19.12.2021).

<https://www.utikad.org.tr/images/HizmetRapor/utikadlojistiksektoruraporu2020-53923.pdf/> (04.15.2021)

<https://www.wrangler.com.tr/> (12.12.2021).

<https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler>(08.01.2022).

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN BANKALARIN KÜMELEME ANALİZİ İLE KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS ANALİZİ

Bilgehan Tekin

btekin@karatekin.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4926-3317

Seda Nur Bastak

bastaksedanur@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0869-1029

ÖZ: Finans piyasasının kurumsal yapısını oluşturan en önemli aktör Bankacılık sektörüdür. Hassas bir yapıya sahip olmasından dolayı bankacılık sektörü, sektörel dalgalanmalara maruz kalarak yoğun tartışmaların odağı haline gelmektedir. Bu çalışma Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların bilanço ve gelir tablolarından elde edilen finansal oranları kullanılarak bankaların risk ve finansal performanslarındaki benzerlik ve farklılıklar yönüyle, çok değişkenli bir istatistik yöntem olan kümeleme analizi ile karşılaştırılmalarını amaçlamaktadır. Söz konusu sınıflandırma hiyerarşik kümeleme analizi yöntemlerinden biri olan Ward yöntemi, hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yöntemlerinden biri olan K-ortalama yöntemini ve hiyerarşik-hiyerarşik olmayan yöntemlerin birleşimi olarak hibrid bir yöntem olan İki adımlı kümeleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, kamu bankaları, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar ayrımı yapılmaksızın bankaların bir araya gelerek mevcut durumlarından çok farklı kümeler oluşturdukları görülmüştür. Fakat ele alınan 3 yönteme göre yapılan analizlerin ortak noktası kamu bankalarının birbirinden ayrılmadığı fakat özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalarda kümeler arası değişimlerin görülmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kümeleme Analizi, Banka, Bankacılık Sektörü, Finansal Oranlar, Finansal Performans
Jel Kodları: G00, G20, G21

COMPARATIVE PERFORMANCE ANALYSIS WITH CLUSTER ANALYSIS OF BANKS OPERATING IN TURKEY

ABSTRACT: The most important actor that constitutes the institutional structure of the financial market is the banking sector. Due to its sensitive structure, the banking sector is exposed to sectoral fluctuations and becomes the focus of intense discussions. This study aims to classify commercial banks operating in Turkey with clustering analysis, a multivariate statistical method, in terms of similarities and differences in the risk and financial performance of banks using financial ratios obtained from the balance sheets and income statements. The classification in question was carried out using the Ward method, which is one of the hierarchical clustering analysis methods, the K-means method, which is one of the non-hierarchical clustering analysis methods, and the two-step clustering method, which is a hybrid method as a combination of hierarchical-non-hierarchical methods. As a result of the study, public banks, private banks and banks with foreign capital, without distinction, banks came together and formed very different clusters than their current situation. But the common point of the analyses according to the 3 methods discussed is that public banks are never separated from each other, but there are changes between clusters in private and foreign-owned banks.

Keywords: Clustering Analysis, Bank, Banking Sector, Financial Ratios, Financial Performance

Jel Codes: G00, G20, G21

Makale Gönderim Tarihi: 07.02.2022

Makale Kabul Tarihi: 29.03.2022

Citation Information / Kaynakça Bilgisi: Tekin, B.ve Bastak, S.N. (2022). Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kümeleme analizi ile karşılaştırmalı performans analizi, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 55-76.

GİRİŞ

Bir ülke ekonomisi içerisinde faaliyet gösteren finansal sistemi oluşturan unsurlar finansal aracı, finansal araç ve finansal piyasa şeklinde sıralanabilir. Bankalar veya bankacılık sistemi ise ülkelerin finansal sistemlerinin kilit unsurunu oluşturmaktadırlar. Bu nedenle bankalar ülke ekonomisinin en önemli mali kurumlarından biri olarak görülmektedir. Ekonomilerin gücü ve kararlı büyüme oranları sergilemeleri finansal sistemin ve finansal kurumların güçlü olmasına ve istikrarlı bir gelişim göstermesine doğrudan doğruya bağlıdır.

Ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayan ekonomik faaliyetlerin en önemli finansal aracı kuruluşları bankalardır (Afşar, 2011, s.144). Bankalar ekonominin tekrar yapılanmasında ve uzun periyotlarda sürdürülebilir makroekonomik istikrarın elde edilmesinde etkili olmaktadır (Ertay, 2014, s.7). Bankalar, finansal sistem içerisinde ödemeler sistemi vasıtası ile kaynakların (fonların) bir yerden başka bir yere geçmesine aracılık etmektedirler (Kale, 2017, s.210). Bankacılık sistemi, aynı zamanda finansal başarısızlıklara veya kriz senaryolarına karşı oldukça duyarlıdır. Sistemin içerisinde yer alan bankalardan birinin başarısız olması diğer bankalar ve reel ekonomide negatif dışsallıklara sebep olabilmektedir. Başka bir ifade ile piyasa riski doğurabilmektedir. Bu negatif dışsallıklar bankalar arası işlemler, acil varlık satışları ve bankacılık akınlarının sebep olduğu bulaşma etkisiyle meydana çıkarken, reel ekonomide varlık fiyatlarının düşüşe geçmesi, finansal aracılık için yapılan harcamaların artması, kredi ve para miktarının daralması gibi etmenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Banka ölçeğinin büyümesiyle bu gibi olumsuzlukların da şiddeti artmaktadır ve banka başarısızlıkları sonucunda bankacılık krizleri yaşanabilmektedir (Navruz, 2019, s.62).

Tüm dünyada kendini gösteren ve tekrarlayan finansal krizler ekonomileri ve finansal sistemleri tehdit etmektedir. Günümüz bankacılık sistemlerinin birbirleri ile olan etkileşimleri göz önüne alındığında sistemik risk (piyasa riski) tehlikesi geçmişe nazaran çok daha yüksektir. Sistemik risk değerlendirmesinin temel noktalarından biri ise makro ölçekli ihtiyati politikaların oluşturulması için sistemik olarak kilit ve önemli bankaların belirlenmesidir (Ercan ve Sayaseng, 2016, s.113).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sektörü küresel çaptaki krizlerin etkisiyle önemli şoklar yaşamıştır (Aydın, 2019, s.182). Bu süreçte döviz ve TL cinsinden mevduatları, sermaye yeterlilikleri ve özsermaye karlılıkları azalmıştır. Bununla birlikte Türkiye ekonomisine bakıldığında bankacılık sektörü son altmış yılın ikinci yarından itibaren piyasa ekonomisi ve liberal yaklaşım sistemini uygulamaktadır. Böylece dışa açık ve uluslararası piyasalar ile entegre durumdadır. Bu gelişmeler yurtdışından kaynak girişini, finansal piyasaların hacmini, kurum ve ürünlerin çeşitliliğini artırıp piyasaların istikrarlı olmasına temel oluşturmuştur. Kaynaklar ve krediler çeşitlendikçe özel sektörde kullanılan krediler büyümüş ve istihdama katkısı artmıştır. Bu gelişmeler bankacılık sistemi ile ekonomik sistem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (TBB, 2018, s.4).

Bu etkileşimler nedeniyle bankaların finansal başarısızlıkları ülke ekonomisi ve entegre olduğu piyasalara verebileceği zararlar göz önüne alındığında bankacılık düzenleme ve denetleme yaklaşımlarının önemi artmaktadır. Finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip bankacılık sisteminin bileşenlerinin mevcut finansal durumlarının net bir şekilde ortaya koyulabilmesi gelecek planlamaları ve ekonomi politikalarının tutarlılığı için önemlidir.

Bankacılık sisteminin mevcut ve potansiyel gücünün net bir şekilde anlaşılabilmesi için bankaların benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya konulması ve birbirleri ile kıyaslanması etkili bir yöntem olabilir. Sahiplik, faaliyette bulunulan bölge, büyüklük, finansal göstergeler, sunulan hizmetlerin ve ürünlerin çeşitliliği, uygulanan stratejiler ve politikalar bağlamında bankaların sınıflandırılması ve bu sınıflandırmaların açıklanması söz konusu olabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bir dizi ihtiyat ve karlılık oranlarına göre homojen gruplara dahil olacak bankaları belirlemektir. Bu çalışma ile bankaların denetiminde ve gözetiminde kullanılan diğer tekniklere alternatif bir yaklaşım getirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmada, “Kümeleme (Clustering) Analizi” tekniği kullanılmıştır. Kümeleme analizleri, çok faktörlü istatistikî analiz yöntemlerindedir. Keşifsel bir teknik olan kümeleme analizi, örneklemedeki tüm birimler arasında belirli ortak özelliklere ve farklılıklara göre karşılaştırma yapılmasına ve birimlerin belirli gruplandırılmasına olanak tanır. Bu tekniğin temel ilkesi, bir grubu oluşturan bileşenler arasındaki varyansın en aza indirilmesi ve aynı zamanda gruplar arasındaki varyansın maksimize edilmesidir. Bu çalışma kapsamında yararlanılan kümeleme analizi yöntemi bankaların risk ve finansal performanslarındaki benzerliklerin belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Türk Bankacılık Sektörü’nde (2008-2018) dönemi itibarı ile aktif olarak faaliyet gösteren ticaret bankaları dikkate alınmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmanın, ekonomik büyüme noktasında gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye için de önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün finansal açıdan daha iyi tanınması ve finansal performanslarının karşılaştırılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Neely ve Wheelock’un (1997) yapmış oldukları çalışmada; ABD ticari bankalarını ele alarak 1980-1995 yılları arasındaki veriler ile tasarruf mevduat sigortası bağlamında banka karlılığını araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, müşteri grupları ile yıllık kişi başı gelirdeki değişim arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Tunay ve Silpar (2006) tarafından yapılan çalışmada Türk ticari bankacılık sektöründe karlılık ve performans analizi yapmak adına kümeleme analizini kullanmışlardır. Bu çalışmada ticari bankaları “millî özel sermayeli bankalar, millî kamusal sermayeli bankalar, yabancı özel sermayeli bankalar olarak üç grup halinde inceledikleri gibi ayrıca bir bütün olarak ticari bankacılık sektörünü de analize tabi tutmuşlardır”. Yapılan analizler sonucunda 1 büyük ölçekli, 6 orta ölçekli ve 27 küçük ölçekli banka yer aldığı tespit edilmiştir. Bankaların performanslarını etkileyen içsel ve dışsal değişkenlerin karlılığı açıklamadaki gücünün yüksek ve anlamlı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Sørensen ve Puigvert Gutiérrez (2006) tarafından yapılan çalışmada Avrupa bölgesi bankacılık sektöründeki bazı temel kalıpları ve eğilimleri ülkelerin homojenlik derecesi açısından tespit etmek amacıyla kümeleme analizi yapmışlardır. Yapılan analiz sonucunda Avrupa Bölgesi ülkelerindeki bankacılık sektörlerinin 1998- 2004 döneminde biraz daha homojen hale geldiğini tespit etmişlerdir. Kümeleme açısından, Batı ve Orta Avrupa ülkeleri (Almanya, Fransa, Belçika ve bir dereceye kadar Hollanda, Avusturya ve İtalya gibi) birlikte kümelene eğilimindeyken, İspanya ve Portekiz ve Yunanistan da genellikle birlikte kümelendiği ayrıca İrlanda ve Finlandiya ayrı kümeler oluşturduğu tespit edilmiştir.

Keçek ve Cinsler (2008) tarafından çalışmada, ticaret bankalarının performanslarını incelemek amacıyla 34 adet bankanın 2005 yılı mali tablolarını yararlanarak kümeleme analizi uygulamışlardır. Kümeleme analizi sonucunda oluşan sınıflamada önemli değişkenlerin ortaya çıkması adına değişkenleri diskriminant analizine tabi tutmuşlardır. Araştırmaya konu olan 34 adet ticari banka kümeleme analizi sonucunda 2005 yılı mali oranlarına göre performansları açısından gruplandırılmışlardır. Hangi oranların performans değerlendirmesinde baz alınması açısından “başarılı”, “risk taşıyan” ve “risk unsuru taşımayan” şeklinde gruplar oluşturulmuştur. Çalışmada 2005 yılı mali oranlarına göre performans değerlendirme sonucunda en başarılı banka Deutsche Bank olurken en riskli banka Adabank olduğu tespit edilmiştir.

Doğan (2008) tarafından yapılan çalışmada kümeleme analizi yöntemi ile bankaların finansal performansını belirlemek ve finansal yönden benzer nitelikli bankaları tespit etmek amacıyla 1998-2006 yılları arasında Türkiye’de faal olarak çalışan ticaret bankaları ele alınmıştır. Çalışmada “sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, karlılık, gelir gider oranları ve aktif

büyüklüğü gibi değişkenler baz alınarak kümeleme işlemi yapılmıştır”. Bu dönemler içerisinde meydana gelen krizler bankacılık sistemini derinden sarstığı için kriz 2005 yılına ait finansal oran seti kullanılmıştır.

Dardac ve Boitan (2009) tarafından yapılan çalışmada; kredi kuruluşlarının risk profiline ve karlılıklarına ilişkin benzerlikleri tanımlayabilmek adına Romen kredi kurumlarının 2004-2006 yılları arasındaki verilerini baz alarak yapmış oldukları kümeleme analizi sonucunda oluşturulan kümelerin risk ve karlılık açısından benzer olduklarını tespit etmişlerdir.

Vardar (2010) tarafından yapılan çalışmada bankaların tüzel müşteri segmentasyonunun belirlenebilmesi amacıyla kümeleme analizi yapmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de faaliyet gösteren bir bankanın 1500 adet tüzel müşterileri arasından 60 adet örnek birim seçmiştir. Birimlerin finansal verileri kullanılmak suretiyle 13 adet değişken düzenlenerek bankaların gerçek hayatta uyguladıkları segmentasyon ve kümeleme analizi sonucunda oluşan kümeleri karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmanın sonucunda bankaların gelecek hayatta uyguladıkları segmentasyon ile kümeler arasında bir bağımlılık tespit etmiştir.

Brown (2012) tarafından yapılan çalışmada Asya Pasifik Bölgesi’ndeki bankalar ele alınarak banka verimliliğini analiz etmek adına kümeleme analizi yöntemiyle bankaları gruplandırmak suretiyle grupların etkinliğini incelemiştir. Sonuç olarak ekonomilere dayalı karşılaştırmalı verimlilik sonuçları için, sonuçlar genellikle çok büyük veya daha küçük boyutlu bankaların ayrı kümelerde yer aldığını ve dolayısıyla ayrı verimlilik seviyelerinde oldukları tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Uzgören (2014) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’deki bankacılık sektöründe yer alan bankaların temel faaliyetlerini iller bazında sınıflandırarak benzer özelliklere sahip olan bankacılık faaliyetlerine sahip illerin belirlenmesini amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda kümeleme analizi kullanarak yaptıkları analiz sonucunda Türkiye’deki bankaları 6 grupta toplamışlar ve İstanbul ile Ankara’nın diğer illerden farklılık göstererek ayrı grupta yer aldığını tespit etmişlerdir. Bunun nedenini ise İstanbul özel sektörün finans merkezi olma özelliğini taşımakta iken Ankara kamunun finans merkezi olma özelliğini taşıması olduğunu belirtmişlerdir.

Dao ve Khan (2014) yapmış oldukları çalışmada; küresel kredi ve likidite krizinin Vietnam bankacılık sektörünün finansal yapısını zayıflattığını vurgulayarak banka hatalarının önlenmesi, bankaların tanımlanması, gruplandırılması özellikle sorunlu bankaların tanımlanabilmesi amacıyla kümeleme analizi yapmışlardır. Sorunlu ve savunmasız bankaları gruplandırmak amacıyla 33 adet ticari bankanın mali verilerini kullanmışlardır.

Çalış ve Baynal (2016) k-ortalama yöntemini ile Türkiye’de faaliyet gösteren bir banka şubesine ait iki yüz müşterinin, on iki farklı değişkene kümelenebilmesi ve kümelerdeki müşteri profillerine göre satış stratejilerinin geliştirilmesini amaçlamış, analizde veri madenciliği yazılımı olarak SPSS Clementine programı kullanılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Ercan ve Sayaseng (2016) tarafından yapılan çalışmada; Avrupa Merkez Bankası’ndan elde edilen konsolide bankacılık göstergeleri temin edilerek Avrupa bankacılık sektörü hakkında bilgiler sağlamak adına kümeleme analizi gerçekleştirmişlerdir. Kümeleme işlemi bankacılık sektörü oranlarına ve finansal krizden etkilenen küme gruplarındaki değişikliklere göre belirlenmiştir. Ayrıca bankaların yabancı mülkiyetinin bu bankaların karakteristiğine veya kümelenebilmesine katkıda bulunup bulunmadığını veya ülkeye özgü bir kompozisyon olup olmadığını inceleyerek bankacılık sektörlerinin bankacılık oranlarına göre gruplandırılmasının, benzer coğrafi bölgedeki ve daha yüksek ekonomik ortaklığa sahip AB ülkelerinin benzer kümede gruplanma eğiliminde olduğunu tespit etmişlerdir.

Yaman Yılmaz (2020) tarafından yapılan çalışmada; bankacılık verilerinden oluşan değişkenlerin kullanılmasıyla ve kümeleme analizi yöntemi ile Türkiye’deki iller arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmada “10 farklı bankacılık göstergesi ile 81 il için analizler yapılmıştır. Bunun sonucunda ise kümeleme tekniği veya kullanılan

verinin niteliği ne olursa olsun İstanbul ilinin diğer tüm illerden bankacılık değişkenleri bakımından oldukça farklı olduğunu tespit etmiştir”.

Tekin ve Temelli (2020) tarafından yapılan çalışmada; Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar sermaye oranlarına göre kümelere ayrılarak karşılaştırılmıştır. TBB’den elde edilen 7 farklı sermaye oranı kullanılarak k-ortalamar yöntemi ile 2009-2018 yılları arasındaki dönemleri baz alan 4 farklı kümeleme analizi gerçekleştirmişlerdir. Yapılan analiz sonucunda yerli ve yabancı olmasına bakılmaksızın bankaların büyük bir bölümü tek kümede yer aldığını, bankaların sermaye yeterlilikleri açısından oldukça benzer olduğunu ve en başarılı bankanın Deutsche Bank olduğunu tespit etmişlerdir.

Tekin ve Bastak (2021) tarafından yapılan çalışmada İslami bankacılık tercihlerinde etkili olabilecek faktörler araştırılmış olup bu amaç doğrultusunda 242 adet ticari ve İslami banka müşterisinin banka seçimlerini etkileyen unsurlar tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre kadın müşterilerin daha çok ticari bankaları tercih ettiği diğer yandan kamu sektöründe çalışanların ise daha çok İslami bankaları tercih ettiği saptanmıştır. Ayrıca 20-30 yaş aralığındaki katılımcıların ticari bankaları ve ürünlerini tercih ettiği tespit edilirken ayrıca dini hassasiyetlerin ve siyasi tercihlerin de banka tercihlerini etkilediği belirlenmiştir.

Bu çalışma ile güncel gelişmeler ve veriler ışığında Türkiye’de bankacılık sektörünün görünümü ve bankaların finansal oranlar bağlamında birbirleriyle benzerlik ve farklılıkları ortaya konulacak olup bu bağlamda yatırımcıların, banka yöneticilerinin ve politika yapıcıların kullanabilecekleri bilimsel bilgiye ulaşılması hedeflenmektedir.

2. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı ve kapsamı, yöntemi, örnekleme, veri toplama araçları, veri analizi ve bulgular kısmı yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların, finansal tablolarından türetilen finansal oranların kullanılarak çok değişkenli istatistikî yöntemlerden biri olan Kümeleme Analizi yöntemi ile sınıflandırmaktır. Böylece ülkemizde faaliyet gösteren ticari bankalardan hangileri arasında homojen bir yapı olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Söz konusu araştırmanın kapsamını Türkiye’de faaliyet gösteren 24 ticari banka oluşturmaktadır. Bu bankalar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırmanın Kapsamına Giren Bankalar

Banka Adı
Arap Türk Bankası A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Akbank T.A.Ş.
Anadolubank A.Ş.
Fibabanka A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Alternatifbank A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.
Denizbank A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.
ICBC Turkey Bank A.Ş.
ING Bank A.Ş.
QNB Finansbank A.Ş.
Turkland Bank A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Société Générale (SA)
Citibank A.Ş.

2.2. Yöntem

Günlük yaşantımızda çeşitli kavram ve nesnelere gruplama yoluna gitmemiz oldukça yaygındır. Bu gruplama bankalar üzerinde de yapılabilmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren “ticari bankalar” denildiği zaman bankaların sahiplik yapısına göre bir tanımlama yapmış oluruz. Bu tanımlama “bankaların sahiplik yapısı ile ilgilenenler açısından bir anlam ifade etmektedir”. Fakat “ticari bankalar” şeklinde yapılan bir gruplama bankaların finansal durumu hakkında ve finansal rasyoları ile ilgili bir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda yapılan gruplama tarafların ilgi alanlarına göre belirlenir ve ona göre bir anlam yüklenebilir (Doğan, 2008, s. 109).

Çalışmada Türkiye’de 2008-2018 yılları arasında faaliyet gösteren ticari bankaların “sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, karlılık, gelir-gider yapısı ve büyüklük kriterleri” baz alınarak ve Kümeleme Analizi tekniklerinden hiyerarşik kümeleme yöntemlerinden biri olan Ward yöntemi, hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden biri olan K-ortalama yöntemini ve bu iki yöntemin birleştirilmesiyle hibrid bir yöntem olan İki Adımlı Kümeleme (TwoStep) yöntemi kullanılarak bankalar yapısal özelliklerine göre benzer kümeler ayrılmasına çalışılacaktır.

2.3. Örneklem ve Değişkenlerin Seçilmesi

Çalışmanın örnekleme, Türkiye bankacılık sektöründe 2008-2018 yılları arasında faaliyet gösteren ticari bankalardan oluşmaktadır. Uygulama kapsamına giren bankalar, araştırmanın kapsamı bölümünde yer alan Tabloda gösterilmiştir.

Gözlem kümesi oluşturularak gözlemleri kümeler ayırmada faydalanılacak olan değişkenler seçilmiştir. Araştırmanın değişkenlerini bankaların bilanço ve gelir tablolarından elde edilen finansal oranlar oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan verilere Türkiye Bankalar Birliği tarafından 2008-2018 yılları arasında yayımlanan raporlardan ulaşılmıştır.

Elde edilen veriler bilanço yapısı, aktif kalitesi, karlılık, gelir-gider yapısı, sermaye yeterliliği, likidite, sektör payları, şube rasyoları ve faaliyet rasyoları olarak kategorilere göre ayrılarak

değişkenler her bir gösterge için korelasyon analizi yapılarak incelenmiştir. Ayrıca değişkenler arasında kümeleme yapmak amacıyla en anlamlı değişkenlerin belirlenmesi için ANOVA testi yapılmıştır. Kümeleme analizi için toplamda 32 finansal oran kullanılmış olup söz konusu oranlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’deki Ticari Bankaların Mali Tablolarına Göre Değişkenler ve Gösterimleri

Simge	Değişkenlerin Açıklaması
S1	Sermaye Yeterliliği Oranı
B1	TP Varlıklar / Toplam Varlıklar
B5	YP Varlıklar / YP Yükümlülükler
B6	TP Mevduat / Toplam Mevduat
B7	TP Krediler / Toplam Krediler
B8	Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar
A1	Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Varlıklar
A2	Toplam Krediler / Toplam Varlıklar
A3	Toplam Krediler / Toplam Mevduat
A4	Donuk Alacaklar / Toplam Krediler
A5	Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar
A6	Tüketici Kredileri / Toplam Krediler
L2	Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler
L3	TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler
L5	YP Likit Aktifler / YP Pasifler
K1	Ortalama Aktif Karlılığı
K3	Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler
K4	Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye
G1	Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar
G2	Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı
G3	Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Varlıklar
G4	Faiz Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri
G5	Diğer Faaliyet Giderleri / Faaliyet Brüt Karı
G6	Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar
G7	Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri
G8	Toplam Gelirler / Toplam Giderler
G10	Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar
G11	Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler
G12	Faiz Giderleri / Toplam Giderler
F3	Kıdem Tazminatı / Personel Sayısı (Bin TL)
F4	Personel Gideri / Diğer Faaliyet Giderleri
F6	Faaliyet Brüt Karı / Toplam Varlıklar

2.4. Veri Matrisinin Oluşturulması

2008-2018 dönemi içerisindeki her bir yıl için örneklem içerisinde bulunan bankalar ve değişkenler kullanılarak Microsoft Excel kullanılarak veri matrisi oluşturulmuştur. Veri matrisinde yer alan bilgiler; bankanın adı, değişken olarak kullanılan finansal oranların adı ve bu finansal oranların sayısal değerlerinden oluşmaktadır.

Veri matrisinin oluşturulmasından sonra her yıla ait veri matrisi SPSS 25 paket programına aktarılarak kümeleme analizi uygulamasına geçilmiştir.

3. BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında K-ortalamlar, Ward ve İki adımlı kümeleme analizlerine ayrı ayrı yer verilmiştir.

3.1. Kümelerin Belirlenmesi

Çalışmada öncelikle SPSS 25 paket programı aracılığıyla K-Ortalamalar Kümeleme Analizi gerçekleştirilmiştir. K-Ortalamalar yönteminde anlamlı ve doğru sonuçlara ulaşabilmek için iki koşulun sağlanması beklenir. Bunlar, değişkenlerin ve en uygun küme sayısının belirlenmesidir.

Bu çalışmada küme sayısının belirlenmesi amacıyla literatürde yer alan ölçütlerden biri olan aşağıdaki Formülde yer alan eşitlik kullanılmıştır;

$$k=(n/2)^{1/2}$$

Burada n gözlem sayısını göstermek üzere k küme sayısını ifade etmektedir (Tatlıdil, 1992, ss. 260-264). Bu eşitliğe göre $k=(n/2)^{1/2} = (24/2)^{1/2} = 3,46$ ve 3'ün üzerinde olduğundan küme sayısı "4" olarak alınmıştır.

Çalışmada küme sayısının belirlenmesi amacıyla ayrıca ortalama Silhouette değerlerinden de yararlanılmıştır. Her bir küme sayısı için ortalama Silhouette istatistiği hesaplanmıştır. Tablo 3'e bakıldığında en yüksek ortalama Silhouette değerine karşılık gelen küme sayısının 4 olduğu görülmektedir. Bu nedenle uygun küme sayısı bu yöntemde de 4 olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3. Küme Sayısının Belirlenmesi

Küme Sayısı	Ortalama Silhouette
2	0,681
3	0,744
4	0,746
5	0,520
6	0,540
7	0,533
8	0,500
9	0,521

3.2. K-ortalamalar Kümeleme Analizi Sonuçları

Küme sayısının belirlenmesinden sonra K-Ortalamalar kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Tabloda analiz sonuçları yer almaktadır. Buna göre söz konusu bankalardan 20 tanesi tek bir kümede toplanmıştır. Bu bankaların büyük çoğunluğu yerli sermayeli bankalardan oluşmaktadır. Özellikle yabancı sermayeli büyük çaplı bankaların Küme 1, Küme 3 ve Küme 4 şeklinde ayrı kümeler oluşturdukları dikkati çekmektedir.

Tablo 4. K-ortalamalar Yöntemi Sonuçları

Banka Adı	Küme	Küme Merkezine Uzaklık
Arap Türk Bankası A.Ş.	Küme 1	63,826
Deutsche Bank A.Ş.		63,826
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.		95,842
Türkiye Halk Bankası A.Ş.		144,320
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.		50,170
Akbank T.A.Ş.		67,864
Anadolubank A.Ş.		43,355
Fibabanka A.Ş.		60,408
Şekerbank T.A.Ş.		43,720
Turkish Bank A.Ş.		87,115
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.		27,675
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Küme 2	49,617
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.		41,886
Alternatifbank A.Ş.		52,415
Burgan Bank A.Ş.		74,503
Denizbank A.Ş.		38,143
HSBC Bank A.Ş.		65,245
ICBC Turkey Bank A.Ş.		60,826
ING Bank A.Ş.		71,813
QNB Finansbank A.Ş.		47,190
Turkland Bank A.Ş.		73,805
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.		62,393
Société Générale (SA)		Küme 3
Citibank A.Ş.	Küme 4	,000

Tablo 4’te yer alan K-ortalamalar yöntemi sonuçlarına göre bankaların hangi kümelerde yer aldıkları ve uzaklık değerleri gösterilmiştir. Tabloya göre 24 banka arasından bir kümeleme yapıldığında bankaların 4 kümeye ayrıldığı görülmektedir.

Bankaların finansal oranları bazında birbirlerine benzerlikleri yönünden kümeleneğinde büyük çaplı yabancı sermayeli bankaların ayrı kümelerde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Küme 2’de ağırlıklı olarak kamu, özel sermayeli ve yerli sermayeli bankalar yer almaktadır. Buradan hareketle finansal oranlar bazında bankaların benzer performans gösterdikleri söylenebilir. Ayrıca yabancı sermayeli bankalardan Arap Türk Bankası A.Ş. ve Deutsche Bank A.Ş.’nin diğer yabancı sermayeli bankalardan ayrılarak tek bir kümede birleştiği görülmektedir. Buda bu iki bankanın finansal oranlar bazında benzerlik gösterdiği ve diğer yabancı sermayeli bankalardan farklılaştığını göstermektedir.

3.3. Küme Ortalamalarının Hesaplanması

Tablo 5'te oluşan kümelerin finansal oran bağlamında küme ortalamaları gösterilmiştir.

Tablo 5. Küme Ortalamalarının Hesaplanması

	Kümelere			
	1	2	3	4
Sermaye Yeterliliği Oranı	27,90	16,68	21,60	19,90
TP Varlıklar / Toplam Varlıklar	52,50	68,08	64,80	80,10
YP Varlıklar / YP Yükümlülükler	79,70	78,26	61,90	58,20
TP Mevduat / Toplam Mevduat	33,95	58,80	12,90	60,00
TP Krediler / Toplam Krediler	51,80	73,38	56,60	74,20
Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar	44,50	62,08	33,90	72,00
Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Varlıklar	29,60	18,80	24,80	20,10
Toplam Krediler / Toplam Varlıklar	33,95	62,64	35,20	40,60
Toplam Krediler / Toplam Mevduat	111,00	102,84	193,30	56,20
Donuk Alacaklar / Toplam Krediler	0,75	4,20	4,80	7,60
Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar	3,60	4,87	6,00	3,20
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler	0,05	23,27	43,00	20,20
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	109,27	48,87	321,43	78,29
TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler	29,00	13,55	24,09	46,84
YP Likit Aktifler / YP Pasifler	40,74	32,55	43,14	24,78
Ortalama Aktif Karlılığı	2,45	1,22	-1,40	2,00
Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	2,95	1,40	-0,60	2,40
Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye	30,55	46,92	-6,20	458,90
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar	4,90	3,17	8,50	5,60
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı	78,75	60,03	119,70	74,60
Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Varlıklar	1,50	1,38	-2,20	1,90
Faiz Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri	56,30	54,76	-13,30	37,40
Diğer Faaliyet Giderleri / Faaliyet Brüt Karı	50,00	53,09	94,30	61,20
Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar	0,30	1,16	1,20	0,80
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	462,85	188,10	530,40	272,50
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	182,35	135,68	128,10	138,30
Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar	1,95	4,94	2,70	4,00
Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler	82,95	86,85	116,50	87,00
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	35,90	63,57	27,70	45,50
Kıdem Tazminatı / Personel Sayısı (Bin TL)	2,50	1,53	2,80	1,40
Personel Gideri / Diğer Faaliyet Giderleri	49,15	46,94	57,50	36,30
Faaliyet Brüt Karı / Toplam Varlıklar	6,40	5,34	7,00	8,00

Yukarıdaki tabloda oluşan kümelerin finansal oranlar bağlamında ortalamaları görülmektedir. Tablo 5’teki analizlerde yer verilen tüm finansal oranların her kümedeki ortalama değerleri yer almaktadır. Örneğin sermaye yeterliliği oranı en yüksek küme 1’de görülürken en düşük küme 2’de görülmektedir. Bunun anlamı yerli sermayeli bankaların büyük çoğunluğunun sermaye yeterlilik rasyosunun yabancı sermayeli bankalardan düşük olduğudur. Küme ortalamaları tablosundan kümelerin finansal oranlar bağlamında daha detaylı incelemesi ve karşılaştırması finansal oran grupları tablosu verildikten sonra açıklanacaktır.

Kümeler bazında “sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite oranları, karlılık oranları, gelir-gider yapısı ve büyüklük ölçeği oranları” Ekler kısmında sunulmuştur ve kümeler bazında şu şekilde özetlenebilir;

Sermaye Yeterliliği: Küme 1 içerisinde yer alan iki bankanın da 2008-2018 yılları arasındaki sermaye yeterlilik oranı ortalaması standart sermaye yeterlilik rasyosunun üzerindedir ve yüksek düzeydedir. Ayrıca sermaye yeterlilik rasyosu en yüksek kümeyi de 27,90 ile Küme 1 oluşturmaktadır.

Küme 2’nin sermaye yeterlilik oranına bakıldığında ise 16,68 olduğu görülmektedir ve bu diğer kümeler arasında en düşük değere sahip kümedir. Küme 2’de yer alan bankaların sermaye yeterliliği oranlarına bakıldığında 2008-2018 yılları arasındaki ortalama değerleri arasında en düşük sermaye yeterliliği oranına sahip bankanın 14,4 ile Şekerbank T.A.Ş. olduğu en yüksek değere sahip bankanın ise 23,5 ile Türk Ekonomi Bankası A.Ş. olduğu görülmektedir.

Küme 3’ün sermaye yeterlilik oranı 21,60 olduğu ve Küme 4’ün sermaye yeterlilik oranının ise 19,90 olduğu tespit edilmiştir. Yıllar bazında bakıldığında ise Küme 3’te yer alan Société Générale (SA) bankasının 2008-2018 yılları arasındaki sermaye yeterlilik ortalama değerinin 21,6 olduğu Küme 4’te yer alan Citibank A.Ş.’nin ise 19,9 olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak 4 kümede de yer alan bankaların sermaye yeterlilik rasyolarının standart sermaye oranı rasyosunun üstünde olduğu ve bankaların bu oranının yüksek olduğu söylenebilir.

Aktif Kalitesi: Bankaların, Finansal Varlıklar/ Toplam Varlıklar, Toplam Krediler/ Toplam Varlıklar, Toplam Krediler/Toplam Mevduat, Donuk Alacaklar/ Toplam Kredi, Duran Varlık/ Toplam Varlık ve Tüketici Kredileri/ Toplam Krediler rasyoları 2008-2018 yılları arasında incelendiğinde, aktif kalitesinin belirleyici unsuru olan kredilerin kalitesinin genel anlamda iyi olduğu sonucuna ulaşılabilir.

- Küme bazlı incelendiğinde ise *Finansal Varlıklar/ Toplam Varlıklar* oranının en yüksek olduğu küme 29,60 ile Küme 1, en düşük olduğu küme ise 18,80 ile Küme 2 olduğu tespit edilmiştir.
- *Toplam Krediler/ Toplam Varlıklar* rasyosuna bakıldığında ise 62,64 ile en yüksek değere sahip kümenin Küme 2, en düşük değere sahip kümenin ise 33,95 ile Küme 1 olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda getirili aktiflerin en önemlisi olan kredilerin toplam aktifler içindeki payının yüksek olması istenen bir durumdur. Fakat tüm varlıklar arasında toplam kredilerin likiditesi en düşük varlıklar olduğu göz önünde bulundurulduğunda ve geri ödenmesi konusunda içerisinde birçok risk barındırdığı unutulmamalıdır.
- *Toplam Krediler/Toplam Mevduat* rasyosuna bakıldığında ise en yüksek değer Küme 1’de 111,00 ile gerçekleşirken en düşük değer Küme 4’te 56,20 ile gerçekleşmiştir. Bu noktada toplam mevduat ile kredilerin karşılanması konusunda en başarılı kümenin Küme 1 olduğunu söyleyebiliriz.
- *Donuk Alacaklar/ Toplam Kredi* oranı ise aktif kalitesi açısından önemli bir oran olarak değerlendirilmektedir. Çünkü donuk alacaklar, bazı sebeplerden dolayı verilen kredinin geri ödenmemesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bu oranın düşük olması istenmektedir. Bu noktada küme bazlı incelendiğinde Küme 1’in 0,75, Küme 2’nin 4,20, Küme 3’ün 4,80 ve Küme 4’ün 7,60 değerini aldığı tespit edilmiştir.

- *Duran Varlık/ Toplam Varlık* rasyosunda ise toplam varlıklar içerisindeki duran varlıklar ifade edilmektedir. Bu rasyonun en yüksek olduğu küme 6,00 ile Küme 3 iken en düşük olduğu küme 3,20 ile Küme 4 olarak tespit edilmiştir. *Tüketici Kredileri/ Toplam Krediler* oranının ise en yüksek gerçekleştiği küme 43,00 ile Küme 3 iken en düşük gerçekleştiği küme 0,05 ile Küme 1'dir.

Bilanço Yapısı: Bilanço yapısı yabancı para açısından ele alındığında yabancı para cinsinden aktiflerin yabancı para cinsinden pasifleri karşılama oranının (*YP Aktif/YP Pasif*) tüm kümeler için oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Küme 1'de 79,70, Küme 2'de 78,26, Küme 3'te 61,90 ve Küme 4'te 58,20 oranında yabancı para cinsinden aktifler ile yabancı para cinsinden karşılanmaktadır. Buda küme içerisinde yer alan bankaların düşük kur riskine sahip olduklarını göstermektedir.

Ayrıca YP Aktif /YP Pasif oranı 2008-2018 yılları arasındaki ortalama değerlerine bakıldığında tüm bankaların yabancı para cinsinden aktifler ile yabancı para cinsinden pasifleri karşılama konusunda başarılı olduğu ve 24 banka arasından en yüksek değere sahip olan bankanın 96,6 ile Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., en düşük değere sahip olan bankanın ise 57,3 ile QNB Finansbank A.Ş. olduğu görülmektedir.

Likidite: bankaların likit aktiflerinin toplam aktifler içindeki payının, yabancı kaynakları karşılama düzeyinin ve yabancı para likiditesi incelendiğinde, *TP Likit Aktifler /Toplam Aktifler* rasyosunun en yüksek olduğu küme 46,84 ile Küme 4 olurken en düşük olduğu küme 13,55 ile küme 2 olmuştur. *YP Likit Aktifler /YP Pasifler* oranına bakıldığında ise en başarılı kümenin 43,14 ile Küme 3 olduğu görülmektedir.

Karlılık: Ele alınan tüm bankaların (24 adet) karlılık oranlarına bakıldığında Ortalama Aktif Karlılığı, Ortalama Özkaynak Karlılığı, Vergi Öncesi Kar/ Toplam Aktifler ve Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye rasyolarının tümünde Turkland Bank A.Ş. ve Société Générale (SA) bankaları 2008-2018 yılları arasında zarar ile kapatırken diğer tüm bankaların karlılık ortalamalarının iyi seviyelerde olduğu görülmektedir.

Ayrıca küme bazlı inceleme yapıldığında *Ortalama Aktif Karlılığı*'nın, *Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler* oranının ve Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye oranının Küme 3'te negatif bir değere sahip olduğu diğer kümelerde ise pozitif olduğu tespit edilmiştir. Bu da Küme 3'te yer alan bankanın kar elde edemediğini ortaya koymaktadır.

Gelir-Gider Yapısı: "Bankaların ağırlıklı olarak menkul kıymetlerden, bankalara yapılan plasmanlardan ve kredilerden elde edilen faiz gelirleri ağırlıklı olarak mevduata ve kullanılan kredilere verilen faizlerden oluşan faiz giderlerini yüksek düzeyde karşılamaktadır. Bununla birlikte kümede yer alan bazı bankalarda kambiyo zararları etkisiyle faiz dışı gelirlerin negatif olarak gerçekleştiği ve faiz dışı giderleri karşılama yetersiz kaldığı görülmektedir". Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Varlıklar ve Faiz Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri oranları Küme 3'te sırasıyla -2,20 ve -13,30 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca toplam gelirler ile toplam giderleri karşılama konusunda tüm kümeler başarılıdır.

3.4. Küme Merkezleri Arasındaki Uzaklık

Küme merkezleri arasındaki uzaklığın verildiği Tablo 6'da elde edilen 4 küme arasından birbirine en yakın olan kümelerin Küme 1 ve Küme 2 olduğunu, birbirine en uzak kümelerin ise Küme 3 ve Küme 4 olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Küme Merkezleri Arasındaki Uzaklık

Küme	1	2	3	4
1		293,903	271,015	480,404
2	293,903		468,656	428,102
3	271,015	468,656		611,480
4	480,404	428,102	611,480	

3.5.5. ANOVA Testi Sonuçları

Çalışmada bankaların kümelere ayrılmasında en anlamlı değişkenlerin belirlenmesi amacıyla ise ANOVA testinden yararlanılmıştır. ANOVA testi sonucunda aşağıda koyu renkli satırlarda belirtilen oranların %10 anlamlılık düzeyinde bankaların kümelere ayrılmasında istatistiksel olarak anlamlı olmadıkları görülmüştür. Bunun anlamı bu değişkenlerin bankalar bazında birbirine çok yakın değerler aldıklarıdır. Dolayısıyla bu finansal oranların analizde yer alıp almamaları kümelerin oluşumunda istatistiksel açıdan etkili değildir.

Tablo 7. ANOVA Testi

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
Sermaye Yeterliliği Oranı	82,463	3	7,009	20	11,766	0,000
TP Varlıklar / Toplam Varlıklar	206,527	3	80,625	20	2,562	0,084
YP Varlıklar / YP Yükümlülükler	209,203	3	162,004	20	1,291	0,305
TP Mevduat / Toplam Mevduat	990,663	3	119,580	20	8,285	0,001
TP Krediler / Toplam Krediler	356,000	3	83,741	20	4,251	0,018
Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar	463,909	3	48,510	20	9,563	0,000
Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Varlıklar	78,685	3	43,432	20	1,812	0,177
Toplam Krediler / Toplam Varlıklar	803,341	3	36,958	20	21,736	0,000
Toplam Krediler / Toplam Mevduat	3447,074	3	216,938	20	15,890	0,000
Donuk Alacaklar / Toplam Krediler	11,797	3	2,810	20	4,198	0,019
Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar	2,292	3	2,127	20	1,077	0,381
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler	480,025	3	197,835	20	2,426	0,096
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	24999,682	3	104,812	20	238,519	0,000
TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler	488,170	3	60,098	20	8,123	0,001
YP Likit Aktifler / YP Pasifler	97,066	3	72,686	20	1,335	0,291
Ortalama Aktif Karlılığı	3,494	3	0,559	20	6,252	0,004
Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	3,207	3	0,773	20	4,148	0,019
Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye	56217,927	3	2325,307	20	24,177	0,000
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar	11,685	3	0,655	20	17,837	0,000
Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı	1317,685	3	94,666	20	13,919	0,000
Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Varlıklar	4,254	3	0,173	20	24,605	0,000
Faiz Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri	1551,699	3	475,971	20	3,260	0,043
Diğer Faaliyet Giderleri / Faaliyet Brüt Karı	568,529	3	180,849	20	3,144	0,048
Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar	0,479	3	0,133	20	3,591	0,032
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	78522,992	3	329,525	20	238,292	0,000
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	1365,013	3	200,033	20	6,824	0,002
Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar	6,762	3	0,609	20	11,109	0,000
Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler	296,527	3	16,578	20	17,887	0,000
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	882,284	3	42,398	20	20,810	0,000
Kıdem Tazminatı / Personel Sayısı (Bin TL)	1,039	3	1,322	20	0,786	0,516
Personel Gideri / Diğer Faaliyet Giderleri	77,902	3	76,539	20	1,018	0,406
Faaliyet Brüt Karı / Toplam Varlıklar	3,450	3	1,192	20	2,893	0,061

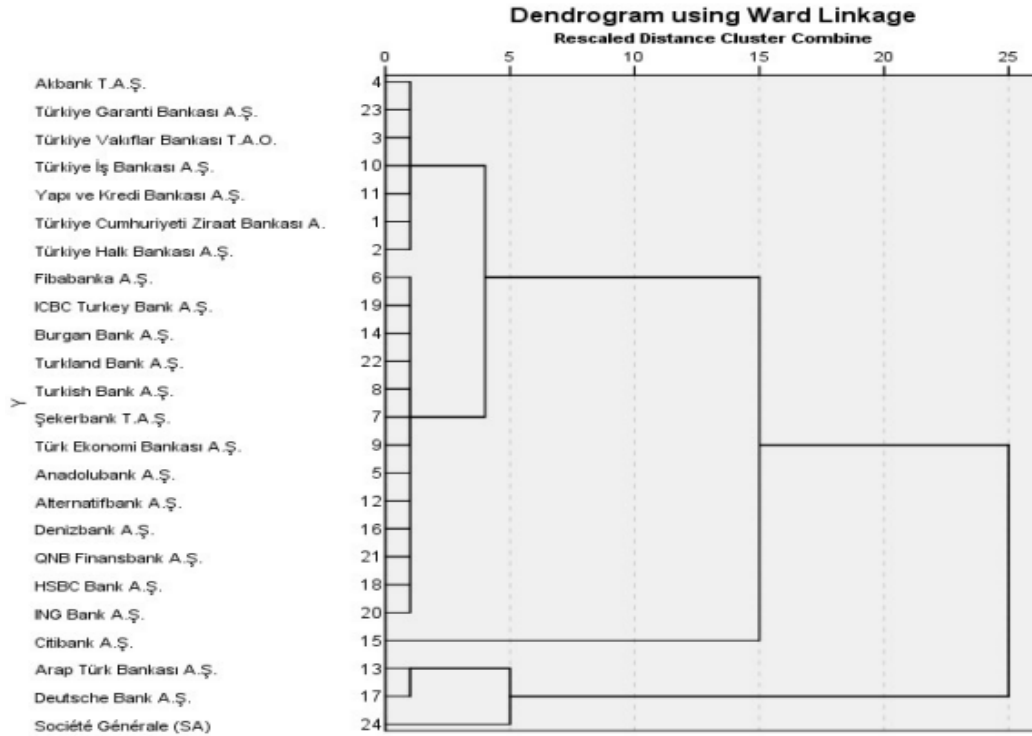
Tablo 7’de verilen ANOVA sonuçlarına göre; YP Varlıklar/ YP Yükümlülükler, Finansal Varlıklar (Net)/ Toplam Varlıklar, Duran Varlıklar/ Toplam Varlıklar, YP Likit Aktifler/ YP Pasifler, Kıdem Tazminatı/ Personel Sayısı, Personel Gideri/ Diğer Faaliyet Giderleri ve Faaliyet Brüt Karı/ Toplam Varlıklar oranları hariç diğer oranların %10 anlamlılık düzeyinde bankaların kümelerine ayrılmasında anlamlı oldukları görülmektedir.

Kümelere ayrılmada en etkili değişkeni tespit etmek amacıyla F değerlerine bakıldığında ise en etkili değişkenin Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yükümlülükler (F=238,519) değişkeni olduğu görülmektedir. En az etkili değişkenlerin ise sırasıyla Kıdem Tazminatı/ Personel Sayısı (F=0,786), Personel Gideri/ Diğer Faaliyet Giderleri (F=1.018) olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak kümelerdeki gözlemlerin dağılımı tesadüfi değildir ve sig. > 0,05 olan değişkenlerin bankaların kümelerine ayrılmasında anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

3.5. Hiyerarşik Kümeleme Yöntemi Sonuçları

Çalışmada daha sonra Ward bağlantı yöntemi kullanılarak hiyerarşik kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan Dendrogram grafiğine bakıldığında bir birim uzaklıkta 5 küme, 5 birim uzaklıkta ise 3 küme oluştuğu görülmektedir. Oluşan kümelerde yer alan bankalar genel anlamda K-Ortalamalar yöntemine göre oluşan kümelerde yer alan bankalarla aynıdır.

Şekil 1. Dendrogram

“Dendrogramın yatay ekseninde bağlantı uzaklıkları, dikey ekseninde ise bankalar verilmiştir. Yatay eksen boyunca sağ tarafa doğru gidildikçe birbirine uzaklıkları daha az olan bankaları içine alan kümelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Dendrogramda küme içerisindeki homojen yapıyı ve kümeler arasındaki heterojen yapıyı bozmadan küme sayısının belirlenmesi önemli bir noktadır. Bu

doğrultuda yatay eksen boyunca sağdan sola doğru gidilerek birleşimler arasındaki boşluklar dikkate alınmıştır.”

3.6. İki Adımlı Kümeleme Sonuçları

İki adımlı kümeleme (TwoStep), aslında büyük veri kümelerini analiz etmek amacıyla tasarlanan ve yaklaşım kriteri ile kümelerdeki gözlemleri sınıflandırmaya yarayan bir yöntemdir. Klasik kümeleme yöntemleri ile kıyaslandığında sürekli ve kategorik özelliklere olanak sağlamaktadır. Bu yöntem ile en uygun küme sayısı otomatik olarak belirlenebilmektedir. Ayrıca iki adımlı kümeleme yöntemi hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden K-ortalamlar ve hiyerarşik yöntemlerden biri olan Ward yönteminin birleştirilmesi ile oluşturulan hibrid bir yöntemdir (Tekin, 2018, s. 423).

Çalışmada son olarak iki adımlı kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Analizde küme sayısı 4 olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak oluşan kümeler daha önce kullanılan iki yöntemle benzerdir. Yani önceki yöntemlerde oluşan kümelerde olduğu gibi İki Adımlı Kümeleme analizi sonucunda da bankaların genel olarak yerli sermayeli ve büyük çaplı yabancı sermayeli bankalar olmasına göre kümelendiği gözlemlenmiştir. Fakat K-ortalamlar yöntemine göre yapılan kümelemede büyük çaplı yabancı sermayeli bankalardan Arap Türk Bankası A.Ş. ve Deutsche Bank A.Ş. aynı kümede yer alırken iki adımlı kümeleme yönteminde bu bankalar ayrı kümelerde yer almaktadır.

Ayrıca K-ortalamlar yönteminde Soci t  G n rale (SA) genel olarak yerli sermayeli bankaların oluşturduğu kümede yer alırken bu yöntemde kendi başına bir küme oluşturmuştur. Diğer bir taraftan K-ortalamlar yönteminde Citibank A.Ş. kendi başına bir küme oluştururken bu yöntemde çoğunluğu yerli sermayeli bankaların oluşturduğu kümede yer almaktadır.

Tablo 8. İki Adımlı Yöntem Sonuçları

Küme Bileşimi	Küme No
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.	
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	
Akbank T.A.Ş.	
Anadolubank A.Ş.	
Fibabanka A.Ş.	
Şekerbank T.A.Ş.	
Turkish Bank A.Ş.	
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	
Türkiye İş Bankası A.Ş.	
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Küme 1
Alternatifbank A.Ş.	
Burgan Bank A.Ş.	
Citibank A.Ş.	
Denizbank A.Ş.	
HSBC Bank A.Ş.	
ICBC Turkey Bank A.Ş.	
ING Bank A.Ş.	
QNB Finansbank A.Ş.	
Turkland Bank A.Ş.	
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	
Deutsche Bank A.Ş.	Küme 2
Arap Türk Bankası A.Ş.	Küme 3
Société Générale (SA)	Küme 4

3.7. Kümelemede Yararlanılan Oranların Önem Derecelerinin Belirlenmesi

Tabloda, analiz sonucu ortaya çıkan kümelerin oluşumunda kullanılan finansal oranların önem dereceleri görülmektedir. Buna göre en belirleyici finansal oranın *Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler* olduğu görülmüştür. En az etkili finansal oranlar ise *Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar* ve *Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye* olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Bankaların Kümelenmesinde En Önemli Oranlar

Simge	Finansal Oran	Önem Derecesi
L2	Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	1
G7	Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	0,8812
G3	Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Varlıklar	0,4451
S1	Sermaye Yeterliliği Oranı	0,4434
G11	Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler	0,4411
B6	TP Mevduat / Toplam Mevduat	0,4209
G1	Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar	0,3799
B8	Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar	0,3522
G12	Faiz Giderleri / Toplam Giderler	0,3146
G2	Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı	0,3078
G10	Faiz Giderleri / Toplam Varlıklar	0,3019
A2	Toplam Krediler / Toplam Varlıklar	0,2722
B1	TP Varlıklar / Toplam Varlıklar	0,2651
A3	Toplam Krediler / Toplam Mevduat	0,2484
G8	Toplam Gelirler / Toplam Giderler	0,2442
K1	Ortalama Aktif Karlılığı	0,1859
L3	TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler	0,1663
F4	Personel Gideri / Diğer Faaliyet Giderleri	0,1609
B7	TP Krediler / Toplam Krediler	0,1498
K3	Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	0,1420
G4	Faiz Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri	0,1403
G6	Kredi Karşılıkları / Toplam Varlıklar	0,1047
G5	Diğer Faaliyet Giderleri / Faaliyet Brüt Karı	0,1002
F6	Faaliyet Brüt Karı / Toplam Varlıklar	0,0949
L5	YP Likit Aktifler / YP Pasifler	0,0917
A4	Donuk Alacaklar / Toplam Krediler	0,0792
F3	Kıdem Tazminatı / Personel Sayısı (Bin TL)	0,0790
A6	Tüketici Kredileri / Toplam Krediler	0,0739
A1	Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Varlıklar	0,0689
B5	YP Varlıklar / YP Yükümlülükler	0,0341

A5	Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar	0,0167
K4	Net Dönem Karı (Zararı) / Ödenmiş Sermaye	0,0045

3.8. Küme Kalitesinin Belirlenmesi

Küme kalitesinin belirlenmesinde çeşitli yöntemler kullanılabilir. Kaliteli bir kümeden söz edebilmek için bir küme içerisindeki öğelerin birbiri ile benzer, kümeler ise birbirinden farklı olmalıdır. Silhouette hem uyum hem de ayrışmanın ölçülebilmesi için tercih edilen popüler bir katsayıdır. Bir kümedeki her öğe için içinde bulunduğu kümedeki tüm öğelere olan ortalama mesafe ölçülür. Ayrıca kümelerin birbirine olan mesafelerini de ölçmeye olanak sağlamaktadır. Kalitesi yüksek olan bir kümede, küme içi mesafeler küçük; kümeler arası mesafeler büyük olmalıdır. Bu değer -1 ile +1 arasında değer almaktadır (Norusis, 1998, s. 397).

Tablo 10’da yer alan Silhouette küme içi bitişme ve kümeler arası ayrışma (kohezyon ve separasyon) ölçeğine göre 4 kümeli sonuç oldukça iyi (0,70) sayılabilecek kalitededir.

Tablo 10. Küme Kalitesi

Silhouette küme içi bitişme ve kümeler arası ayrışma (kohezyon ve separasyon) ölçeği	Ortalama Silhouette
0,6527	0,7

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde faaliyet gösteren ticari bankaların, finansal tablolarından türetilen finansal oranların kullanılarak çok değişkenli istatistiki yöntemlerden biri olan Kümeleme Analizi yöntemi ile sınıflandırmaktır. Böylece ülkemizde faaliyet gösteren ticari bankalardan hangileri arasında homojen bir yapı olduğunu ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışmanın kapsamı 2008-2018 yılları arasında Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 24 adet ticari bankalardan oluşmaktadır. Araştırmanın değişkenlerini bankaların bilanço ve gelir tablolarından elde edilen finansal oranlar oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan verilere Türkiye Bankalar Birliği tarafından 2008-2018 yılları arasında yayımlanan raporlardan ulaşılmıştır. Toplanan veriler, “bankaların bilanço, gelir tablosu, bilanço dışı yükümlülükler tablosu ve finansal performans rasyoları başta olmak üzere bilançonun vade dağılımı, faiz riski ve kur riski tabloları ile krediler, mevduat, personel ve şubelere ilişkin çok çeşitli ve detaylı bilgileri kapsamaktadır”. Söz konusu yıllar arasında gözlem ve değişken kümeleri kullanılarak oluşturulan veri matrisleri SPSS istatistik paket programı aracılığıyla Kümeleme Analizi uygulamasına tabi tutulmuştur. Kümeleme analizi ise hiyerarşik kümeleme yöntemlerinden biri olan Ward yöntemi, hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden biri olan K-ortalama yöntemleri ve bu iki yöntemin birleştirilmesiyle hibrid bir yöntem olarak oluşturulan İki Adımlı Kümeleme Yöntemi (TwoStep) kullanılarak 3 ayrı yöntemle yapılmıştır.

Söz konusu bu üç yöntemden her birine göre ilgili yıllar esas alınarak (2008-2018) küme sayısı belirlendikten sonra oluşan kümelerin genel olarak finansal özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen kümeler; “sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve gelir-gider yapısı rasyoları esas alınarak banka bazında incelendiğinde finansal oranlar temelinde birbirine en çok benzeyen bankaların bir araya geldiği görülmektedir”.

2008-2018 yılları için yapılmış olan bu analizde yıllar itibari ile ortak olan nokta kümelerin finansal oranlar temelinde karakteristiklerini tanımlamaktır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre kümeleme analizinin bankaları finansal oranlar temelinde benzer bankaların sınıflandırılmasında

kullanılması için uygun bir analiz aracı olduğu sonucuna varılmıştır. 2008-2018 yılları itibariyle yapılan uygulamalar sonucunda, gözlem kümesinde yer alan bankaların anlamlı bir şekilde alt kümelerle ayrıldığı ve bu kümelerde finansal açıdan benzer bankaların bir araya geldikleri tespit edilmiştir. Ayrıca analize tabi tutulan 24 adet banka arasında benzer finansal performans sergileyen bankaların aynı kümede yer aldığı tespit edilmiştir.

Analiz sonucunda oluşan kümeler incelendiğinde, bankaların bir araya gelmesinde sahiplik yapısı ve büyüklük ölçeğinin etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Çünkü analiz yapılan 3 yöntemle göre oluşan kümelerde en kalabalık küme çoğunlukla kamu, yerel sermayeli ve yabancı sermayeli bankaların bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Diğer kümeler ise büyük çaplı yabancı sermayeli bankaların ise kendi başına bir küme oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu küme oluşumları Ward, K-ortalamlar ve İki Adımlı Kümeleme yönteminde de benzerlik göstermektedir. K-ortalamlar yönteminde yabancı büyük sermayeli bankalardan Arap Türk Bankası A.Ş. ve Deutsche Bank A.Ş. aynı kümede yer alırken; iki adımlı kümeleme yönteminde bu bankalar ayrı kümelerde yer almıştır. Ayrıca K-ortalamlar yönteminde Soci t  G n rale (SA) genel olarak yerli sermayeli bankaların oluşturduğu kümede yer alırken iki adımlı kümeleme yönteminde kendi başına bir küme oluşturmuştur. Diğer bir taraftan K-ortalamlar yönteminde Citibank A.Ş. kendi başına bir küme oluştururken, iki adımlı kümeleme yönteminde çoğunluğu yerli sermayeli bankaların oluşturduğu kümede yer almaktadır. Tüm bu sonuçlar göz önüne alındığında, geleneksel bankaların giderek birbirleri ile homojen bir yapı sergilemeye başladıkları ve sahiplik yapısına bakılmaksızın bankaların rekabet edilebilecek düzeyde geliştikleri görülmektedir.

Kümeleme analizinin bankacılık sektörünün daha detaylı tanınmasına olanak sağladığı ve çok sayıda finansal oran ile bankayı bir anda değerlendirme imkanı vermesi açısından hem bankaların hem de sektörün finansal yapısını anlamada kullanışlı bir yöntem olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmada, kamu bankaları, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar ayrımı yapılmaksızın bankaların bir araya gelerek mevcut durumlarından çok farklı kümeler oluşturdukları görülmüştür. Fakat ele alınan 3 yönteme göre yapılan analizlerin ortak noktası kamu bankalarının birbirinden hiç ayrılmadığı fakat özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalarda kümeler arası değişimler görülmektedir.

Yapılan bu çalışmanın bankacılık sektörünün finansal yapısının daha iyi anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca ilgili literatür incelendiğinde bankacılık sektörünün finansal oranlar bazında performans sınıflandırılmasında çok kriterli karar verme tekniklerinden (TOPSIS, COPRAS, ELECTRE gibi), parametrik ve parametrik olmayan yöntemlerden yararlandığı görülmektedir. Kümeleme analizi yönteminde ise genel itibari ile kümeleme analizi yöntemlerinden sadece birinin tercih edildiği görülmektedir. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak 3 yöntem (*Hiyerarşik-Ward*, *Hiyerarşik olmayan-K-ortalamlar* ve *Hibrid-İki Adımlı Kümeleme*) bir arada kullanılarak literatüre ek katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar hem banka yönetimleri hem de diğer paydaşlar için önemlidir. Bankacılık sektörünün hassas bir yapıya haiz olmasından dolayı finansal ve ekonomik krizlerden en çok etkilenen kurumlar bankalardır. Bankaların finansal açıdan (varlık ve kaynak yapıları) birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olmaları bu çalışmanın önemini arttırmaktadır. Kurumsal ve bireysel tasarruf sahiplerinin güveni üzerine kurulu bankacılık sistemi içerisinde yaşanan bir olumsuzluk tüm bankacılık sektörünü etkilemekte ve tasarruf sahipleri başta olmak üzere tüm ekonomiye zarar vermektedir. Bu nedenle çalışmada elde edilen bulguların başta ekonomiye y n verenler olmak üzere, banka yöneticileri ve diğer paydaşlara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın en önemli kısıtı örneklemdir. Çalışmanın  rneklemi, Türkiye bankacılık sektöründe 2008-2018 yılları arasında faaliyet gösteren 24 adet ticari bankadan oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler söz konusu yıllarda bankaların mali tablolarından temin edilmiştir. Kullanılan verilerin 2008-2018 yılları arasında sürekli olmasına dikkat edilmiş ve çalışmanın ele

aldığı dönemler arasında verilerine ulaşamayan bankalar çalışmadan çıkarılmıştır. Bu nedenle çalışmada 24 bankanın verileri analize tabi tutulmuştur.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Yazar Katkıları: 1. yazar, çalışmada Giriş, Literatür bölümlerinde katkı sağlamıştır. 2. yazar, çalışmada Analiz, Sonuç bölümlerinde katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı: %50, 2. yazarın katkı oranı: %50

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Afşar, M. (2011). Küresel kriz ve Türk bankacılık sektörüne yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 143-171.
- Aydın, Y. (2019). Türk bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 181-189.
- Brown, K. (2012). Cluster analysis of banks in the Asia Pacific Kym Brown, Leonid Churilov, Michael Skully. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/profile/Kym-Brown/publication/271517281_Cluster_Analysis_of_Banks_in_the_Asia_Pacific/inks/54ca893e0cf22f98631b6c05/Cluster-Analysis-of-Banks-in-the-Asia-Pacific.pdf
- Çalış, A., ve Baynal, K. (2016). Kümeleme analizi ile bankacılık sektöründe satış stratejilerinin belirlenmesi, Beykent Üniversitesi. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 9(1), 13-41.
- Dao, B., ve Khanh, P. (2014). Cluster analysis for Vietnamese Banks. SSRN. Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2543094.
- Dardac, N., ve Boitan, I. A. (2009). A cluster analysis approach for banks’ risk profile: The Romanian evidence. *European Research Studies*, 12(1), 109-118.
- Doğan, B. (2008). *Bankaların gözetiminde bir araç olarak kümeleme analizi: Türk bankacılık sektörü için bir uygulama*. (Doktora Tezi). Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ercan, H., ve Sayaseng, S. (2016). The cluster analysis of the banking sector in Europe. *Economics and Management of Global Value Chains*, 111-127.
- Ertay, H. İ. (2014). *Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine nedensellik analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kale, S. (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 209-220.
- Keçek, G., ve Cinsler, V. (2008). Türkiye’de faaliyette bulunan ticaret bankalarının performanslarına göre sınıflandırılmasında etkili olan değişkenlerin belirlenmesi ve

- bir uygulama denemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 189-206.
- Navruz, B. (2019). *Bankacılıkta sistemik risk sorunu ve Pigovian çözüm yaklaşımı: Türk bankacılık sektörü açısından bir değerlendirme*. İstanbul: TBB Yayınları.
- Neely, M. C. ve Wheelock, D. C. (1997). Why does bank performance vary across states? *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 79(2), 27-40.
- Norusis, M. J. (1998). *SPSS guide to data analysis for SPSS -PC plus*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Sørensen, C. K., ve Puigvert Gutiérrez, J. M. (2006). Euro area banking sector integration using hierarchical cluster analysis techniques, *ECB Working Paper Series*, 627, 4-39.
- Tatlıdil, H. (1992). Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz. H.Ü. Fen Fakültesi İstatistik Bölümü, Ankara.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2019). *Bankacılık sisteminde banka, çalışan ve şube sayıları*. İstanbul: TBB Yayınları.
- Tekin, B., ve Bastak, S. N. (2021). *Bireylerin katılım bankacılığı (İslami bankacılık) tercihlerini etkileyen faktörler*. Karabulut, Ş. (Ed.), Ulusal, Uluslararası ve Küresel Ölçekte Finans Uygulamaları içinde (s. 175-203). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Tekin, B. (2018). Ward, k-ortalamalar ve iki adımlı kümeleme analizi yöntemleri ile finansal göstergeler temelinde hisse senedi tercihi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(40), 401-436.
- Tekin, B., ve Temelli, F. (2020). K-ortalamalar yöntemi ile bankaların sermaye yeterlilik rasyolarına göre kümelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 11-36.
- Tunay, K., ve Silpar, A. (2006). Türk ticari bankacılık sektöründe karlılığa dayalı performans analizi-I. *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi*, 1-43.
- Vardar, T. (2010). *Bankaların tüzel müşteri segmentasyonunun, niteliksel ve niceliksel kümeleme analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman Yılmaz, C. (2020). Türkiye'deki illerin bankacılık faaliyetleri açısından çok değişkenli istatistiksel yöntemler ile incelenmesi. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4(2), 471-493.
- Yılmaz, Z., ve Uzgören, E. (2014). Türkiye'de illerin temel bankacılık faaliyetleri yönünden kümeleme analizi yöntemiyle sınıflandırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 535-554.

CURRENCY CRISES AND HUMANITARIAN FUNDS: WELFARE AND MONETARY DYNAMICS IN TURKEY

Sebestyén Gergely

sebestyen48@gmail.com

ORCID: 0001-2526-3232-3248

Adam Obrycki

obryckia79@gmail.com

ORCID: 0001-2526-3232-3247

ABSTRACT: The fiscal and institutional heritage of Turkey sets a narrow room for policy regulation to impose guarantees to currency competitiveness. The paper considers financial features, empirical inflation drivers, and novel monetary instruments in the recent economic chronology of Turkey; aiming to present an association between currency volatility and the humanitarian context of the EU-Turkey agreement. Specifically, the prevalence of informal economies, housing market transformations, and the accumulation of high-interest bearing private debt appear as influential policy variables within the current model for welfare provision. At the intersection of humanitarian funds and state-defined aims, it strikes as strategically important to preserve the real value of allocated funds from cash transfer programs such as the ESSN.

Keywords: currency crisis, inflation, humanitarian funds, real value, welfare provision

KUR KRİZLERİ VE İNSANİ FONLAR: TÜRKİYE'DE REFAH VE PARASAL DİNAMİKLER

ÖZ: Türkiye'nin mali ve kurumsal mirası, para biriminin rekabet edebilirliğine garantiler yüklemek için politika düzenlemesi için sınırlı bir alan sunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin son ekonomik kronolojisindeki finansal özellikleri, enflasyonun ampirik itici güçlerini ve yeni parasal araçları ele alıyor ve nihayet para birimi oynaklığı ile AB-Türkiye anlaşmasının insani bağlamı arasında bir ilişki sunmayı amaçlıyor. Özellikle, kayıt dışı ekonomilerin yaygınlığı, konut piyasası dönüşümleri ve yüksek faiz getiren özel borç birikimi, mevcut refah sunumu modelinde etkili politika değişkenleri olarak görünmektedir. İnsani yardım fonları ile devlet tarafından tanımlanan amaçların kesiştiği noktada Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN) gibi nakit transfer programlarından tahsis edilen fonların gerçek değerini korumak stratejik olarak önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kur krizi, enflasyon, insani yardım fonları, sosyal yardım

Submission Date: 04.04.2022

Acceptance Date: 25.04.2022

Citation Information: Gergely S. and Obrycki, A. (2022). Currency crises and humanitarian funds: Welfare and monetary dynamics in Turkey, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 77-88.

1. INTRODUCTION

Currency fluctuations regularly affect the evolution of macroeconomic fundamentals in the historiography of Turkey. Despite the lack of severe hyperinflation episodes, high and chronic inflation has been a periodic feature of state financial accounts. This paper surveys the association between the volatility of the Turkish lira and the welfare attributes of the Turkish humanitarian regime, considering the role of currency crises in contemporary challenges of political economy.

First, a historical account portrays Turkish debt dynamics and financial evolution from an import-substitution growth standard to construction centred industrialization. The legacy of high public debt and foreign borrowing that had often characterized past state administrations arguably extends to the present day. With the modernization of state finance, the development model of the 1980s attempts to break from this pattern by the combination of capital liberalization and the sheltering of strategic export-producing sectors. Whereas unsustainable fiscal balances negatively influence currency dynamics over the 1970-2000 interval, macroeconomic fundamentals are deemed relatively stable up to the final years of this era. The first significant debacle of the modern lira manifests over 2000-2001 by the effect of international financial crises and a misaligned stabilization scheme under the supervision of the IMF. In the ensuing consolidation process, sustained high interest rates evoke the problem of currency over-valuation which enables cheap FX borrowing and gradually builds up the import dependency of Turkey. A construction-centred economic model further eventuates that the growing FX funds are only weakly embedded in the national economy. The developments foresee recent crisis events as well, typified by weakened export products and foreign currency indebtedness.

Progressing to recent time periods, the paper observes the monetary management of this financial configuration by the Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT). Over the past decades, an inflation targeting monetary regime has repeatedly exceeded its pre-specified rates. Along with the identification of various inflation drivers, the long-term contribution of an expectation formation component deserves fundamental consideration - not least as it directly interacts with the chronology of the Turkish debt identity. To facilitate a balanced public finance and produce currency stability guarantees, the CBRT has introduced novel monetary instruments. Comments are presented on the asymmetric interest corridor and reserve option mechanism, as well as overall reserve structure and their relationship to statistically notable inflation drivers.

The paper proposes that similar structural queries equally appear inside the humanitarian context of the EU-Turkey agreement and particularly what concerns patterns of wealth allocation. In other words, the pillars of the financial review are suited to inform an enquiry into real wealth constituents with strategic welfare properties in a humanitarian setting. The paper studies the intersection of international humanitarian funding and state-defined aims, with specific regard to the cash transfer mechanism of the Emergency Social Safety Net (ESSN) and the opportunity it entails to preserve the real value of the allocated funds. Overall, the prevalence of informal economies, housing market transformations, and the accumulation of high-interest bearing private debt appear as influential policy variables within the current model for welfare provision.

2. CURRENCY CRISES AND ECONOMIC INSTITUTIONS

In analysing the legacy of the Turkish public debt profile, Taskinsoy (2019a) detects 'addiction to foreign borrowing' already at the time of the Crimean war with sustained high costs to the Ottoman state administration. In 1881 the Ottoman Public Debt Administration is established to collect reparation payments, with strong European and especially British governing influence up to the First World War. Shortly after, as the Turkish Republic is declared the Paris Convention of 1925 delineates that the state shall assume Ottoman debt payments, completing the final such transfer only as of 1954 (Taskinsoy 2019a).

In turn, within the *modern* economic chronology of Turkey, Orhangazi and Yeldin (2021) describe the early 1980s development model as 'import substitution industrialization', subsequently abandoned in favour of aperture to international trade whereby tax and credit incentives boost an export-oriented growth model and full capital liberalization completes by 1989.

For this period, Akçay et al. (2001) review the fiscal profile of the state (1970-2000) to propose that a nonstationary debt-to-GNP ratio reflects on the continuous presence of an ‘unsustainable fiscal outlook’. The authors remark that the consolidated budget deficit is often merely half of total state borrowing requirements, and indeed this measure exercises no permanent statistical influence over the inflation rate. Instead, they design a scaled ‘public sector borrowing requirement’ (PSBR) that compensates for scarce data at the time and better reflects on real fiscal deficits. Already at this stage, the results confirm the consensus view that fiscal imbalances are the ‘main culprit’ to inflation dynamics – although the authors remind of the *inertial* nature of inflation with a long-term expectation formation component. The statistical strength of expectations is recorded for more recent time periods via the empirics of Kara et al. (2017), expounded in the related section.

Over the late 1990s, a period of stable macroeconomic fundamentals concludes as Turkey is exposed to the contagion effect of the Asian and Brazilian financial crises. The ensuing stabilization package by the International Monetary Fund (IMF) prescribes an austerity and disinflation-based programme to stabilize the lira, including the establishment of the fixed exchange rate currency board of the CBRT (known as ‘tablita’). Orhangazi and Yeldan (2021) rightfully remark that this approach permits – if not encourages – speculative capital flows and a continuously widening current account deficit, a deep financial crisis resulting by February 2001 after which the Lira devalues by 51, GDP contracts by 7, and inflation soars by 62 percentage points. Currency fluctuations are of strategic importance throughout this period – Taskinsky (2019a) confirms that chronic inflation within the 60-80 percent margin exacerbates the 2000-01 lira crisis at the aggregate costs of 30% of GDP. He agrees that the stabilization package of the IMF had been heavily misaligned, even drawing on the original criticism of Keynes vis-a-vis financial watchdog institutions that often ‘compel’ world inflation on the economic periphery.

In the post-2001 consolidation episode the government institutes a ‘neoliberal structural reform’ whereby fiscal policy is *contracted* and high interest rates produce an overvalued exchange rate. In addition, the state fosters swift privatization to recover a budget surplus and regain capital stability (Orhangazi & Yeldan 2021). Recalling the seminal paper of Giavazzi and Pagano (1990), the elements of this recovery process might classify as an ‘expansionary fiscal contraction’ mechanism. Initially regarded as a success story, this path is now understood to have unleashed a cycle where the continuous appreciation of the lira preserves a negative current account balance and incentivizes the high import proportion of intermediate and capital goods, having established the *import dependency* of Turkey (Figure 1).

Up to the Global Financial Crisis (GFC) of 2008, the appreciating lira overstates the real GDP of Turkey in dollar terms which attracts foreign capital and facilitates a growth model ‘centred around a construction boom’ (Orhangazi & Yeldan 2021). Consequently, the traditional influence on export industry is replaced by a construction-centred and import-dependent development model with capital shifting away from productive intermediates. The authors characterize this process as premature de-industrialization and ‘jobless growth’ where capital injections and investment shift to sectors with low value-added production. For instance, the traditionally strong textile industry experiences the gradual downgrading of its export competitiveness. Instead, cheap foreign denominated liquidity is primarily employed in the construction sector, its economic share growing from 7% to 17% between 2004-17. Crucially, to finance this economic shift external borrowing by construction and real estate companies extends from \$1.5bn in 2006, to \$26bn by 2018 (Orhangazi & Yeldan 2021).

These institutional precursors reflect on the ‘original sin’ of Turkish indebtedness, the term conceptualized by Eichengreen and Hausmann (1999) to explain how foreign currency (FX) funds are drawn to compensate for incomplete domestic markets with impaired borrowing capacity in local denominations. Combined, import dependency and excessive FX borrowing aggravate the challenge of economic consolidation. Recollecting the analysis of Reinhart and Rogoff (2009) on banking crises, the global nature of the GFC makes it ‘far more difficult for many countries to grow their way out through higher exports, or to smooth the consumption effects through foreign borrowing’.

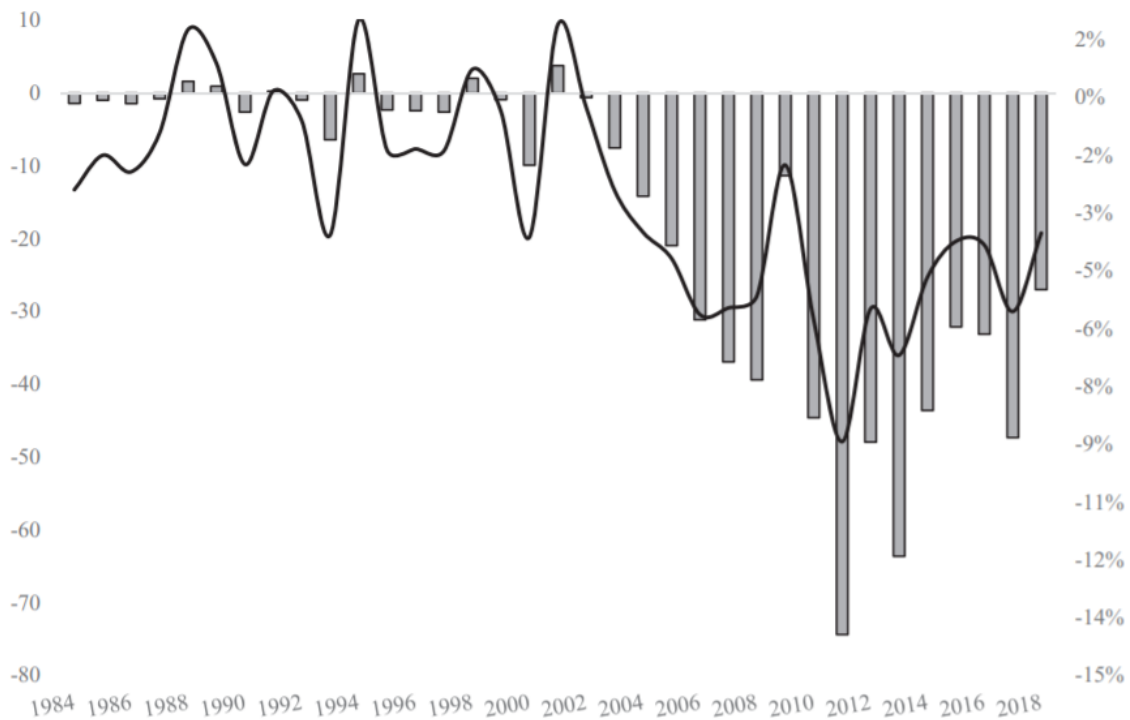

Figure 1: Current Account Balance, Turkey

Source: Orhangazi & Yeldan (2021) from CBRT data (*left: bn\$; right: %gdp*)

Before turning to recent currency dynamics, it is instructive to review statistical crisis predictors up to the events in 2008. Ari & Cergibozan (2018) study a twenty-four-year interval (1990-2014) and identify leading determinants of currency crises in the inflation rate, portfolio investments, and foreign capital flows – these three policy variables serve as ‘early warning systems’ to anticipate adverse episodes. Moreover, their statistical approach suggests that currency crises before 2001 primarily result from *internal* imbalances, subsequent shock events often externally induced via contagion. Similarly, Cömert and Yeldan (2018) analyse macroeconomic fundamentals preceding Turkish crises and confirm the monetary nature of currency shocks before the GFC. Incidents in 1994 and 2001 are financially driven with high government deficits and the monetary burden of high inflation and interest rates at times ‘feeding each other’. In turn, the shocks of the 2008-09 interval operate across the real sector and expose the weakness of the import-based growth model as well as the vulnerable profile of high private debt. Following the global financial crisis, low interest rates generate cheap borrowing costs which initially allows an expansionary recovery. Nevertheless, the relative over-valuation of the lira once again poses a structural problem. To the renewed appreciation pressure, the push factors result from the global introduction of quantitative easing policy and interest rates converging to the zero lower bound in advanced economies. Simultaneously, the pull factor is determined by high domestic interest rates in Turkey near 10% which nonetheless seem vital to keep the inflationary pressure under control. Nevertheless, the conditions re-emerge to allow a degree of speculative arbitrage over the lira whilst further augmenting the foreign indebtedness of the private sector (Orhangazi & Yeldan 2021).

The external conditions of abundant global liquidity and low interest rates combine with an internal policy shift relative to the institutional history of Turkey. The change of policy regime and the renewed lira crisis induce a modified economic paradigm where Turkey completes the final loan payment to the IMF as of May 2008 – the country officially distanced from the institution ever since. Nonetheless, Taskinsoy (2019a) contends that this is not a ‘true economic graduation’ as Turkey is characterized by ‘elongated addiction to the US. dollar’ with a sustained need to attract foreign currency capital. The absence of autonomous graduation is also detectable leading up to the most recent currency crisis as residents increase

their FX holdings by twenty percent (Aug'18 – Apr'19), the net FX position of private firms remains high, and foreign borrowing is essential to cover debt obligations (Taskinsoy 2019a). Simultaneously, FDI alone falls by 40 points in 2017, confirming the mounting need to recover FX resources (Figure 2):

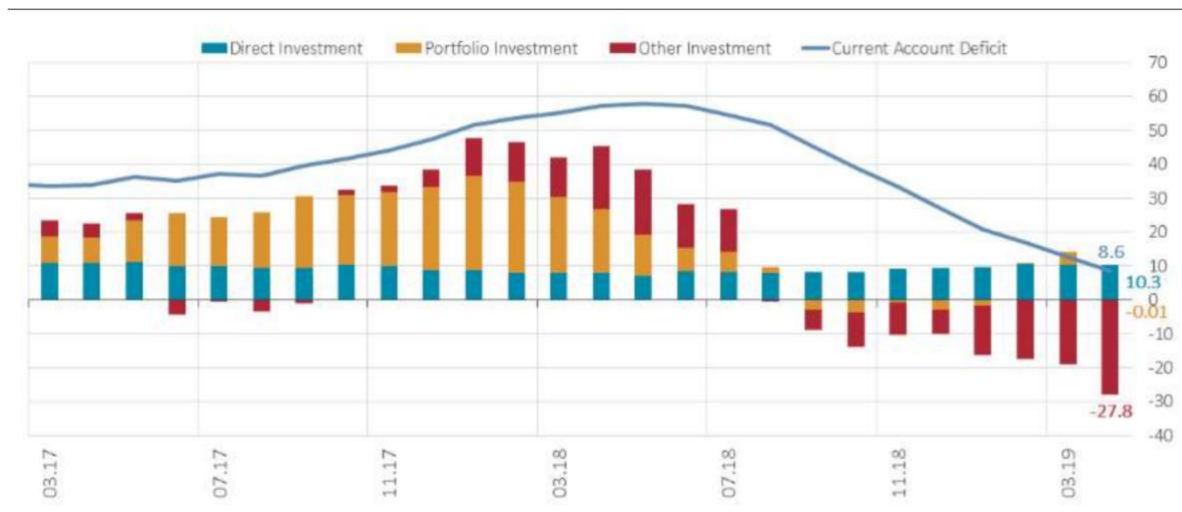

Figure 2: FDI and Investment flows

Source: Taskinsoy (2019a) from CBRT data

The need for reliable FX funding is problematic as, for instance, the IMF might demand conditions that do not suit the specific needs of Turkey. Relative to the 2001 crisis, the present volatility of the lira is aggravated by the abandonment of ‘expansionary contraction’ strategy as recent economic policy is frequently characterized by low fiscal discipline (Orhangazi & Yeldan 2021). The 10th of August 2018 documents a single day drop of 18% in the value of the currency – by this point, the current account deficit is 5.8 percent of GDP, total foreign currency debt peaks at the value of \$457bn, and the major portion (\$146bn) of maturing debt is owed by the private sector and banks (Arbaa & Varon 2019). With a third of lending by Turkish financial intermediaries conducted in FX, the four largest banks lose 6-8 percent of stock value on the event day, as well as the Eurozone bank index drops by 4.3 percentage points induced by contagion. Studying cumulative abnormal returns in 2018, Arbaa & Varon (2019) further register abnormal losses of 38 percent for a *three-day* period for Turkish banks. As a side note, within the Eurozone, banks situated in countries which are the ‘most committed to the monetary union’ are affected to the greatest extent, rather than banks with the strongest direct exposure to Turkish financial markets.

Overall, recent currency dynamics display most of the culprits of previous crisis intervals, namely premature de-industrialization, excessive private debt, an impaired fiscal profile, and the expectations-driven inflation premium. Next, the task is to observe how monetary instruments address this challenge – the subsequent discourse specifying which of these financial variables are influential in the Turkish welfare context.

3. MONETARY INSTRUMENTS

As the previous section considered policy attributes at distinct crisis intervals in Turkey, it is instructive to examine current monetary dynamics as well as the use of novel tools in central banking. Kara

et al. (2017) reveal that the inflation-targeting monetary regime of Turkey repeatedly exceeds targets (4-7%, 2006-16) with consumer price inflation (CPI) growing at the yearly average of 8.2% (Figure 3):

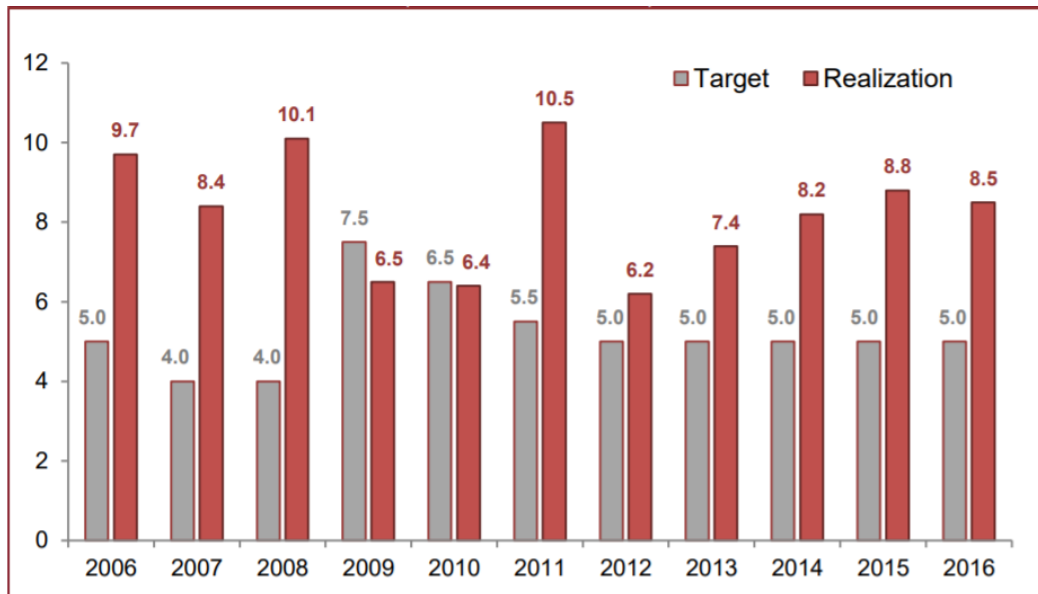

Figure 3: Consumer price inflation (% CPI) vs. targets

Source: Kara et al. (2017) from Turkstat and CBRT data

The authors then design a reduced form, time varying parameter Philips Curve to capture the statistical strength of different inflation drivers. They find that the likely candidates of the output gap (0.50) and real wage shocks (0.16) significantly lead inflation movement, even if the size of their impact is moderate. In the focus period, the exchange rate pass-through to import prices varies between 13-18 percent, whilst the import price pass through to inflation reduces 12-9 percent. The implication is that the exchange rate is a major push factor in driving inflation, which the findings confirm detecting a 2-points average impact per year (4-point maximum taken in 2015). Additionally, as the actions of the policy regime often prioritize tax hikes over expenditure cuts, fiscal policy contributes to inflation by 0.8 points (or for instance, 1.4-points in 2016). The 4-point constant term which is unexplained in the model, the authors attribute to expectation formation in pricing due to weak monetary guarantees of price stability – an expectation driver already identified in the institutional chronology of Turkey, and an important factor to explain the ‘chronic’ nature of inflation.

To mitigate the recurring volatility of the Turkish legal tender, the CBRT introduces monetary tools regarded as novel even in the context of macroprudential reforms. It is a global trend following the GFC that the monetary mandate extends beyond price stability to target wider shock resistance. As the former deputy governor of the CBRT Murat Uysal points out, in this period expansionary capital inflows continue to place appreciation pressure on the lira contributing to weakened export products and an import-heavy private industry (Uysal 2017). Two instruments stand out to address this configuration: a specifically tuned interest rate corridor and the so-called reserve option mechanism (ROM). The ‘asymmetric interest corridor’ is specified as ‘the differential between the overnight lending and borrowing rates charged by the CBRT on its operations’, used as a macroprudential instrument (Uysal 2017). Simply put, the width of the corridor is set by the ‘ceiling’ of the overnight lending rate and the ‘base’ of the borrowing rate (Kara & Ekinci 2018). The corridor allows short-term interest rates to temporarily differ from the policy rate on either end, to assist efficient capital flow management. In terms of reserves, the ROM is introduced to enable banks to hold a percentage of required lira buffers in foreign currency (FX) or gold – this is to stabilize ‘excess capital flow volatility’ in a market-based mechanism without necessitating open FX auctions from the part of the central bank (Kara & Ekinci 2018). In fact, the ROM is often proposed as a

‘market friendly automatic stabilizer’. For instance, if strong capital inflows lower FX borrowing costs this prompts banks to hold more of their reserves in foreign tender, mitigating exchange rate volatility without direct state interference (Uysal 2017). In essence, the corridor stands to treat the volatility of capital flows and ROM would alleviate the real impact of these flows on macroeconomic fundamentals.

Concerning the empirical literature about ROM, the contribution of Aslaner et al. (2015) captures whether its automatic stabilizing feature is indeed effective. Since the inception of the mechanism up to 2014, banks had accumulated beyond \$50bn of reserves on CBRT accounts with the portion of ROM gold holdings also steadily increasing. The authors establish that two factors explain ROM utilization by financial intermediaries: first, the relative cost of lira against foreign currency funding. Second, the reserve option coefficient (ROC) set by the CBRT and specified as ‘the amount of foreign currency/gold for meeting one unit of required (lira) reserve’. In line with the original objective the coefficient would be kept constant, however Aslaner et al. (2015) emphasize that such a breakeven ROC is based ‘more on theory’ than empirical findings. Interestingly, FX liquidity holdings do *not* significantly drive ROM utilization by banks. Instead, short-term movements in the relative cost of lira funding matter, proxied in the paper by the overnight money market rate and the weighted average cost of CBRT funding. The authors conclude that short-term policy movements within the interest corridor undermine the automatic stabilization feature of ROM, despite that the corridor is an essential instrument of monetary flexibility to address capital flow volatility. Therefore, the authors propose to broadly fix the cost of holding lira reserves by adjusting the remuneration of reserve requirements, for instance altering it in concert (one-to-one) with the short-term market interest rates (Aslaner et al. 2017).

As Taskinsoy (2019b) records, it is the Bretton Woods system to conclusively establish the position of the US. dollar as the world reserve currency. Within the financial edifice of Bretton Woods the dollar becomes the ‘key currency in the settlement of international payments’, having served as the sole legal tender tied in value proportions to gold (Bayram et al. 2017). In the contemporary economic climate, the major portion of foreign exchange volumes continues as dollar denominated whereas approximately half of global currencies are in ‘tight trading range’ to the dollar. Regarding the global composition of foreign reserves, the two most popular reserve currencies are the dollar (62 percent) and the euro (20 percent), albeit the dominance of the dollar has decreased from a peak 80 percent share (Taskinsoy 2019b). Recently, gold holdings have regained popularity in central banking as a reserve asset with beneficial safe-haven and store of value characteristics. Following the GFC for the first time in two decades, central banks have emerged as net buyers of gold. Forex reserves are in continuous use to guarantee the credibility of a floating exchange rate policy, a relevant query for Turkey given its autonomous monetary regime. Moreover, the reserve structure of the CBRT is strategic in performing its monetary mandate due to the prevalence of foreign funding in the Turkish private industry.

On similar lines, Kilci (2019) studies CBRT reserves in relation to financial stability and argues that the reserve volume is a decent crisis predictor, as well as an essential instrument to stabilize the lira under shock events. Earlier studies approximate reserve adequacy via import measures and short-term capital flows – for instance, Yaman (2003 in Kilci 2019) argues that over 1988-2002 reserve levels in Turkey had been ‘higher than optimum’. In the post-2008 climate, Bayram et al. (2017) calculate optimal reserve holdings in four monetary regimes including Turkey, considering the top four reserve currencies (dollar, euro, sterling, yen) and gold as the fifth asset. They propose that the CBRT shall increase its gold holdings given ‘outstanding performance’ over the GFC and reduce dollar holdings to strengthen its monetary profile. The empirics of Kilci (2019) integrate later periods as well, characterized by the recurrent volatility of the lira. She notes that the IMF applies two criteria to measure reserve adequacy: first, the optimal reserve volume determined as 25% of annual imports. Second, net international reserves are compared against short-term financial obligations, producing a debt tolerance metric of the ‘capability to rollover external debt’. Kilci demonstrates adequate reserve levels for the 2011:Q3 – 2018:Q4 period by the first measure but postulates insufficient reserve volume by the second approach which she holds as the more relevant for it sets the optimal ‘buffer stock’ in crisis events. The reserve level continues to be relevant as it conditions monetary efficacy to stabilize the lira in the case of external policy spill-overs and/or domestic inflationary pressure.

The dilemma of reserve composition considers portfolio elements with different store of value attributes, a query which relates to the allocation of the humanitarian budget. Overall, financial dollarization appears as problematic in Turkey exacerbating ‘original sin’, raising the real value of debt,

and impairing the efficacy of the monetary mandate. Conversely, as the humanitarian budget of the EU-Turkey agreement operates with the most popular reserve currencies with attractive monetary features, the funding source might provide unique opportunity within the Turkish welfare regime – prescribing the subject to the remaining section.

4. HUMANITARIAN FUNDS AND WELFARE

Absolute and relative currency value intersect with the humanitarian context on various dimensions – the informal economy and wealth accumulation patterns providing one such theoretical link. There is an extending body of empirics to examine economic transformations in Turkey resulting from refugee migration waves. Tanrikulu (2020) unveils positive association with the price level in Turkey (2012-20), the strongest increase in CPI observed for South-eastern Anatolia. Erdem (2019) equally finds that the CPI rate is often 1-2 percentage higher in border regions relative to the Turkish average (2008-2018). However, ‘price reductions in the post-immigration era have also been recorded, particularly in the informal labour-intensive sectors’ (Tanrikulu 2020).

In fact, the conclusions of Konuk and Tümen (2016) stand in contrast to these findings. Utilizing Turkstat data, the authors contend that refugee migration had induced the general decline of the price level by a 2.5 percent margin. The *channel* of such price reductions is the mediation of labour cost advantages as refugees might supply inexpensive labour primarily in sectors where informality is the dominant form of employment. In fact, for these sectors the observed average price reduction is 4% whereas prices in the *formal* labour-intensive sectors are virtually unchanged (0.4%). The alternative inflation channel of a positive demand shock is excluded by the authors, controlling that the price decline is about 7 percent for elementary food products and 2 percent for luxury items.

Overall, regional variation is present regarding this simple relationship between the price level and the welfare regime. In terms of the reverse channel, Çelik et al. (2020) test CBRT and TurkStat data (2004-20) and find that unit increases in economic growth and inflation reduce informal labour (0.233 and 0.039), whereas a unit growth of unemployment induces a proportionate growth of the informal workforce (0.991) – implying nearly perfect substitutability across official and undeclared labour forms. Upon the refugee shock wave the formal employment of Turkish citizens followed a slightly increasing trend, reflecting on the fact that refugees lack access to formal job openings and the added competition manifests especially for unofficial jobs (Del Carpio & Wagner 2015). This economic diversification was paired with the empirical trend of residential change, most importantly an 11 percent average price increase in high quality housing rent (Tumen 2016), denoting an interaction across economic and social identities.

Recently, the volatility of the lira has intensified the policy discussion over the treatment of the refugee crisis, the administrative competition growing for an impaired set of resources. Informal labour identities are relevant in this respect due to empirical substantiation to the argument that the unofficial economic sector acts as a ‘buffer zone’ in crisis episodes. Specifically, Kahlayar et al. (2020) elaborate on the exposure of the informal sector to four types of financial crises in Turkey – namely internal, external, currency and banking. The authors employ time series analysis (1980-2011) utilizing data on GDP, terms of trade, a size estimate of informal economies and crisis variables inserted as a dummy. The results demonstrate a permanent positive effect on the size of the informal sector, with a 4-7 average percentage growth in the first three years. The initial response is stronger to internal than to external and to banking relative to currency crises; but similar long-term effects are determined. Specifically, it takes a 1–2-year lag following a currency crisis to impact the informal economy near the average marginal value.

Overall, the informal economic identity of refugees and the resulting existential precarity constitute a link from currency crises to the humanitarian landscape. Oba et al. (2019) analyse the income structure of the poor in Turkey, pointing out that property and school tuition are often financed by the accumulation of high interest-bearing financial debt. The authors postulate that *income* inequality is relatively well understood but *wealth* inequality less so, despite its insightful characteristics to inform policy action. Accordingly, they define wealth as a ‘stock of assets’ with ownership features and earning periodic interest, income simply set as the current flow of earnings and one aspect of wealth. Two other wealth sources are specified as intergenerational transfers and crucially, state created opportunity. In this latter aspect, funding

sources with currency denominations that hold nominal worth present an opportunity particularly given the wealth structure of the poor with proportionately high emphasis on social transfers (Figure 4):

	TOTAL	FIRST QUINTILE	LAST QUINTILE
Wages and salaries	49,7	39,7	51,4
Casual	2,5	14,5	0,4
Entrepreneurial	19,8	16,9	23,7
Agricultural	5,0	8,9	3,7
Non-agricultural	14,8	8,0	20,0
Rental income	3,1	1,2	4,3
Property income	2,5	1,4	3,4
Social transfers	19,6	20,5	14,7
Pensions and survival benefits	18,0	12,8	13,8
Other social transfers	1,6	7,7	0,8
Inter-household transfers	2,5	4,5	2,0
Other	0,2	1,3	0,0

Figure 4: Structural breakdown of household income (% , with overlaps)

Source: Oba et al. (2019) from TUIK data, 2016

In terms of the overall financialization of the Turkish economy, the authors stress how it is expected to exacerbate wealth inequality as debt volumes rise and debt refinancing becomes more costly. They designate this process as the ‘socialization’ of private debt whereby earnings from work lose nominal worth, intergenerational transfers do not constitute a reliable income source; and access to property and consumption is realized by periodic debt accumulation. This, in turn, provokes a ‘wealth redistribution mechanism’ where the wealth structure of lower income groups is the most exposed to financial and currency crises – a relevant query not least as Turkey scores highest on income GINI within the OECD in 2019 (Oba et al. 2019).

The housing sector constitutes another link where the monetary profile of Turkey connects to the humanitarian scene. Balkan et al. (2018) argue that housing is strategic in the evolution of social networks with direct labour implications, whilst housing evolution reshapes the industrial character of a city and reflects on the level of congestion in public services. Whereas initially refugees had been expected to prioritize affordable rental accommodation over home ownership, as it had become clear that an early resolution to the Syrian war is excluded a second wave of demand is typified by refugees seeking permanent homes. Studying rentals and the ‘quasi-experiment’ of a positive demand shock, the authors examine the *first wave* where refugees still cluster in well-defined provinces defining clear treatment and control regions (Balkan et al. 2019). Reviewing the Survey of Income and Living Conditions (2010-13), the findings demonstrate a 2-5 percent increase in housing rent for control regions, almost entirely due to high quality and high-rent housing – in agreement with the earlier study of Tumen (2016). In fact, no statistically significant impact is detected on the rents of lower-quality accommodation. Erdem (2019) also notes the steady increase in the number of housing sales in border regions with rents on average 3-4 percentage points higher in refugee populated provinces (2013-15).

In conclusion, informal labour and a degree of residential clustering frequently define the economic identity of refugees. Therefore, in the midst of the recurring currency crisis it is important to revisit the ‘welfare mix’ encoded in the Turkish humanitarian setup. In this regard, Yilmaz (2019) highlights the three policy domains of social assistance, employment, and health. He argues that the legal status of ‘temporary protection’ delineated by the state, as well as the contours to the EU-Turkey agreement strengthened the public policy mandate vis-a-vis that of humanitarian agencies who recently specialize in protection work where the welfare regime is otherwise weak. Yilmaz holds the welfare state of high capacity for social

assistance and healthcare, but less effective to address *employment* which he argues is disregarded by *both* the public and humanitarian domains.

In tandem with currency dynamics, a humanitarian initiative to consider is the Emergency Social Safety Net (ESSN) from 2016 onwards amounting to the largest unconditional cash transfer program in the history of Turkey. As an UCT scheme, the ESSN exhibits the advantages of regularity, predictability, and low programming costs, whereas its effectiveness has been documented as similar to in-kind relief (Gentilini 2016 in Cetinoglu & Yilmaz 2021). On this basis, the humanitarian pattern of recent years is that cash is becoming the preferred instrument of international donor institutions such as the DFID, the World Bank or ECHO (Cetinoglu & Yilmaz 2021). Generally, the ESSN is a product of the 2016 EU-Turkey agreement which the European Commission has declared as the ‘biggest humanitarian project it has ever funded’ (European Commission 2016) – initially set at a value of €348mn and totalling €1.5bn as of February 2020 (Cetinoglu & Yilmaz 2021). On the side of recipients, this has been equivalent to a monthly flat benefit of 120 lira, with marginal nominal updates over recent years but insufficient to halt real value inflation. The ESSN has become a central element to the Turkish humanitarian concept, yet the authors argue that it comes with certain compromises. Specifically, it might enlarge the ‘assistance and protection divide’ in so far as to qualify, refugees need to possess a registered address or one of either temporary or international protection statuses. It is possible to demarcate four areas where the ESSN contradicts the ‘socioeconomic reality’ of Turkey, identified by Cetinoglu & Yilmaz (2021). First, in that it requires two-staged registration for eligibility despite that a large portion of refugees stay unregistered for prolonged intervals. Second, by its reliance on targeting - those who shift province for working purposes find it hard to change the location of their registration. Third, and crucial in the recent currency crisis the level of payments has declined from the daily value of \$1.3 in initial program stages to \$0.5 as of November 2020, ‘well below the World Bank’s indicator of extreme poverty’. Fourth, a relevant factor regarding housing and the wealth structure of the poor, the scheme ‘categorically’ excludes many refugees without an official address. In turn, one-third of participants who do benefit from the ESSN ‘reported that they spent the cash benefit directly on rent’ (Maunder et al. 2018 in Cetinoglu & Yilmaz 2021), as well as many rent increases might be instituted by landlords upon taking notice of an ESSN beneficiary.

To close with a discussion on the upcoming evolution of the humanitarian scene, Cetinoglu (2019) argues that the ‘state-led humanitarianism’ of Turkey stands in contrast to the ‘interventionist’ model of the West, yet the two approaches equally design a ‘weak’ protection framework. Globally, Western humanitarianism is often criticized as an ‘instrument of interventionism’ fitting in the framework of financial globalization and drawing an asymmetric balance between donors and receivers. At the same time, by the gradual resolution of the refugee crisis from 2015 Turkey has become the second largest government donor after the US., reshaping the global ‘humanitarian configuration’ and aspiring to position itself as a humanitarian state. Cetinoglu (2019) contends that in seeking businesses, values and political alliances, the Turkish approach is akin to the Western model although placing more emphasis on value-based outcomes vis-a-vis concepts of efficiency or investment return. For instance, a cornerstone of the European refugee policy is to stress regions of origin and cultural affinity even if such terms would not theoretically integrate into international refugee law – essentially outsourcing humanitarian protection. Turkey, in turn, emphasizes the same cultural affinity to position itself as the leading authority in treating the refugee crisis as a dominantly internal affair. Overall, the current protection status offered to refugees results in ambiguity regarding the time scale and conditions of long-term integration (Yilmaz 2019). The present paper discussed this ambiguity in terms of recent monetary dynamics, with specific regard to informal economies, private debt structure, and the housing sector – structural factors that the policy regime ought to consider when enacting its decisions.

5. CONCLUSION

Turkey’s institutional and fiscal heritage demarcates a narrow room to navigate monetary regulation to treat capital flow dynamics and impose guarantees to currency competitiveness. As a recurring pattern, high foreign debt levels and fiscal imbalances strongly manifest to the present day. Together with a misaligned stabilization program, the deep lira crisis at the start of the millennium (2000-2001) has conclusively established the discontinuation of a prior export-led growth model. In the subsequent consolidation attempt to recover economic fundamentals, the structural character of the economy shifts to

a construction-centred and import-led standard, coupled with accelerating private debt in foreign denominations.

Consequently, the Turkish economy experiences the slow accumulation of fundamental imbalances with the appreciation of the lira, the downgrading of export competitiveness, and the crowding-out of traditionally strong industrial links in the national economy such as those within textile. Following the global financial crisis of 2008-2009, fiscal mismatches further contribute to exceeding inflation targets and the repeating currency crisis episodes. Overall, the paper has considered how these financial features and macroeconomic fundamentals shape the inflation profile of the Turkish legal tender, together with the identification of empirically notable inflation drivers.

Subsequently, the research observed novel monetary instruments that aim to control capital flow volatility and address elements of the financial exposure. For instance, the CBRT has introduced the reserve option mechanism as a proposed automatic market stabilization tool, which invites banks to hold a portion of reserve portfolios in foreign currency denominations or gold. In view of the discussed imbalances within the Turkish economy, the composition of reserves appears as strategic to recover monetary credibility and integrate long-term currency stability guarantees.

More specifically, the paper has argued that in the political economy of Turkey, it is vital to turn capital flows to the advantage of fiscal stability and one such opportunity arises within the humanitarian context of the EU-Turkey agreement. To this end, the study has specified concrete links between currency volatility and the attributes of the Turkish welfare regime. The prevalence of informal economies, housing market transformations, and reliance on high-interest bearing private debt for wealth accumulation have been identified as influential policy components within the humanitarian scene. To treat the resulting existential precarity, the cash transfer scheme of the ESSN provides unique opportunity to preserve the real value of the allocated funds. Overall, the theoretical links specify influential target variables when policy objectives are set within the current system for welfare provision, as well as the broad economic growth directives of Turkey.

Ethics Statement: The authors declare that ethical rules were followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, all responsibility belongs to the authors.

Author Contributions: The first author contributed to the study in sections 1, 2, 3, 4, 5. The second author contributed to the study in sections 1, 2, 3, 4, 5. First author's contribution rate: 60%, Second author's contribution rate: 40%

Conflict of Interest: There is no conflict of interest between the authors. The institution from which financial support (if any) is received is indicated here.

Acknowledgement: Acknowledgments to those who contributed to the publication process and the institution that received support are indicated here.

REFERENCES

- Akçay, O. C., Alper, C. E., & Özmucur, S. (2001) 'Budget Deficit, Inflation and Debt Sustainability – Evidence from Turkey 1970-2000', Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/>
- Arbaa, O., & Varon, E. (2019) 'Turkish currency crisis - Spillover effects on European banks', *Borsa Istanbul Review*, 19(4), 372-378.
- Ari, A. & Cergibozan, R. (2018) 'Currency crises in Turkey: An empirical assessment', *Research in International Business and Finance*, 46, 281-293.
- Aslaner, O., Ciplak, U., Kara, H. & Küçükşaraç, D. (2015) 'Reserve options mechanism: does it work as an automatic stabilizer?', *Central Bank Review*, 15(1), 1-18.
- Balkan, B., Tok, E.O., Torun, H. & Tumen, S. (2018) 'Immigration, Housing Rents, and Residential Segregation: Evidence from Syrian Refugees in Turkey', *IZA Institute of Labor Economics*, IZA DP No. 11611.

- Bayram, K., Abdullah, A. & Meera, A. K. (2017) 'Identifying the optimal level of gold as a reserve asset using Black–Litterman model: The case for Malaysia, Turkey, KSA and Pakistan', *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 11(3), 334-356.
- Çelik, R., Keskin, A. & Keskin, A. (2020) 'The Impact of Economic Growth, Unemployment and Inflation on Informal Employment in Turkey: an ARDL Bounds Test Approach', *Journal of Social Policy Conferences*, 80, 451-474.
- Cetinoglu, T. (2019) 'New' humanitarianisms and programming: the encounter of Turkey and Europe with Syrian refugees', *Conflict, Security & Development*, 19(3), 289-294.
- Cetinoglu, T., & Yilmaz, V. (2021) 'A contextual policy analysis of a cash programme in a humanitarian setting: the case of the Emergency Social Safety Net in Turkey', *Disasters*, 45(3), 604-626.
- Cömert, H., and Yeldan, E. (2018) 'A tale of three crises in Turkey: 1994, 2001 and 2008–09', *ERC-Economic Research Center*, Middle East Technical University, no. 1809.
- Del Carpio, X.V., and Wagner, M. (2015) 'The Impact of Syrians refugees on the Turkish labour market', *Policy Research Working Paper 7402*, World Bank Group, August
- Eichengreen, B., & Hausmann, R. (1999) 'Exchange rates and financial fragility', *NBER Working Paper Series*, Working Paper 7418
- Erdem, N. (2019) 'The Effect of Syrian Refugees on Housing Rents in Southeast of Turkey', *Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Municipal Engineer*, Thomas Telford Ltd., 1-10.
- Kahlayar, N., Outtara, B. & Fethi, S. (2020) 'The Impact of Financial Crises on the Informal Economy: The Turkish Case', *Athens Journal of Business & Economics*, 6(2), 145-172.
- Kara, M., & Ekinci, M. B. (2018) 'New Monetary Policy Frame and Tools of the Central Bank in Turkey', *International Journal of Social Science Research*, 7(1), 46-61.
- Kara, A.H., Ögünç, F. & Sarikaya, Ç. (2017) 'Inflation Dynamics in Turkey: A Historical Accounting', *CBT Research Notes in Economics*, 2017-03, May 12th
- Kilci, E.N. (2019) 'Reserve Adequacy In Turkey: A Study On Comparison Of The Reserves With Imports And Short-Term External Debt', *Academic Review of Economics and Administrative Sciences*, 12(4), 578-588.
- Konuk, B.B., & Tümen, S. (2016) 'Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey', *Journal of Population Economics*, 29(3), 657-686.
- Oba, B., Assadi, D. & Kuscu, Z. K. (2019) 'Measuring the poor's wealth in Turkey', *Cahiers du CEREN*, 52, 77-92.
- Orhangazi, Ö., & Yeldan, E. (2021) 'The Re-making of the Turkish Crisis', *Development and Change*, 52(3), 460-503.
- Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009) 'The Aftermath of Financial Crises', *American Economic Review: Papers & Proceedings*, 99(2), 466–472.
- Tanrikulu, F. (2020) 'The Political Economy of Migration and Integration: Effects of Immigrants on the Economy in Turkey', *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1-14.
- Taskinsoy, J. (2019a) 'A Delicate Moment in Turkey's Economic Transition: Can Turkey Survive Mounting Economic Problems without the IMF's Bailout Package?', *Available at SSRN 3408520*
- Taskinsoy, J. (2019b) 'Turkish Lira – A Fiat Currency that Resembles the Volatility of Cryptocurrencies: The Effects of Exchange Rate Volatility on Turkish Economy', *Research Gate*, 1-26.
- Tumen, S. (2016). 'The economic impact of Syrian Refugees on host countries: Quasi-Experimental evidence from Turkey. *American Economic Review*, 106(5), 456-460.
- Yilmaz, V. (2019) 'The Emerging Welfare Mix for Syrian Refugees in Turkey: The Interplay between Humanitarian Assistance Programmes and the Turkish Welfare System', *Journal of Social Policy*, 48(4), 721-739.
- Uysal, M. (2017) 'Financial stability and macroprudential policy in Turkey', *BIS Papers No. 94*.

TÜRK SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YAZIM KURALLARI

1. Dergimize gönderilecek makaleler Türkçe veya İngilizce olabilir.
2. Dergiye ancak başka bir yerde yayınlanmamış veya halen yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmayan yazılar gönderilebilir. Makale yazımı ile ilgili bilimsel araştırma ve yazma kuralları esas alınmalıdır.
3. Sisteme yükleyeceğiniz dosyaya isim verirken boşluk ve noktalama işaretleri kullanmamaya, ismin çok uzun olmamasına özen göstermelisiniz. Dosyanızı göndermeden önce kişisel bilgi denetimi yapmalısınız. (Dosya/Sorunları Denetle –Belgeyi İncele menüsünden Belgeyi İncele – Denetle – Belge Özellikler ve Kişisel Bilgiler – Tümünü Kaldır – Kapat – Kaydet)
4. Yazar adları ve kurumları ile yazarları çağrıştıracak bilgilerin makale içinde yer almaması gerekmektedir. Tezlerden üretildiği, kongre veya sempozyumda sunulduğu gibi bilgiler ilk gönderimde makalede yer almamalı ancak editöre notlar kısmında iletilmelidir.
5. Makalelere Türkçe özet ve anahtar kelimeler ile İngilizce özet ve anahtar kelimeler eklenmelidir. Özetlerin her biri ortalama 100-150 kelime aralığında olmalıdır. Makalelerde en fazla 5 adet anahtar kelime ve en az 3 adet JEL sınıflandırma kodları (varsa) yer almalıdır.
6. Makaleler Word programında, Times New Roman karakterinde ve tek satır aralıklı yazılmalıdır. Metin için 11 punto, başlıklar için 12 punto ve dipnotlar için 10 punto karakter kullanılmalıdır. Tablo ve şekiller sayfaya sığmalı ve okunur olmalıdır.
7. Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olmalıdır. Dergimize gönderilen makalelerin özgünlüğü İntihal tespit yazılımı (iThenticate, Turnitin vb.) aracılığıyla kontrol edilmektedir. Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırma için etik kurul onayı gerekmektedir. Araştırmada “Etik Kurul Onayı” alınması gerekli ise; makalenin “Gereç ve Yöntem” bölümünde Etik Kurul onayına ilişkin bilgiler (etik kurulun adı, onay belgesinin numarası ve tarihi) belirtilmelidir.
8. Kaynaklara göndermeler, metin içinde açılacak ayraçlarla yapılmalıdır. Ayraç içindeki sıra şöyle olmalıdır: Yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı.
Örneğin:
..... ifade edilmiştir (Taylor, 2010).
..... belirtilmektedir (Grundy ve Moxon, 2013).
..... (Stephens ve Malone, 2010; Schultz vd., 2011).
9. Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtilmeli, gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konulmamalıdır. Kaynaklar, soyadına göre alfabetik sıralama yapılarak yazılmalıdır. Dipnot, atıf ve kaynak göstermeye ilişkin olarak APA 6 sistemi esas alınacaktır.
10. Taslak makale formatına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

---

11. Yayınlanan makalelerin sorumluluğu yazar veya yazarlarına aittir. Yazılardaki görüşler dergiye mal edilemez.

JOURNAL OF TURKISH SOCIAL SCIENCES RESEARCH AUTHOR GUIDELINES

1. Article may be in either Turkish or English.
2. Only manuscripts that have not been published elsewhere or that are not currently in the evaluation process for publication can be sent to the journal. Scientific research and writing rules should be taken as basis for article writing.
3. When naming the file to be uploaded to the system, author(s) should be careful not to use spaces and periods, and the name should not be too long. Personal information check should be made before submitting the file.
4. The names of the authors, their institutions and the information that may remind the authors should not be included in the article. Information such as produced from theses, presented in congress or symposium should not be included in the article in the first submission, but should be sent to the editor in the notes section.
5. Turkish abstract and keywords and English abstract and keywords should be added to the article. Each of the abstracts should be between 100-150 words on average. Articles should contain at most 5 keywords and at least 3 JEL classification codes (if any).
6. Articles should be written in Word, in Times New Roman characters and single-spaced. The font should be 11 pt for text, 12 pt for headings and 10 pt for footnotes. Tables and figures should fit on the page and be legible.
7. The article should be in accordance with research and publication ethics. The originality of the articles will be checked through Plagiarism detection software (iThenticate, Turnitin etc.). Ethics committee approval is required for all kinds of research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from participants by using survey, interview, focus group interview, observation, experiment and interview techniques. If "Ethics Committee Approval" is required for the research; In the "Materials and Methods" section of the article, information regarding the approval of the Ethics Committee (name of the ethics committee, number and date of the approval document) should be stated.
8. All references cited in the text should be in parentheses. Reference in parentheses should be in the following order: Surname(s) of Author(s), Publication Year.

For instance:

..... is stated (Taylor, 2010).

..... is suggested ((Grundy ve Moxon, 2013).

..... (Stephens ve Malone, 2010; Schultz vd., 2011).
9. All references cited in the text should be specified in the references section, References should be written in alphabetical order by surname. APA 6 system will be taken as basis for footnotes, citations and references.

---

10. You can access the draft article format [here](#).

11. The responsibility of the published articles belongs to the author(s) of articles. The opinions in the articles cannot be attributed to the Journal of Turkish Social Sciences Research.